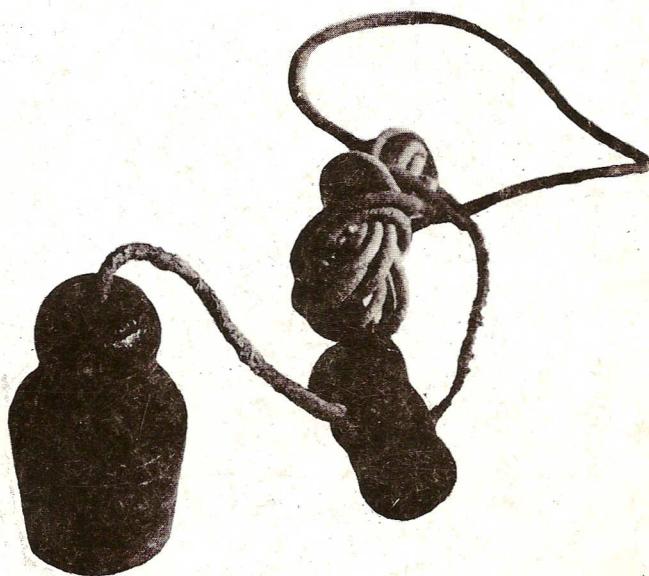

ΑΡΜΟΛΟΙ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ

8-9

αρμολόι

ΤΡΙΜΗΜΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ
ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ

Έκδιδεται από συντακτική έπιτροπή
με τή συμπαράσταση τής Προοδευτικής
Ένώσεως Πυρσόγιαννης

Υπεύθυνος Σύνταξης
Βασίλης Παπαγεωργίου
Θεσσαλονίκη

Υπεύθυνος Διακίνησης
Γιώργος Κουφλός
Αθήνα

Επιμέλεια - Σελιδοποίηση
Κλέαρχος Τσαουσίδης
Αθήνα

Γραφεία Περιοδικοῦ
B. Κωνσταντίνου 42 - Τηλ. 229.321 - Λάρισα

Έτησια συνδρομή:
Έσωτερικοῦ δρχ. 250
Έξωτερικοῦ δολ. 20

Αλληλογραφία - Εγγραφές
συνδρομητῶν και ἐμβάσματα:
Θανάσης Παπαγεωργίου
Βασ. Κωνσταντίνου 42
Λάρισα

Φωτοστοιχειοθεσία:
INTERFOT O.E.
Αριστείδου 10-12
Τηλ. 3237.518 - 3221.428
Αθήνα

Φωτογράφηση - μοντάζ:
Γ. Κόκκορης - I. Μπλάνας O.E.
Ανδρομάχης 51 - Χαροκόπου
Τηλ. 9592.039
Καλλιθέα - Αθήνα

Εκτύπωση:
Χ. Παπαδόπουλος
Βουλιαγμένης 312
Τηλ. 9750.561 - 9710.078
Αθήνα

Περιεχόμενα

	σελ.
Άντεξε (τής Σύνταξης)	3
Φεστιβάλ	5
Παράδοση, παράδοση μέ στρους, παράδοση ἄνευ στρων	6
Προσέγγιση.. (ένα παράδειγμα)	7
Πολιτιστικές έκδηλώσεις	9
Μπαξίσια ή μαντιλώματα	11
Ημερολόγιο Αμερικής	21
Μαστόρκα έργαλεια, νταμάρια, πελέκημα	29
Κουδαρίτικα τής δουλειᾶς	48
Απόσπασμα από τούς «Χτίστες» τοῦ Γ. Χειμωνᾶ	52
Πυρσογιαννίτικα λιθανάγλυφα	53
Λαϊκή Έλληνική Αρχιτεκτονική (ἀπόσπασμα από τό βιβλίο τοῦ Π. Ν. Τζελέπη)	54
Τό Πυρσογιαννίτικο καμπαναριό τ' ἀγιο-Χαραλάμπη Δημητριάνας (Α. Πετρονώτη)	57
Πρόγραμμα ἀναπτύξεως τής ἐπαρχίας Κονίτσης	67
Ειδήσεις	73
Γράμματα - Κριτικές	77

ΑΝΤΕΞΕ...

Τό αρμολόι συμπλήρωσε τρία χρόνια ζωής, «δοκιμῶν» άλλα και δοκιμασίας. Χωρίς νά λείψουν οί δυσκολίες, μέ οικονομικά κάτω άπό τό μέτριο, κινήθηκε περισσότερο «περιφερειακά» και «πειραματικά», περισσότερο σά «φρήμη» και σάν «ψιθυρος» στόν εύρυτερο ήπειρωτικό χώρο.

Βγῆκαν 9 τεύχη μέχρι σήμερα και συγκεντρώθηκε ἔνα σπάνιο ύλικό άπό φωτογραφίες, χειρόγραφα, χάρτες, συνεντεύξεις και φίλμ (σοῦπερ 8). Γιά πολλούς λόγους, τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ ύλικοῦ αύτοῦ παραμένει άδημοσίευτο.

Προσπαθήσαμε νά άναπνεύσουμε τήν ἔνταση τοῦ χώρου μας και νά διατηρήσουμε ούσιαστική ἐπαφή μέ τό λόγο (αιχμηρό, άθυρόστομο και πανάκριβο σέ ούσια) τῶν μαστόρων τῆς πέτρας. Ἀπό τήν πρώτη στιγμή ἔγινε φανερό πώς ἐπρεπε νά βιθιστοῦμε χωρίς ἐνδοιασμούς στή δική τους ἀτμόσφαιρα. "Ετσι, ή σχέση μας μέ τό πρωτότυπο ύλικό στάθηκε - τουλάχιστο γι' αὐτή τήν περίοδο - ἔξω ἀπό κάθε ἐπιλογή, ύπογράμμιση, ἐπεξήγηση, σχολιασμό, ἀνάλυση. Δέ θίξαμε καθόλου τή δομή τοῦ ύλικοῦ (έκτός ἀπό τήν προσθήκη ἐνός προλόγου ή εἰσαγωγικῶν σημειωμάτων πού δηλώνονται ἀρκετά ἔντονα σάν ἔμβολιμα στοιχεῖα).

Τό ύλικό ἀποτελεῖ δείγμα μιᾶς δραστηριότητας, ή όποια, πέρα ἀπό πρόσωπα πά η και σέ σχέση μέ πρόσωπα, δέν ἐπαψε νά ύπάρχει ὅλα τά χρόνια (πότε σά δράση και πότε σάν κριτική).

Τό περιοδικό **ΑΝΤΕΞΕ**. Σίγουρα ὅμως ή ἐπιβίωσή του θά ἐξαρτηθεῖ ἀπό μιά σειρά (και) ἄλλους παράγοντες.

Η Σύνταξη

Φεστιβαλ

συμποσία

τερότες

ηρωδείο

Δημήτρι

Ανωγεία

πειρωτις

κ.λ.π

τθάκη

ανθεστηρι

γειορτες λογου

συναυτηση τεχνη

μουσικος αυγουστο

πολιτισμος τερότες

...Πάει πολύς καιρός άπό τότε που μελετοῦν τό μυστικό τῆς «έπιτυχίας» τῶν Ἰσπανῶν ἀποίκων στίς ίνδιανικες ἐθνότητες. "Αν καὶ ύποταγμένοι πολλές φορές, οἱ Ἰνδιάνοι αὐτοὶ ἔφκιαχναν, ἀπό τίς λειτουργίες, ἀπό τίς καταστάσεις ἢ ἀπό τούς νόμους πού τούς ἐπιβάλλονταν, κάτι ἄλλο ἀπό ἐκεῖνο πού νόμιζε ὁ κατακτητής. Τό τροποποιοῦσαν, ὅχι ἀλλάζοντας τὴ μορφὴ του, ἀλλά μὲ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὅποιο τὸ χρησιμοποιοῦσαν. "Αν καὶ βρίσκονταν μέσα στὸ σύστημα πού ἐπέβαλαν οἱ Ἰσπανοί ἀποίκοι, κατάφερναν νά τοῦ ξεφεύγουν χωρίς νά τό ἐγκαταλείπουν. 'Η δύναμη τῆς διαφορᾶς τους βρισκόταν στίς διαδικασίες «κατανάλωσης»...

¹ Απόσπασμα ἀπό συνέντευξη τοῦ Μισέλ ντέ Σερτό στήν ἐφημερίδα MONT, μέ τίτλο: 'Η λαϊκή κουλτούρα γίνεται ἀνάμεσα στούς ζωντανούς.

Παράδοση, παράδοση μέ όρους, παράδοση άνευ όρων...

τής Σύνταξης

Μέ άφορμή τίς πολυάριθμες πολιτιστικές έκδηλώσεις πού γίνονται στά μεγάλα άστικά κέντρα και κυρίως στήν «έπαρχιακή» Ελλάδα δέν έχουμε σκοπό νά ύποδείξουμε λύσεις, άλλα νά εικονογραφήσουμε μιά κατάσταση.

Η καλοκαιρινή Ελλάδα τής τελευταίας δεκαετίας είναι ξανά άπέραντο φεστιβάλ.

Πόλεις και χωριά άνασύρουν άπό τό παρελθόν ένα γνήσιο τέκνο τους - συνήθως ήρωα ή λόγιο - βαφτίζοντας τίς έκδηλώσεις μέ τό ονομά του.

Πρωταγωνιστές τής πολιτικής αύτής πλημμυρίδας είναι τά «προοδευτικά» κόμματα και οι νεολαίες τους.

Η πείρα άποδεικνύει ότι ποτέ δέν είχαν έπιγνωση τών προβλημάτων τού τόπου τους, πόσο μάλλον τήν ικανότητα νά προτείνουν λύσεις. Πλάνως ισχυρίζονται ότι προσπαθούν νά άνορθώσουν τό έπιπεδο συνειδησης τών άνθρωπων τής έπαρχιας. Και έπειδη νομίζουν πώς οι άνθρωποι αύτοί τους άνήκουν, πιστεύουν ότι δέν τούς χρειάζεται τό μυαλό. Στήν ούσια άπειλούν μέ μιά γλώσσα πού μόνο αύτοί καταλαβαίνουν και πού θέλουν νά τήν

έπιβάλουν στερώντας τούς ύπολοιπους άπό τή δική τους γλώσσα.

Καμιά αίχμηρότητα στίς σχέσεις, καμιά εύαισθησία στήν άτμοσφαιρα: σπάνια θά άναζητήσουν τήν έκπληξη ή τήν ποικιλία. Χαρακτηριστικό τους γνώρισμα ή κομματικός έγωισμός και ο διάλογος τών κουφών. «Έχουν σχηματισμένη γνώμη γιά τήν «ύπανάπτυκτη έπαρχια» και μεγαλόκαρδα φροντίζουν γιά τήν πνευματική της τροφή. Οταν χρειάζεται νά μιλήσουν σκληρά γιά τό «έπαρχιακό πνεῦμα» καταφεύγουν στή γνώριμη λασπολογία τού ειδούς: **έπαρχια** = τηλεόραση, ποδόσφαιρο, καφενείο.

Τό σκεπτικό αύτό προεξοφλεῖ τήν έπειμβαση τών έκδηλώσεων πού ή συνταγή τους είναι άπλη και δοκιμασμένη.

Τό παζάρι μέ τήν «καλλιτεχνική άγορά» είναι ευκολό και τά ύποπροϊόντα άφθονούν λόγω «παχυρηγήσεων, ιδίως τούς καλοκαιρινούς μήνες.

Στή θεατρική πιάτσα έλοχεύουν σαλταδόροι άστερες κι άστερισκοι πού στήνουν στό ποδάρι θεατρικές παραστάσεις (λόγω τουρισμού συμφέρουν οι τραγωδίες) και καταβροχίζουν τίς παχυλές «παχυρηγήσεις» καταχειροκροτούμενοι. Αναγγέλουν μεγαλόπνοα προγράμματα «έπαφης μέ τό «λαό» και ξεκινούν νά παιδεύσουν και νά παιδέψουν τήν έπαρχια. Συνθέτες «άγωνιστικοί» και τραγουδιστές ειδώλα στήνουν παπατζίδικες συναυλίες μέ λαϊκές «έπιτυχίες». Διανθίζουν τό πρόγραμμα μέ κανένα ξεχασμένο ρεμπέτη και όπωδηποτε μέ παραδοσιακό συγκρότημα (κλαρίνο και έπαρχια είναι κατά τή γνώμη τους άχωριστα, όπως τό σαμάρι μέ τό γάιδαρο) και τό άποτέλεσμα τριπλά «έπιτυχές»: γερή μπάζα, διαφήμιση δωρεάν και έπαφή μέ τό λαό.

Παρείσακτοι, σκόπιμα ή άθέλητα θά άγνοήσουν τήν ύποψια και τήν άμυντική εύαισθησία τών ντόπιων πού είναι παλιά ίσσο και ο κόσμος. «Επισκέπτες έγωιστές και σίγουροι γιά τήν πραμάτεια τους θά παραμείνουν περαστικοί κι άνωφελοι γιά κάθε ντόπιο πού σκέφτεται και άναπνέει τήν άτμοσφαιρα και τή δυναμική τού χώρου του.

Προσέγγιση..... (ένα παράδειγμα)

Αύτό τὸ πρόγραμμα είναι ἀφιερωμένο στοὺς
προσκιαμένους τῆς ζωῆς. στοὺς ἀπόκληρους τῆς
μοῖρας. στοὺς κιλίους δυό ἀναστεναγμούς τοῦ
λαοῦ μας. ὅκόμα καὶ στοὺς καρούμενους. σούς ἐγω-
ΐστες. τοὺς ταπεινούς γενικά σέ ὅλους τοὺς ἀν-
θρώπους για νὰ μὴ ξεχάσουν ποτέ νὰ είναι
ἄνθρωποι.

Μέσσα στά τραγούδια πού ε' ὁκούσετε ύπόρ-
χει ὅλη ἡ τραγωδία. ὃ πόνος καὶ ἡ καρά. ύπόρχει
ἡ Ἑλλάδα. ὅλλοτε τραυματισμένη. κι ὅλλοτε
γιορτινή. ύπάρχουν τά απίστα μας. ὃ ὁμβέστης
καὶ ἡ ὄκακια ύπόρχει τό τραγούδι πού δυναμώνει
στά κείλη μας γιά νά πετάξει ὃ υπενογμός μας.
ύπόρχει ἔθετη ἡ στιγμή πού μέ συνειδηση
προσφέρουμε σέ σᾶς.

ΦΙΛΙΚΑ
Λάκης Τεάζης

Πρὸσκληση

Ἡ διεύθυνση

Ἡ ΣΑΝΘΙΠΠΗ ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗ καὶ οἱ καλλιτέ-
χνες σᾶς προσκαλοῦν στά ἑγκαίνια τῆς μουσά-
«ΞΑΝΘΙΠΠΗ» στις 22 Ιουνίου 1979 ὥρα 10
μ.μ. νά γιορτάσσουμε μαζί την γένηση ἐνός ψυχα-
γωγικού καὶ πνευματικού χώρου στή Χαλκιδική.

Μέ φιλία
Μητρός ΣΑΝΘΙΠΠΗ
Ν. ΜΟΥΔΑΝΙΑ ΤΗΛ. 21382

Στά χέρια μας ἔφτασε μιά πρόσκληση, ἐκ-
πληκτικό δείγμα πολιτιστικῆς προσέγ-
γισης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαρχίας. Γιά τήν
ἰστορία ἀναφέρουμε πώς τό «κόλπο»
στήθηκε στά N. Μουδανιά τῆς τουρι-
στικότατης Χαλκιδικῆς, φέτος τό κα-
λοκαίρι.

Μπῆκε ὁ χειμώνας, ἔφυγαν οἱ τουρίστες, κρύ-
ωσε τό κόλπο κι ἔνα πρωὶ ἔφυγε στήν
Ἀθήνα καὶ ὁ υπογράφων τήν πρόσκλη-
ση κ. Λάκης Τεάζης. Δέν πέρασε μή-
νας καὶ τόν ἀκολούθησαν ἡ φίρμα τοῦ
«πνευματικοῦ καὶ ψυχαγωγικοῦ χώρου»
ὅπως γράφει ἡ πρόσκληση, μαζί μέ τήν
ὅρχήστρα.

Τό «κόλπο» λέγεται μπουζουκόκεντρο ἢ
μπουάτ καὶ πάντα κατά τόν κ. Λάκη
Τεάζη ψυχαγωγικός καὶ πνευματικός
χώρος. Νάναι καλά ὁ ἄνθρωπος, ὅπου
κι ἄν βρίσκεται.

Σημασία ἔχει ἡ πρόσκληση. Οἱ εἰκόνες είναι
ὑπερβολικά φιλάνθρωπες, στοχεύουν στή
συγκινησιακή διέγερση, τή λαϊκή αἰσθη-
ματολογία καὶ θωπεύουν ἐπίμονα τή
νοσταλγία τῆς ὑπανάπτυξης.

Ο υπογράφων κ. Λάκης Τεάζης ζέρει καλά τό
παραμύθι καὶ τό πλασάρει ἐπανδρωμένο
μέ τό μίζερο «προοδευτικό» μας λόγο
ἀναπολόντας τό δύστυχο πτῶμα τῆς
προπολεμικῆς Ἑλλάδας (τοῦ κήπου,
τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ ἀσβέστη).

Λέξεις ὅπως τσακισμένοι τῆς ζωῆς, ἀπό-
κληροι τῆς μοίρας, ἀναστεναγμοί,
τραυματισμένη καὶ στό τέλος ἀπαρά-
τητα ἡ λέξη συνείδηση παραπέμπουν
στήν κατοχική καλαμποκίσια μπομπό-
τα. Μέ λίγα λόγια ὁ δαιμόνιος κ. Λάκης
Τεάζης ζέρει καλά ὅτι ὁ κόσμος συ-
νήθως τιμάει (ἀγοράζει) αὐτό πού χάνει.

Ἡ Σύνταξη

Καί σεῖς (έμεῖς) ποιοί εἰστε καί τί κάνετε;

Προσπαθοῦμε νά καταλάβουμε αύτές τίς καθημερινές καί μικροσκοπικές διαδικασίες στή ζωή τῶν ἄνθρωπων τοῦ τόπου μας καί δέν παριστάνουμε τούς σωτῆρες.

Είναι ἔξω ἀπό τή λογική μας κάθε εἶδονς ἐπέμβαση καί τό μόνο πού ἐπιδιώκουμε είναι μιά ἐπικοινωνία μαζί τους, μιά κυκλοφορία ἐμπειριῶν καί πειραμάτων.

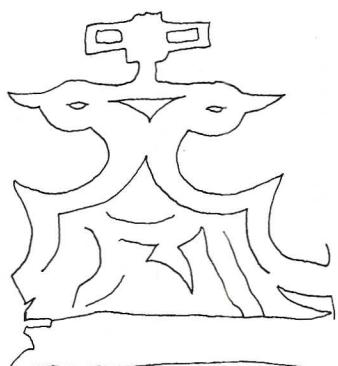
Οι ἄνθρωποι αὐτοδιαχειρίζονται τή ζωή τους καί προσπαθοῦν ἀθόρυβα νά ἐπιβάλουν τή θέλησή τους. Αύτό ἀκριβῶς τό νόημα ἀναγνωρίζουμε καί προσπαθοῦμε νά χρησιμοποιήσουμε.

·H Σύνταξη

Προγραμμα Ειδικήσεων ΠΥΡΓΟΤΙΑΝΝΗ 13 έως 17 Αύγουστου

Φίλοι, ἂν τό δεκαπενταύγουστο σάς φέρει ὁ δρόμος 90 χιλιόμετρα πάνω ἀπό τα Γιάννενα έτα πιάτα τού Γράμμου θά χαρούμε για παρακολουθείστε τις πολυτιστικές ἐκδηλώσεις πού ἔτοιγδαν η Προσδεμή ΙΚΗ "Ένωση Πύργοτιαννής και Το περιοδικό ΑΡΜΟΛΟΙ"

1. Έκθεση με θέμα τά έργαλκια τῶν μαετόρων τῆς Πέτρας.
2. Αναταρασσόμενοί νέους και παλιούς μαετορούς τού πατιού ἐθίρου μητέριας την μανοκλιψατά. Προκειται για τη συνθετικά τῶν μαετόρων νά υποδεχονται με τραγουδα και σκηνικούς διαλογούς τά δύρα του επιτροποιοκόκυρη και των συμμετεν του
3. Έκθεση φωτογραφίας με θέμα τη γυναικα στα Μαετόροχώρια
4. Θεατρική παραστάση με το εργο το καλοκαιρι θα θερισουμε τού Αλεπή Αρμιανό ωπό το Ηπειρωτικό Θεάτρο
5. Τοπικό πάνηγυρι

Πέντε μέρες από 14 έως 17 Αύγουστου, τό ΑΡΜΟΛΟΪ σέ συνεργασία μέ τήν ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ, τήν Κοινότητα καί τό Σύνδεσμο Πυρσογιαννιτῶν Ἰωαννίνων παρουσίασαν σέ φίλους, χωριανούς καί κοντοχωριανούς, ντόπιους καί παροικοῦντες καί σέ πάσης φύσεως περαστικούς τίς δεύτερες καλοκαιριάτικες ἐκδηλώσεις.

Περισσότερο καί ἀπό τό ἀποτέλεσμα, περισσότερο ἀκόμα κι ἀπό τήν ἀπήχηση στό. κοινό, τό ΑΡΜΟΛΟΪ θεωρεῖ σάν πραγματικό γεγονός τήν πραγματοποίηση τῶν φετεινῶν ἐκδηλώσεων.

Τρεῖς ἐκθέσεις μέ φωτογραφίες καί ντόπιο ύλικο γιά τίς κατασκευές καί τά ἐργαλεῖα τῶν μαστόρων τῆς πέτρας, μιά γιά τή ζωή τῆς γυναικας στά Μαστοροχώρια, μιά «ἀναπαράσταση» τοῦ ἔθιμου «μπαξίσια», πολύμηνες προετοιμασίες μακριά ἀπό τήν Πυρσόγιαννη, κόστος δυσβάσταχτο, κούραση καί ἀγωνία, δλα αὐτά ἀποτελοῦν πονοκέφαλο καί γιά ἔνα μεγάλο ὁργανισμό.

Παρ' ὅλα αὐτά, ὑπῆρξε ἀνταπόκριση, ὑπῆρξε προσφορά. Σέ ὅλα τά ἐπίπεδα. Ἀπό πρόσωπα φιλικά κι ἀπό πολλούς χωριανούς πού ἀπό ἐπιφύλαξη ἡ καί σεμνότητα είχαν κρατήσει μέχρι σήμερα κάποια ἀπόσταση.

· Η Σύνταξη

· Η ἀφίσα τῶν ἐκδηλώσεων

Φωτογραφία από τά έγκαινια τῶν ἐκδηλώσεων

Εὐχαριστοῦμε θερμά γιά τή βοήθειά τους: τό Γενικό Γραμματέα τοῦ Ε.Ο.Τ. κ. Λαμπρία πού μέ πρωτοβουλία του ἐπιχορηγήθηκαν οἱ ἐκδηλώσεις μέ τό ποσό τῶν 100.000 δρχ., τήν τηλεόραση τῆς EPT καὶ τῆς YENEΔ, τό τμῆμα δημοσίων σχέσεων τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων, τόν ἡμερίσιο ἀθηναϊκό τύπο καὶ ἴδιαίτερα τό γιαννιώτικο πού κάλυψε σ ω σ τ ἄ και μάλιστα σέ ἀσυνήθιστη ἔκταση τίς ἐκδηλώσεις μας.

Εὐχαριστοῦμε τούς φίλους πού ἀνέβηκαν μαζί μας στήν Πυρσόγιαννη, τούς χωριανούς καὶ ἴδιαίτερα τούς νέους καθώς καὶ ὄλους ὅσους μέ τήν πρωταρική τους πρωτοβουλία μᾶς πρόσφεραν πολύτιμη βοήθεια.

‘Η Σύνταξη

Φωτογραφία από τή θεατρική παράσταση τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Θεάτρου «Τό καλοκαίρι θά θερίσουμε»

Φωτογραφία από τήν ἔκθεση
«Ἡ γυναίκα στά Μαστοροχώρια»

μπαξίσια ή μαντιλώματα

Καλωσόρισε το άφεντικό μας
μέ τό δῶρο του, νά ζήσει
νά ζήσουν τά παιδιά του.
“Οσα λουλούδια τοῦ Μαγιοῦ
καὶ φύλλα ἔχουν τά δέντρα,
χόρταρα τῆς γῆς,
ἄμμος τῆς θαλάσσης,
ψάρια τοῦ γιαλοῦ
καὶ ποταμοί μεγάλοι
τόσα καλά καὶ ἀγαθά
νά τοῦ δώκει ὁ Θεός.

‘Η εἰσαγωγή μας γιά τά μπαξίσια ή μαντιλώματα οὐτε είναι, οὐτε θά μποροῦσε νά είναι πλήρης. Απλῶς κάνουμε μερικές ύποδειξεις καὶ προτείνουμε όρισμένα σημεῖα ἔρευνας.

‘Υπῆρχαν γεγονότα στήν καθημερινή ζωή τῶν μαστόρων μέ δξιά τόσο συναισθηματική, ὅσο και ὄλική. Στά μπαξίσια ή δξιά είναι κυριολεκτικά συναισθηματική παρ’ ὅλο πού οἱ διηγήσεις τῶν μαστόρων σταμάτησαν ίδιαίτερα στό ἐπεισόδιο τῆς μοιρασιᾶς. Παρ’ ὅλα αὐτά δέν παραλείπουν νά τονίσουν τή χαρά καὶ τήν όμορφιά τῆς μέρας αὐτῆς.

Κάθε τελετουργία στήν ιστορία τῆς ἀνθρωπότητας συνοδεύεται ἀπό ύλικά δῶρα καὶ ἀνταπόδοσεις. Τά δῶρα αὐτά, ὅσο κι ἀν φαίνονται αὐθόρμητα καὶ αὐτοπροαιρέτα, στήν πραγματικότητα είναι ύποχρεωτικά. «Αὐτό ίσχύει κι ὅταν ἀκόμα ή ὅλη χειρονομία ἀποτελεῖ προσποίηση, τυπικότητα καὶ κοινωνικό ψεῦδος η κι ὅταν κατά βάθος ὑπάρχει ύποχρέωση καὶ οἰκονομικό συμφέρον». (ΤΟ ΔΩΡΟ - Μαρσέλ Μώς).

Οι φωτογραφίες είναι άπό τά μπαξίσια πού έγιναν στις 13 Αύγουστου στό σπίτι του Τόλη Τσάνη. Στη σκεπή άνέβηκαν οι μαστόροι: Σπύρος Βαλτᾶς, Χρήστος Ντόβας, Εύριπιδης Βαλτᾶς και Θεμιστοκλῆς Γκάσιος

“Ολοι δέχονται τά μπαξίσια και μάλιστα τά δξιώνουν όταν χρειάζεται. Οὔτε μποροῦν ν' ἀρνηθοῦν τά δῶρα πού τούς προσφέρουν. Υποψιάζεται κανείς πώς σέ ἄλλες ἐποχές πρέπει νά ύπηρχε ἔνα εἶδος «φιλικοῦ ἀνταγωνισμοῦ μεταξύ τῶν δωρητῶν. Πρίν ζεπέσει τό ἔθιμο γύρω στά 1935 μέ 1940, είναι γεγονός πώς οι συγγενεῖς, μέ πρωτό τό σπιτονοικούρη, προσπαθοῦν νά ξεπεράσουν ὁ ἔνας τὸν ἄλλον σέ γενναιοδωρία.

Μπορεῖ οι μαστόροι νά τραγουδήσουν καί νά χαροῦν περισσότερο ἔνα μπαξίσι ή νά περιποιηθοῦν πλουσιότερα ἔνα κορίτσι, σπάνια ὅμως θά μνησικακήσουν γιά ἔνα δῶρο πού δέν ἀνταποκρίνεται στίς προσδοκίες τους. Κατά γενικό κανόνα τά δῶρα γίνονται δεκτά καί ἀπαιτοῦνται. Παραμένουν ύποχρεωτικά καί ἔχουν ίδιαίτερες ήθικές ἀρτές.

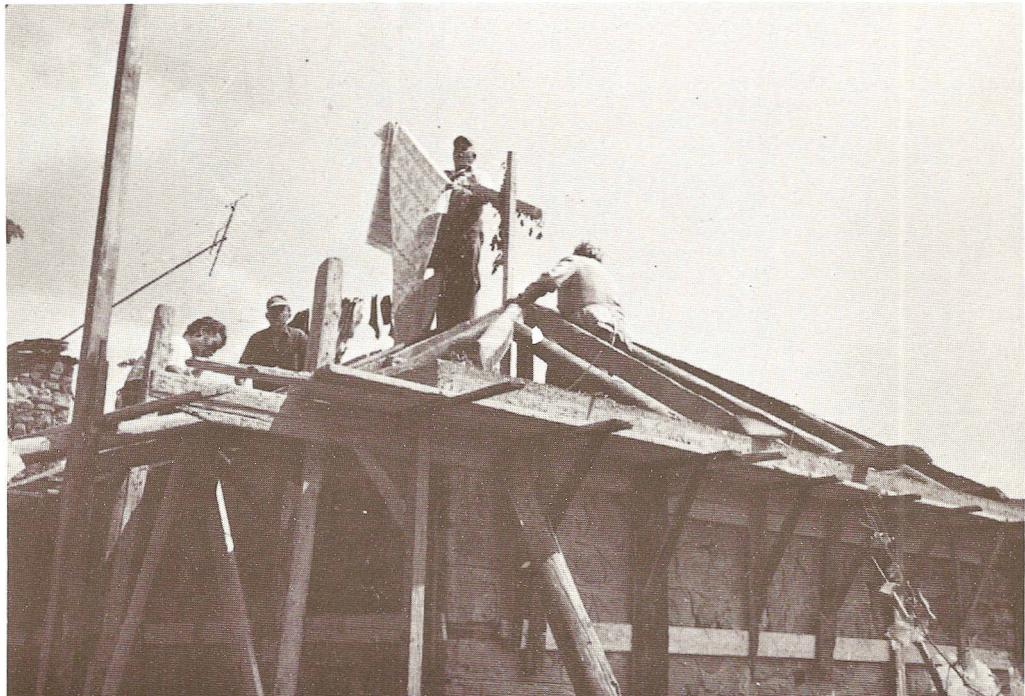
Ο καθηγητής Δ. Λουκάτος στή μελέτη του Μαντηλώματα η ὁ σταυρός τῆς στέγης (περιοδικό ΗΩΣ), τονίζει περιπτώσεις ξυλουργῶν στήν Εὐρώπη πού κρεμοῦν μαῦρα κρέπια γιά νά ἐκδικηθοῦν τήν παράλειψη τῆς προσφορᾶς, ἐκδηλώνοντας ἀνοιχτά τή μνησικακία τους.

Αντίθετα, στό συμφωνητικό τής Ἀγίας Παρασκευῆς Ζαγορᾶς (1803), μαστόροι ἀπό τό Ζουπάνι τῆς Ἡπείρου μεταξύ ἄλλων ἀρνοῦνται νά γίνουν τά μαντιλώματα: «... μέ αὐτήν τήν τιμήν ἐκαβουλαρήσαμεν νά μή πάρωμε ἄλλο τίποτε γιά γεμελίκι, οὔτε μανδηλώματα, οὔτε θεμελιάτικα, μόνον νά μᾶς δίδουν ἀπό μιά ὄκα ρακήν τήν ἡμέραν...». Ο Κ. Μακρῆς διακινδυνεύει μέ σιγουριά τήν ἐρμηνεία: «Στήν περίπτωση τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς Ζαγορᾶς, ἐπειδή ἀσφαλῶς δέν θά τηροῦνταν τά «εἰδωλολατρικά» αὐτά ἔθιμα, οι σχετικές ἀμοιβές ἀναγράφονται στό συμφωνητικό καί ἐπιβεβαιώνονται ἀπό τό ἔξοδολόγιο τής ἐκκλησίας».

Τά μπαξίσια ούσιαστικά ἀποτελοῦν ἀντικείμενα ἀνταλλαγῆς πού σσο ἀνθηρότερη είναι η οἰκονομία τῆς περιοχῆς, τόσο πλουσιότερα γίνονται. Πολλοί μαστόροι θυμοῦνται «καλά καί πλούσια» μπαξίσια σέ ἀρχοντικά σπίτια καί συνηθέστερα σέ ἐκκλησίες ὅπου ή ἐπίδειξη τῆς ἀμιλλας καί ὁ ἀνταγωνισμός είναι ἐντονότερος μεταξύ τῶν δωρητῶν.

Η ἐπισημότητα τῆς τελετῆς τοῦ ἔθιμου ἀποδεικνύεται κι ἀπό τούς χαρακτηρισμούς τῶν μα-

στόρων (τρανή μέρα -μᾶς άνηκε- τήν καρτερούσαμεν μέ χαρά). Τό τέλειωμα τῆς σκεπῆς είναι ή άπόλουση καὶ ή ἀνακούφιση πού αἰσθάνονται γιατί στά παλιότερα χρόνια ή κατασκευῇ ἀπαιτοῦσε μεγάλο χρονικό διάστημα μέ ίδιαίτερη μυθολογία καὶ ἔνταση. Χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς τελετῆς είναι οἱ ἐθιμοτυπικές προσφωνήσεις. Ἡ μεγάλη διάρκεια τους παραπέμπει στή βυζαντινή ἑκκλησιαστική μουσική. Μαστόροι πού δούλεψαν χρόνια στό Τσιάμικο (Θεσπρωτία) μέ τούς Τουρκαρβανίτες, τό «γυρνᾶν» περισσότερο στόν ἀμάνε καὶ τό διανθίζουν μέ σκωπτικές ἀναφορές.

‘Ο δωρητής ἐκθέτει τό δῶρο ἀνεβαίνοντας στή σκαλωσιά. ‘Ο ἀρχιμάστορας τό ψηλαφίζει πρῶτα κι ὑστερα τό σηκώνει ψηλά κουνώντας το σπως ὁ παπάς τόν «άέρα» στή λειτουργία. Συνήθως σκύβει τό κεφάλι του πίσω ἀπό τό δῶρο καὶ οί κινήσεις του μοιάζουν σάν τό παιγνίδι «κρυφτό». Τό ὑπόλοιπο σῶμα λικνίζεται καὶ παρακολουθεῖ τό κεφάλι. Πολλές φορές οἱ μαστόροι «ζεχνιοῦνται» στό τραγούδι καὶ τά μπαζίσια είναι μιά ἀτέλειωτη θεατρική παράσταση. Οἱ στερεότυπες εὐχές χάνονται στίς προσωπικές ἀπολογίες μέ πλοισιους ἐρωτικούς ὑπαινιγμούς. Συχνά παραπέμπουν σέ δημοτικά τραγούδια καὶ λαϊκά ἀναγνώσματα τῆς ἐποχῆς. Μερικές φορές «έπεμβαίνουν» στή ζωή τῶν ντόπιων μέ σκλη-

ρές ἀναφορές καὶ ὑπονοούμενα, ίδιως στά «χρόνια τῶν παπούδων μας» μέ κίνδυνο νά «παρεξηγηθοῦν».

‘Η φωνή τοῦ κορυφαίου μάστορα συνοδεύεται ρυθμικά ἡ φάλτσα ἀπό τό πανδαιμόνιο πού δημιουργούν οἱ σκεπαρνίές στίς γρεντές τῆς στέγης καὶ τά μεταξύ τους «μισόλογα». Τό μπουκάλι μέ τό ρακί μετακινεῖται ἀπό χέρι σέ χέρι ἀπό τά χαράματα ὡς τή δύση τοῦ ἥλιου. Δυστυχῶς οἱ πληροφορίες στά χρόνια μας στένεψαν, οἱ νεώτεροι μαστόροι ἐλάχιστα ἔζησαν τά μπαζίσια καὶ ἔτσι ή πολύτιμη ἔνταση τῆς τελετῆς δέν τεκμηριώνεται.

μπαξίσια
μαντίλωματα

διηγεῖται ὁ μάστορας
Δῆμος Φλίνδρης

Τήραξε τί γίνονταν ἀφοῦ τελείωνε τό σπίτι καὶ πιάναν τή στέγη οἱ μαστόροι βάζαν στά δυό ἄκρα της δυό σταυρούς μέ λουλούδια καὶ περνοῦσαν ἔνα ράμα. Τά λουλούδια τάκοβαν οἱ μαστόροι ἢ οἱ κοπέλες τοῦ σπιτιοῦ.

Ἄρχιζαν τά μπαξίσια καὶ δῆλοι οἱ μαστόροι στή σκεπή καὶ πρῶτος ὁ νοικοκύρης ἔφερνε τό δῶρο. Ἀκολουθοῦσαν οἱ ὑπόλοιποι τοῦ σπιτιοῦ καὶ οἱ συγγενεῖς: ἔπειτα ἃς ποῦμε, δηλαδή σχεδόν ὅλο τό χωριό πήγαινε δῶρα. "Ἄλλος πήγαινε μαντίλια, ἄλλος πήγαινε κάλτσες, ἄλλος πήγαινε ἔνα παντελόνι, ἔνα πουκάμισο, ἔτσι συνηθισμένα δῶρα.

Μόλις πήγαινε ὁ νοικοκύρης τό δῶρο, ἔβγαινε ὁ νεώτερος ἀπό τοὺς μαστόρους καὶ τοῦ τραγουδοῦσε ώς ἐξῆς:

— Καλωσόρισε ὁ σπιτονοικοκύρης μέ τό δῶρο του, νά ζήσει, νά ζήσουν τά παιδιά του. "Οσα λουλούδια τοῦ μαγιοῦ καὶ φύλλα ἔχουν τά δέντρα, χόρταρα τῆς γῆς, ἅμμος τῆς θαλάσσης, ψάρια τοῦ γιαλοῦ καὶ ποταμοί μεγάλοι, τόσα καλά καὶ ἀγαθά νά τοῦ δώκει ὁ Θεός.

"Οσο ὁ μάστορας τραγουδοῦσε οἱ μαστόροι ἀπό πάνω κι ἀπό κάτω χτυποῦσαν τά σκεπάρια στίς γρεντές: τάκα - τάκ, τάκα - τάκ γιά νά τοῦ δώσουνε χρόνο, ρυθμό στήν όμιλία.

"Ἔτσι ύποδέχονταν δῆλους τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς τραγουδοῦσαν δῆλους.

'Εμεῖς τραγουδούσαμε νύχτα - μέρα κι εἴμαστε συνηθισμένοι. Αἰσθανόμασταν ὅμως στά μπαξίσια μεγάλη χαρά γιατί φτάναμαν στή στέγη. "Υστερα κι ὁ νοικοκύρης χαίρονταν γιατί τέλειωνε τό σπίτι καὶ τό καμάρωνε στολισμένο μέ μαντίλια καὶ δώρα σάν νύφη καμαρωμένο.

Τώρα στή μοιρασιά δέν τά πάειναμαν καλά. "Ολο κι ἄκουγες ἀπό τούς μαστόρους παράπονα. Τί νά κάνεις ρέ παιδί, δύσκολα χρόνια καὶ ἔνα μαντίλι ἀκόμα τούχαν ἀνάγκη. Εἴμασταν ἀκριβῶς στό Λουτρό τῆς Θεσσαλίας καὶ κάναμε μιά ἐκκλησιά, πρίν τό '25, ἀφοῦ ἔμουνα ἀκόμα μικρό παιδί. Τό χωριό τώρα μερύγαλο καὶ ἡ ἐκκλησιά τό ἴδιο. Καὶ ὁ κόσμος ἐκεῖ πρόσφερε πολλά καὶ καλά πράγματα τῆς ἀξίας, λόγω πού ἦταν ἡ ἐκκλησία.

Λοιπόν τώρα τί γίνεται! Τώρα δῆλοι ἥθελαν νά πέσουν τά καλύτερα δῶρα σ' αὐτούς. Πόσοι εἴμασταν; Νομίζω 15 νομάτοι. "Ε, κάναμε 15 μεράδια. Σέ μερικά δέματα ὅμως οἱ ἐπιτήδειοι βάζανε πιο καλά πράγματα καὶ συμφώνησαν: — Θά βγεις ἐσύ τάδε δξω καὶ ἐγώ θά βάζω τό χέρι ἀπάνω στό κάθε εἶδος. Θά σου πᾶ ἐσένα, «τοῦτο ποιανοῦ είναι;» Τοῦ Δήμου Φλίντρη π.χ. Θά πιάσω τό ἄλλο τό καλύτερο.

— "Αμ τοῦτο ποιανοῦ είναι; Αὔτη ἡ λέξη είλεται στή σημασία τῆς γιατί φανέρωνε καλό δῶρο.

— "Α, τυχερό δῶρο, σάμπως ἤξερα κι ἐγώ ὅτι θά μοῦ τύχαινε! ἀπαντοῦσε ὁ πονηρός.

Είχαν τό σύνθημα "Αμ τοῦτο ποιανοῦ είναι;" καὶ τό παρασύνθημα "Αμ καὶ τοῦτο πάλι;". Πάντως μέ τοῦτα καὶ μέ τ' ἄλλα τά μπαξίσια ἦταν μεγάλη μέρα καὶ γιά τοὺς μαστόρους καὶ τό νοικοκύρη. Δέν είχαν ιδιαίτερη συμφωνία γιά τή στέγη· μέσα στήν τοιχοποιία είχαν καὶ τή στέγη. Καὶ οἱ μαστόροι ἔχοντας ὑπόψη τους τά μαντίλια τήν ἔφκιαναν σέ βάρος τῆς ἐργασίας τους. "Η χαρά τους σου λέω ἦταν τά μαντίλια· ἔνα μαντίλι νά πάρουν τό χαίρονταν αὐτό τό πράγμα. "Οπου κι ἄν δουλέψαμε παντοῦ κάναμε μπαξίσια καὶ παίρναμε καλά δῶρα.

*διηγεῖται ὁ μάστορας
Σπῦρος Μαζιώτης*

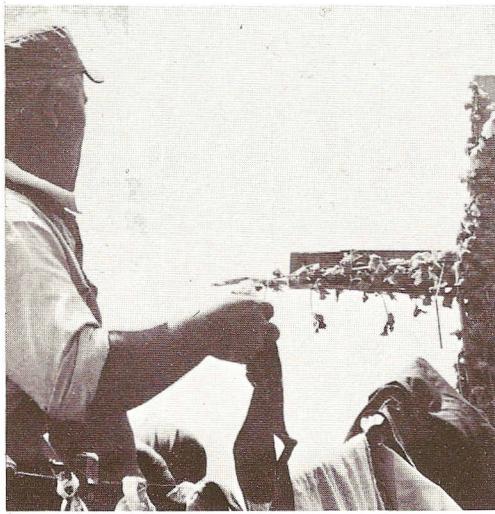
Τά μπαξίσια δέ γίνονται σέ επιδιορθώσεις: γίνονται δταν φκιάναν σπίτι από τά θεμέλια. Μόλις βάζαν τή στέγη φκιάχναν τά δυό ζευτά και τούς σταυρούς. Τώρα άνάλογα τήν έποχή κόβαν λουλούδια, τριαντάφυλλα άναλόγως και στόλιζαν τό σταυρό.

Ρίχναμαν τά μαντίλια (έννοει κάναμε τά μπαξίσια) γιατί ό νοικοκύρης ό μεγάλος μέ τή γυναίκα τ', τά παιδιά τ', τσ' νύφες έφερναν δώρα: συνήθως μαντίλια, φστάνια, πετσέτες, τσιράπια, άνάλογα μέ τή δύναμη τού καθενός. Ο Πρωτομάστορας φώναζε γιά τό άφεντικό: βέβαια ό πρώτος γιά τόν πρώτο. Αύτός έριχνε τό καλύτερο μπαξίσι, κανένα πουκάμισο, κανένα φουστάνι και ἐπί τή συνέχεια φέρναν δλη ή οίκογένεια και οί συγγενεῖς.

«Αμα ἔβλεπε κανένα καλύτερο δῶρο τό τρα-

γουδούσαμαν καί καλύτερα. Μωρ' τραγουδούσαμαν καλά τότε! Τί νά σου κάνω τώρα πού γέρασα. «Αμ δέ μπορῶ τώρα! Έγώ πού πέρασα στή πλάτη μ' φορτωμένος γομάρι όλόκληρο. Κι ἄμα ἦταν κανένας, γιά σάν τόν Μητσιούλ', πούχε φωνή καλή, δλο κελαϊδούσε· κι ἄμα τούδινες και κουτσόπινε κάνα ρακί, ούτε σταματούσε πουθενά.

Καμιά τσιούπο (κορίτσι) τήν τραγουδούσαμαν καλύτερά. «Νά ζήσει ή τσιούπο, καλό τυχερό, νά πάρ' καλό γαμπρό, νάχει καλή τυχή». Γιά εύχες, «ὅσα λουλούδια έχει ό κάμπος», ἄμα ἦταν στόν κάμπο, «τόσα καλά καί ἀγαθά νά δώκει ό Θεός». «Αμα ἦταν στά δρεινά, ἔλεγαν «ὅσες βρυσούλες τρέχουν στά βουνά». Οι πρωτομάστοροι τότε ὅσοι ἦταν ἔξυπνοι ἔπαιρναν τά καλύτερα τά ύφασματα και ἄφη-

κο (Θεσπρωτία). Μόλις τόν πρόλαβαν. Θυμιέμαι ὅταν ἤμουν παιδί, ἐμεῖς τά παιδιά παίρναμεν μπαζίσια ἀπ' τό ἀφεντικό, δηλαδή πάγναμεν καὶ ζητούσαμεν λεφτά ὅταν τέλειωνε τό σπίτι.

Μπαζίσια γένονταν ἀκόμα ὡς τό '60. Σταμάτησαν τότε π' ἄρχισαν τά τσιμέντα καὶ ἡ οἰκοδομή ἄλλαξε. "Ε τώρα κάπ' καί πού στά χωριά γένονται.

ναν γιά τους ἄλλους τά χειρότερα. "Ελεγαν, τοῦτο θά τό πάρω ἐγώ, ἔχω τσιοῦπο γιά παντριά, τοῦτο γιά τόν τάδε ἀγά καί τό σουφρούπωνε: ἔδιναν καί στά παιδιά ἀπό ἔνα μυξομάντιλο.

Εἶχαν πιαστεῖ μιά φορά δ' Ἀντρέα Μπαλτᾶς μέ τόν ἀδερφό τ' στή μοιρασιά νά τόν σκοτώσ'. "Αρπαξε ἔνα γκρά μιά φορά στό Τσιάμ-

**διηγεῖται ὁ μάστορας
Σταῦρος Τσουύβαλης**

Μπαξίσια γίνονταν ώς τά τελευταῖα χρόνια στά χωριά ίδιως. Κοντά στό '60 πρέπει νά σταμάτησαν μοῦ φαίνεται μιά γιά πάντα.

Από μικρό παιδί θυμιέμαι στά χωριά πού δουλεύαμε και ρίχναμαν μαντίλια κι άκομα συγκινοῦμαι. Ήταν μεγάλη μέρα και γιά τούς μαστόρους και γιά τό νοικοκύρη. Δέν είναι μικρό πρᾶγμα νά φτάσεις στή σκεπή, στό τέλος νά ποῦμε. Δέν έχω παράδειγμα, όπου κι ἄν δουλέψαμε, νά μή γίνουν μπαξίσια. Φτωχοί και κρατημένοι πρόσφερναν μέ τήν καρδιά τους μαντίλια, πουκάμισα, κάλτσες, πετσέτες, διτι είχε δι καθένας. Τώρα θά μοῦ πεῖς ἄν ήταν πλούσιοι η φτωχοί! Σημασία έχει ή κίνηση και τίποτα παραπάνω. Ερχονταν δύοι οί συγγενεῖς, αντρες και γυναικες σάν σέ γάμο νά δώσουν τό δῶρο τους, δύσο κρατοῦσε η σκεπή. Ο πρωτομάστορας έκανε δυό σταυρούς μέ σανίδια και τούς κάρφωνε στούς δυό μπαμπάδες τής στέγης και μέ έναν σπάγκον ένωναν τούς δυό σταυρούς. Τότε τό άφεντικό και δύλη ή οικογένειά του έφερναν τά μπαξίσια. Ανέβαιναν καμαρωτά και ἔδειχναν τό δῶρο κουνώντας το γιά νά τό χαρούν οι παριστάμενοι και υστερα τό κρεμούσαν στό σχοινί η τόδιναν στούς μαστόρους γιά κρέμασμα.

Ρωτᾶς ἄν κάναμε διακρίσεις στό τραγούδισμα. Δίκιο έχεις γιά τά δῶρα: ἄλλα ήταν πλούσια κι ἄλλα φτωχά. Θά τό σκεφτώ λίγο! "Οχι δέν κάναμε διακρίσεις γιατί ήταν συνήθειο κληρονομημένο κι ὥπως τό βρήκαμε, θέλουμε νά τό άφησουμε. Τώρα δέν νομίζω δτί ήταν διακρίσεις, πού καμιά «ἀγγίδα» (κορίτσι) τό τραγουδούσαμε λίγο περισσότερο. Μή ξεχνᾶς, νέοι είμασταν κι ἐμεῖς και γυάλιζε τό μάτι μας. Εκεῖνο πού θυμιέμαι άκομα και τώρα είναι τό

πανδαιμόνιο πού κάναμε μέ τά σκεπάσματα. Δέν χτυπούσαμε τυχαῖα ἄλλα δίναμε ρυθμό στή φωνή τοῦ μάστορα πού ἔλεγε τά μπαξίσια. Άλλα στή μοιρασιά ἔπρεπε ὀπωσδήποτε νά τσακωθοῦν, γιατί κάποιος θά άδικοῦνταν. Στήν ἀρχή ἔπαιρνε ό πρωτομάστορας τό καλό τό ὑφασμα και τά ἄλλα τά ἔβαζε σέ ίσια μερίδια. Κόβανε χαρτάκια μέ τά ὄνόματα τῶν μαστόρων και τά πετούσαν ἀπάνω σέ κάθε δεματάκι. Αύτή ήταν κάπως ή δρθόδοξη μοιρασιά. Συνήθως είχαν ένα σύστημα πολύ πονηρό. Ό πρωτομάστορας θά είχε στήν παρέα και δύο και τρία παιδιά· ἔπαιρνε τό μικρότερο και τό δασκάλευε τί ἔπρεπε νά κάνει. "Επιανε μετά ό πρωτομάστορας ένα δεμάτι μέ κάπως λιγότερα δῶρα κι ἀφοῦ γύριζε τό κορμί τοῦ παιδιοῦ γιά νά μή βλέπει ἔλεγε: «έτοῦτο τίνος εί-

ναι;». Τό παιδί ήταν στό κόλπο και ἔλεγε τό δύνομα ένός παρακατιανοῦ μάστορα. "Υστερα έπιανε ένα καλό δῶρο και ἔλεγε «ἄμ τοῦτο;». "Ολη ή ίστοριά ήταν στό κόλπο νά ἄλλαζουν τίς συνθηματικές λέξεις. Μέ τό «έτοῦτο» και μέ τό «ἄμ τοῦτο» ἔπαιρναν οί ήμέτεροι τά καλά και οί ἄλλοι τή σαβούρα. Άλλα δέν τολμούσαν μπροστά στό πρωτομάστορα νά ποῦ κουβέντα γιατί θά τούς ἔδιωχνε και ποῦ νά βροῦν δουλειά. Ή συνήτηση γίνονταν στό νταμάρι πού ήταν μόνοι τους η τό βράδυ πού πηγαίναμε νά κοιμηθοῦμε έξω μέ τά ζῶα. "Επαιρναν δῆθεν και τό μέρος μας κι ἔλεγαν δτί μᾶς λυπόνταν πούμασταν μικρά παιδιά. "Έλεγαν δυνατά ν' ἀκούσουμε «καί σᾶς τί σᾶς ἔδωσαν; Από ένα μαντίλι! Κρίμα δέν είναι; "Ολοι μαζί δέν τυραννιόμαστε;».

Δημοσιεύουμε ἔνα ἀπόσπασμα ἀπό τή μελέτη τοῦ καθηγητῆ Δημ. Σ. Λουκάτου (*ΤΑ ΜΑΝΔΗΛΩΜΑΤΑ ή Ο ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΗΣ ΣΤΕΓΗΣ - περιοδικό ΗΩΣ ἀρ. 44 - 1961*) πού ἀναφέρεται στήν ἐπιβίωση τοῦ ἔθιμου στίς μέρες μας.

«Ἐνα τέτοιο ποικίλο καὶ παλιό ἐπαρχιακό ἔθιμο, γενικευμένο πιά στήν Πρωτεύουσα καὶ προσαρμοσμένο στή νέα οἰκοδομική, εἶναι ὁ Σταυρός πού στήνουν οἱ μπετατζῆδες στήν τελευταία στέγη τῆς κάθε οἰκοδομῆς, τήν ἡμέρα πού θά ρίξουν τήν πλάκα. Συνηθισμένο θέαμα σ' ὅλες τίς γειτονιές τῆς Ἀθήνας καὶ σ' ὅλα τά κτίρια, ἀπό τίς ἀπλές μονοκατοικίες τῶν συνοικιῶν, ὡς τίς πολυκατοικίες τῶν κεντρικῶν λεωφόρων. Μόλις τελειώσῃ τό κτίριο καὶ «καλουπιάσουν» γιά τήν πλάκα, ὅταν θά ἔρθουν οἱ μπετατζῆδες νά ρίξουν τό τοιμεντοχάλικο, εἴτε μέ τό φτυάρι καὶ τούς ντενεκέδες, εἴτε μέ τή μπετονιέρα καὶ τόν κουβά, εἴτε τώρα μέ τόν γερανό, κάποιος ἀπό τούς ἐργάτες θά θυμηθῇ νά στήση (συνήθως ἀνατολικά) ἔναν ξύλινο σταυρό, πού θά τόν στολίση μέ λουλούδια τῆς ἐποχῆς (ἢ μέ «μάνη», ἄν εἶναι κεῖνος ὁ μήνας), θά τόν γεμίση μέ κλαδιά ἀπό τά γύρω δένδρα, μπορεῖ νά τοῦ βάλη πλάι καὶ τή σημαία,

κι ἄν εἶναι μερακλής ὁ ἀφεντικός του, θά τόν ἀφήση νά τοῦ βάλη ἡλεκτρικό, ἢ θά παραγείλη ὅλο τόν σταυρό ἀπό ἡλεκτρικούς σωλῆνες, γιά νά φαίνεται καὶ τό βράδυ.

»Ολα αὐτά εἶναι, ὅπως εἴπαμε, πρωτεύουσιάνικη συνέχεια, σύνθεση καὶ ἑξέλιξη ἐνός παλαιοῦ λαϊκοῦ ἔθιμου. Θά μποροῦσε νά ἔξηγηση κανείς, ὅτι τό ἔθιμο ζῆ ἀκόμα στήν Πρωτεύουσα, ἐπειδή τό συνεχίζουν (μέ συμφεροντολογική μάλιστα σκοπιμότητα) οι μαστόροι, πού εἶναι λαϊκοί φορεῖς. Ἡ ἔξηγηση αὐτή ἔχει βέβαια τή λογική τῆς. Ἀλλά πρέπει νά σκεφτοῦμε ὅτι οι «φορεῖς» ἀπευθύνονται πάντα σέ κάποιους «δέκτες», καὶ τέτοιοι εἰμαστε σύτυχως ἀκόμη ὅλοι οἱ «Ελληνες».

»Τό ἐλληνικό ἔθιμο τοῦ σταυροῦ τῆς στέγης εἶναι στήν ἀγροτική του ὑπόσταση, ἢ τήν παλιά ἀστική, εύδαιμονικό: Χτίζοντας τά σπίτια τους οι πατέρες μας, προχωροῦσαν στήν ὄλοκλήρωση τῆς οἰκοδομῆς τους περνώντας ἀπό τρία

· Ή συνδρομή σας.

Καὶ κάτι πού ἀσφαλῶς ἐνδιαφέρει ὅλους. Ἡ ἐτήσια συνδρομή ἀπό 140 δρχ. ἔγινε 250 δρχ.

»Ισως φανεῖ κάπως ἀκριβή, ἀλλά ἄν σκεφτεῖ κανείς τίς ἀλλεπάληλες αὐξήσεις τῆς τιμῆς τοῦ χαρτιοῦ, δέν μπορεῖ παρά νά τή δικαιολογήσει.

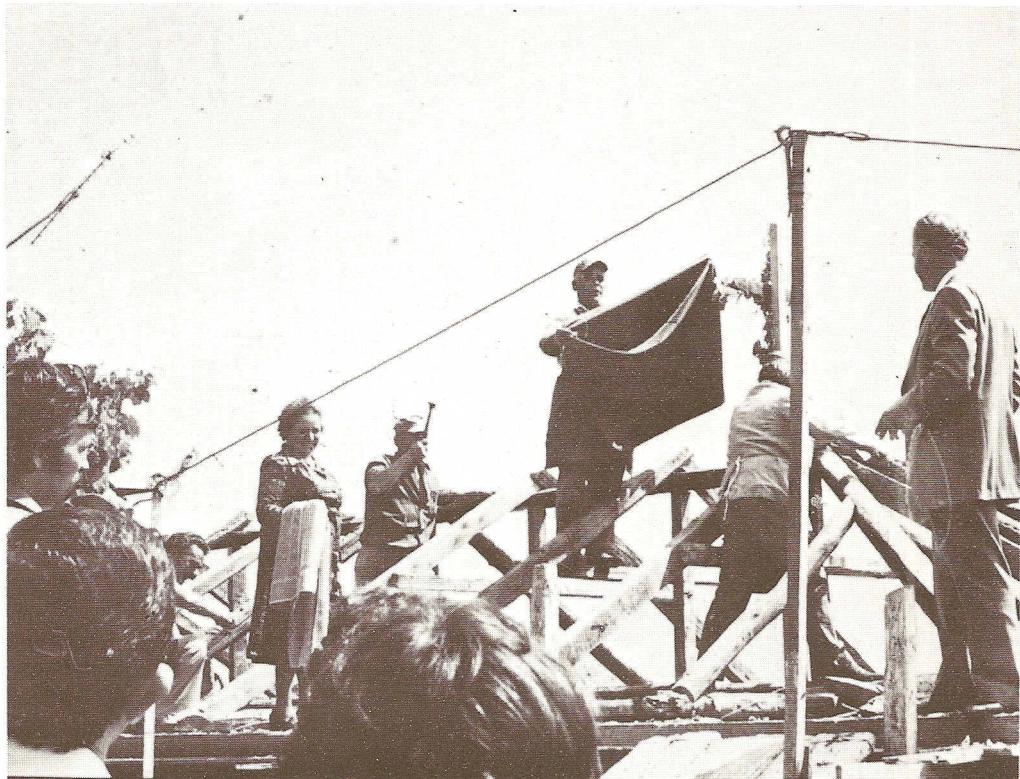
Διευκρινίζουμε πώς τό περιοδικό μας στηρίζεται στή δική σας συνδρομή.

»Υπενθυμίζουμε, ὅτι οἱ συνδρομές σας πρέπει νά στέλνονται στή διεύθυνση: Θανάσης Παπαγεωργίου

Περιοδικό ΑΡΜΟΛΟΙ

Βασ. Κων/νου 42, ΛΑΡΙΣΑ

Γιά περισσότερες πληροφορίες τηλεφωνεῖστε στό 041-229321.

Οι φωτογραφίες είναι από τά μπαξίσια που έγιναν στις 13 Αύγουστου στο σπίτι του Τόλη Τσάνη. Στη σκεπή άνεβηκαν οι μαστόροι: Σπύρος Βαλτάς, Χρήστος Ντόβας, Εύριπιδης Βαλτάς και Θεμιστοκλῆς Γκάσιος.

τελετουργικά στάδια: α') από τό θεμέλιωμα (μέ τή γνωστή θυσία τοῦ πετεινοῦ· β') από τό γιόρτασμα τῆς σκεπῆς (πού ήταν ιδιαίτερο ἔργο καὶ κέρδος τῶν μαραγκῶν - ξύλινη στέγη) καὶ γ') από τόν ἀγιασμό καὶ τά ἐγκαίνια (γιά τήν κατοίκηση). Καί τά τρία είναι στάδια ἐξελικτικά, πού ἀνήκουν στή διεθνῶς ἀναγνωρισμένη λαϊκή ἀνάγκη τῶν μεταβατικῶν τελετῶν (*rites de passage*). Καί τά τρία είναι ἔθιμα διεθνῆ, πού όχι μόνο σ' ὅλους τούς λαούς, ἀλλά καὶ σ'

ὅλες τίς ἐποχές τά ἐπρόσεξαν καὶ τά ἐφαρμόζουν. Ἡ κατοικία είναι σοβαρότατο θέμα, κι' είναι δύσκολο νά παρακολουθῇ κανείς ψυχρά καὶ μηχανικά, χωρίς καμιά μεταφυσική εύχη, τήν κατασκευή τῆς.

» Η ἐξήγηση πού δίνουν οι μαστόροι γιά τό συνδυασμό σταυροῦ, σημαίας καὶ μαντηλοῦ, είναι πώς «ὁ σταυρός θά φέρη τήν εὐλογία, ἡ σημαία δηλώνει τή νίκη (τοῦ ἔργου) καὶ τό μαντήλι θυμίζει τόν ἵδρωτα τοῦ ἔργατη».

μπαξίσια ἡ
μαντιλώματα

... από κτιστής εγίνα παντοπολίς επη επιτρεπτιαν
το πρωτο Μαγαζι 303 στην 32 στριτ....

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Πέτρος Τσάνης-1903

1902.

εν γραφο θιατρ χειροπον

Τι θα είναι αμερικής αριθμητική συγκέντρωση
 Ευελπίδων Βαντιφ επαρχος από την Σικάγο το 1906
 αριθμητικής εγγραφος εγγραδευτης εν Ηλάνι
 ήν οι διαδεικτικοι της Εθνοποιησης ειδεικοι
 αδειοφοροι οι διεργαστές Καζινοδος ειδεικοι
 ιαριστές ήν οι γραφειοφοροι ειδεικοι μαθητές αστρονομοι
 φοροι Λεπραροι ειδεικοι την Εκαρπας Ειδεικοι
 και αριθμητικοι ήν διαρκεια διατη Σεργειοφοροι
 ήν ηλεκτρονια τη 1904 έδειχνε ήν Ταντ
 ληνος γεννητες εθνικοι με αριθμητικοι
 αστρονομοι και ειδεικοι μαθητές ειδεικοι
 Κανονια Νεοναγκι αριθμητικοι έδειχνε ήν
 ειδεικοι εγγραφοι αστρονομοι ήν ηλεκτρονοι
 γονδιανη ήν η ηλεκτρονοι ειδεικοι μαθητές
 μαθητές ήν η ηλεκτρονοι ειδεικοι μαθητές
 ήν η ηλεκτρονοι ειδεικοι μαθητές
 ήν η ηλεκτρονοι ειδεικοι μαθητές
 ήν η ηλεκτρονοι ειδεικοι μαθητές

Τό ήμερολόγιο του Πέτρου Τσάνη βρέθηκε στά χαλάσματα τής κουζίνας του παλιού Τσανέικου. Μαζί με τό διαβατήριο και μερικές φωτογραφίες στάθηκε πρόκληση γιά δημοσίευση πρίν άκομα διαβαστεῖ.

Σπάνια κείμενο μίλησε τόσο άποκαλυπτικά γιά τή ζωή καί τά «δνειρά» τῶν πρώτων μεταναστῶν. Απαλλαγμένο άπό συναισθηματισμούς, γυμνό - κυριολεκτικά - άπό έπιθετα, θυμίζει κατεβατό μεσαιωνικῶν χρονικῶν.

Ο Πέτρος Τσάνης, πυρσογιαννίτης μάστορας, πρωτοξέδεψε στήν Αμερική τό 1903 έχοντας ἐπίγνωση τοῦ νέου κόσμου καί τῆς μεγάλης προσπάθειας νά «πετύχει». «Ερχεται καί ξανάρχεται στήν Ελλάδα μέσα σέ δυό γραμμές χωρίς νά βλέπει τίς «όμορφιές» τοῦ τόπου του. Δέν είναι ἀφελής καί γι' αὐτό δέν κατατρύχεται μέ αὐταπάτες. Παίζει, κερδίζει, χάνει στίς «μπίζνες» πάνω ἀπό δέκα φορές καί πάντα ξαναρχίζει.

και τι νακανα
επεστρεψα παλεν
εις αμερικη αλα ο
καιρος μου
παρηλθεν αλα παλιν
δεν απελπιστην εχω
ομος ακομι το θαρος
και την τολμη αλα
ενεκεν τις ηλικιας
αρχισα να
απαγοητεβουμαι...

Δέ γονατίζει. Νιώθει τήν ἀδυναμία του σάν πρωτική προσβολή. Τά ἐλατήρια είναι ξεκάθαρα χωρίς διφορούμενα κι ἀπόκρυφα σημεῖα, οι ἐπιθυμίες του σαφεῖς κι ἀπ' τήν ἀρχή ἀπερίφραστα διατυπωμένες.

Η ΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Πέτρος Τσάνης-1903

Ενγραφο Δια της χιρας μουν 1902.

Ηλθα στι αΜερικι προτην σκαλα NEW-YoRK εκατικισα Βαουρ ονομασιαν του δρομου αρθ 206 προτιν εργασιαν εργαστικα εις εν εστιατοριον ος πιατας με 6 Δολ την εβδομαδα επειτα απολιγον ος δεφτερος Μαγιρας επιτα απο ολιγον εις φιλαδελφια εις τα καπνα αδελφους Στεφανου επιδιαστημα εκουραστηκα και αφτην την δουλια διοτι δεν με πλιρονεν παραμ μονο 4 Δολ την εβδομαδα το 1904 επιγα εις Σαντ Τιλιους γενονταν κτισματα με ολιγα καιφαλεα απετυχον και εκι ηπιετριψα παλεν εις νεοναρκ αλαξα παλεν επανγελμα επιασα εργασιαν ως Κτητης επιτα απολιγον διαςτημα ηλθον παλι πατριοτες και χωριανι δεν θελο να επενεθο τους υποδε χτικα τους εβοηθισα κατα προτων αλα βαθμιδον ενας συνκενις εφερε τον ιδικο ντου και καθεξις

Τό 1906 εφιγα δια πατριδα και το μεθ επες επεστρεψα παλεν δια νεαΝιορκ αρχισα παλεν τες περιπετιες τον αγοναν απο κΤιστης εγινα παντοπολις επη επιτριειαν το προτο Μαγαζι 303 στην 32 στριτ επιτα παλεν εις κρισεις απο τό 1907 μεχρι το 16 εναβαγισεν η μπιζνες μου και παλεν αρχισα ως κτιστης παλεν κατορθοσα να κανο και ιδιοκτισιαν ηγορασα το Ήοτελ εις

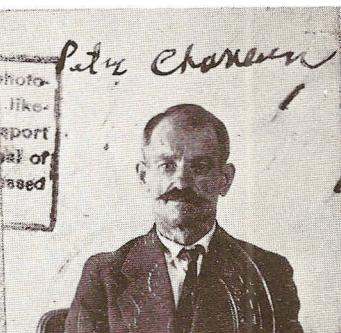
..... μερος 38 δοματιον και
μαγαζια και λιπα επι 9 ενεα ετι και τον αγοναν να το διορθωσω καταφερα ετελιοπιησα προτης ταξεος αφθον τον κερον

.... φανταζομαι και παλεν εναβαγισα ηλθαν η πολεμι ο εβροπαικος ο νιος μου Μιχαηλ και αδελφος μου Δημιτριος επιστρατεφθησαν εδο διοτι ετυχαν της ηλικιας επιγαν εις τον πολεμον κατα μετοπον εναντιον

τον γερμανον ετραβματησθηκε ο Μιχαηλ
εκαθισεν αρκετα εις το νοσοκομιον
τα τραβματα ηταν σοβαρα επι 4 ετι νοσι
λεβονταν εις διαφορα νοσοκομια
εδο και εις το Τσικαγον και σε αλα μερι
τα οπια τον μεφεραν απο μερος
εις μερος η στενοχορια μου και ο μεγαλος
παλεν αγον και απελπισια απο τον πολεμον
και τας στενοχωριες αναγκαστικα να
παρο εναν σινετερον εις τες πιζνες μου
καπιον Σπαρτιατην λουην βαμβακιτην
εκινος παλι επωλησε το μεριδιον του εις καπιον
γιωργιον Χαροκοπον Αθινεον δικιγορον
επεριπλεκτικα παλεν εις τα δικαστηρια
ο βαμπακιτης με χρεοκοπισεν και επιτα εβρε
θικα εγο εις δισκολον θεσιν επεριπλεκτικα
και εγο εις το δικαστηριον επι σιραν τεσερα
πεντε ετι οσο να καθαρισο επερασαν 2 ετι
με μεγαλιν αγονιαν και στενοχωριαν
το 16 το 1918 με 19 επολισα απεφασισα παλεν δια
πατριδα και παλεν αλιν ατιχιαν
και παλεν ατυχισα ελαβον ολα τα περισεβματα
τον κοπον και τις βαλιτσες μου τα ολιγα
περισεβματα 7 επτα χιλιαδες επηγα
και πατριδα 1919 με 20 τα εξαργιροσα
αλα αφτα τα εκανα δραχμας με 5/20
με πεντε και εικοσι δεν παρηλθον ολιγον
χρονικον το 1922 ο πολεμος της μικρασιας
δια της πισθοχωρισεως εχασαμε τον πολεμον
εξεπεσεν η δραχμι απο 5 το δολαριον
εφθασεν 95 αλη μιαν καταστροφι εχασα
τα παντα ηδιοκτισιες μετα τον εβροπαικον
πολεμον επεστρεψα πολικοζμια πολυ
απο 2 εκατομηρια ανερχετε

Πέτρος Τσάνης, το πρωτο διαβατήριο, 1903.

PERSONAL DESCRIPTION		
Age 55 years	Mouth <i>This is a photograph attached photo-</i>	
Height 5 ft. 6 in.	Chin <i>graph bears the signature and is a like-</i>	
Forehead high	Hair <i>ness of the person to whom this passport</i>	
Eyes brown	Complexion <i>is issued, in witness whereof the seal of</i>	
Nose Roman	Face <i>Comptroller General of State is impressed</i>	
Distinguishing marks	<i>Upon the photograph.</i>	
Place of birth Greece	<i>Petr Charkow</i>	
Date of birth April 1870	1	
Capacitation Stone Mason	No. 117479	
<i>Petr Charkow</i> SIGNATURE OF BEARER		

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

6 εκατομηρια παλεν πλιθινεν
 η ΝεW - Ηορκ 1925 75 χιλιαδες
 Βλεπο την καταστροφιν μου αλα
 και τι νακανα επεστρεψα παλεν εις αμερικη
 εκανα τον εργολαβον σε μικρας επιχιρισεις
 αλα ο καιρος μου παρηλθεν
 αλα παλιν δεν απελπιστην εχο ομος ακομι
 το θαρος και την τολμην αλα ενεκεν της
 ηλικιας αρχισα να απογοητεβουμαι
 παλι δοξα τον Θεον ακομα με ενθαρινε
 αναγκαζω να ξαναεπιστρεψο εις πατριδα
 εγινεν απο μεγαλην μου
 απελπισιαν διορθοθικανε
 ο υιος μου
 Μιχαηλ αρχισε τας προτας του επιχιρισις με
 καπιον αλον ειχεν επιτιχιας δια του τροπου του
 και της εργασιας του προδεβε μεχρι τωρα
 ο δε αδελφος μου Διμιτριος εις τας αρχας
 οπου ηλθεν εις αμερικην ηλθεν νεος 17
 ετον αρχισε εις την επιχηρισιν ως Μαγειρας
 σερβιτορος εγινεν και ηδιοκτητις εστιατοριου
 σπαταλος μικρος
 αλα αργοτερον διορθοθικε ιπιρετισεν
 εις τον αμερικανικον στρατον
 εβαδισεν νικιτης μεχρι το γερμανικο
 εδαφος καθισεν επι κατοχην
 επι διαστημα 2 ετι και επεστρεψεν
 παλεν εις αμερικιν εγνωρισεν
 την Κυριαν του κοριν γερμανου την καταγογη
 επαντρεφθιν την Μιες Φ..ρε..ς
 απεχτισεν εναν Κονσταντινο
 και μιαν θυγατερα Μαργαριταν
 εκ
 τεκνο

ειχαμεν και διο 2 αλους αδελφους
 Χαρισην και Ιωανις εις εγιπτον πολλα
 πολα ετι επι 30 ετι ελθεν ο αποχερετιζμος
 και απο μικρα πεδια εφιγαν δια εγιπτον
 ο μεν Χαρισης απεκατησταθικε
 σε καπιο χωριο εξω του καμπου MuT aRa...ς
 το επανγελμα αρτοποιος
 Τιμιος αλα αγραματος κατορθωσεν
 να καμη και αφτος περιουσιαν
 διοτι

4 μαγαζια και Ήοτελ αλα αργοτερον
 τα χρεοσεν και δια της αμαθιας
 επηρε πληγη και τα εχασεν αργοτερον
 μετα το θανατο του ανελαβεν

Πέτρος Τσάνης, 1917.

εις χιρας τις η συζηγος του
τεκνα δεν απεκτισεν και εζη μετα
της συζηγου του επι πολα ετι εις εγιπτον

..... ο μικροτερος Ιωανις εταξιδεψεν
16 ετων αναχωρισεν απο πατριδα
δια εγιπτον αποκατασταθι εις Πορτ Σαιτ
του επανκελματος και αφτος φουρναρης
Επαντρεφτικε Συζηγον του Σαμεα
την καταγογην απεχτισεν 3 θυγατερες και 2
πεδια Κωνσταντινον και πατριΚ
εργασθι εκοπιασεν δια της δραστηριοτιος
και μεγαλις του επιμελιας
τιμιος επιχεριματιας και παντα
κατορθοσεν να αφισι εις τα τεκνα του
λιγην αναλογα περιουσιαν
απεθανεν 1927 18 Ιουλιου και στην αθινα
δεν επροκανεν να φθασι στην πατριδα
..... επαψε η καρδια του εις το
καφενιον χορις να παρουν καντιποτα
αφησεν ορφανα απροστατεψτα
τεκνα το μεγαλιτερον 18 χρονον

.....
εγο ως αδελφος και θειος τους δεν
τα εγνορισα και λιπουμε παραπολι
η περιπετιες και τα μακρινα ταξιδια
μας εστιλεν η τυχι ανατολιν
και δισιν απο πεδια

.....
αφτο να το φιλαξετε τολιγοτερον επι τρις
γενιες οπου εγενιθικα και
καταγομεθα Ηπιρο Πυρσογιανιν
Κονιτσης και η γονις μου

.....
ο πατηρ και η μητερα μου
απεθανον παλιν νεη μας αφισαν ολους
ανιλικους 4 πεδια και 2 θυγατερες
τιν αφτιν τυχι ηχαμεν ολι εκπατριστικαμε
και η 2 αδελφες μολις επαντρεφθι
μια εφιγεν μαζι με τον αντρα της αποκατεσταθι
κε εις αθινας με αλες περιπετιας

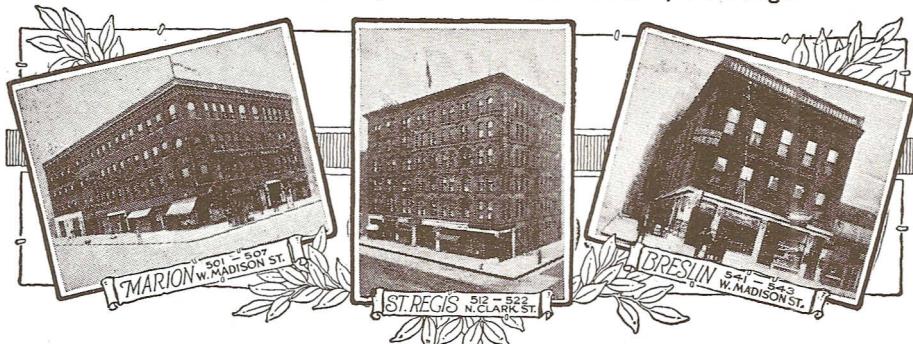
... ο μικροτερος αδελφος μου
Ιωανις εταξιδεψεν
16 ετων ανεχωρισεν
απο πατριδα δια εγιπτον
αποκατασταθι εις Πορτ Σαιτ....

The ANDERSON HOTELS

W. E. ANDERSON, Prop.

H. C. STUART, Gen. Mgr.

I am stopping at
THE ST. REGIS

Chicago, Ill.

January 1, 1920

Lebore poy warpa uar purpa too jymo.
abwajpan nadus rnuadegon poy adego or
poy, ejabos rnu conoropas uar expes
uor eode nappa, poy jp alis uor exera poyas
dnostupas airovai tumpas aive wppn aotxu.
poy uai braxkop iode dia exera ead uar
Intaros vayds al poy da cjt woyos dicm
uor, dia ta intu has purgapoy uai uas
adegon poy uar adegon poy dicm if u
xpovia dia ta uos ntu uai uos ejus poy
has nadus uai aro poy ejus poy dicm
wponaars uos dpoys uan der jyoy jyom
purpa poy ejus ouos ejus purpa
ocipa deppa yza ejus dicm exo oive

καί μιά έπιστολή

Η παρακάτω έπιστολή του Μιχάλη Τσάνη στάλθηκε στόν πατέρα του Πέτρο Τσάνη τό 1920, χρονιά πού είχε πάρει τήν άπόφαση νά «κάνει γεράματα» στό χωριό. Η δημοσίευσή της συμβάλλει στήν καλύτερη κατανόηση τοῦ ήμερολογίου.

Σικάγο, Ιαναριούς, 1920

Σέβαστε μου πατέρα και μητέρα σας γλυκο ασπαζούμε καθώς την αδελφή μου αδελφον μου, έλαβον την επιστολήν σας και εχαρίν που εισθε καλλά, μου γραφίς πως εχετε μεγαλες δηστηχιες αύτου και ο καιρος είναι πολλη ασχημος και στενωχορίσθε δια εμένα εαν ηταν δυνατον να ελθω αφτου θα ερχωμον διοτη πωνο δια να ήδω την μητέρα μου και τήν αδελφην μου και αδελφον μου διοτη έχω χρονία δια να τους ηδω και τους αλησμονη σα καθώς διότι περηπατο τους δρομονς και δεν γνοριζω την μητέρα μου ολλος ό κοσμος έχει μητέρα πατέρα αδελφια αλλα εγω δεν εχω ούτε σπητη αλλα έτση ηνε γραμενω η τηχη μας να ημεστε μακρια να μην γνορι ζομασθε να μην γνοριζο την μητέρα μου παλλεν και τον ευχωμεν ύγιαν και καλλά κερδη και ο Θεός να τον βοηθήση να πλυροσυ το χρέος του διοτι τορα εινε σε υλικια που πρεπη να σκευθη καλλα που βαδυζη διοτι και εις την αμερικη τα χριματα είνε δυσκολα να τα βγαλλουν και καθε ενας εχει δικα του καθυκοντα εδω ο καθε ενας δουλεβη 12 ωρες την ημερα καθε μερα την εβδομαδα και ο μισθος του είναι μικρος διοτι τα εξωδα του είνε σε δολαρια οχι σε δραχμες και πρεπη να σκέπτεται καλλα σταν γραφη του ένος και του αλλουν δια χρηματα παρα να τυ ραζη την δουλια του αύτου οσον δυνατε

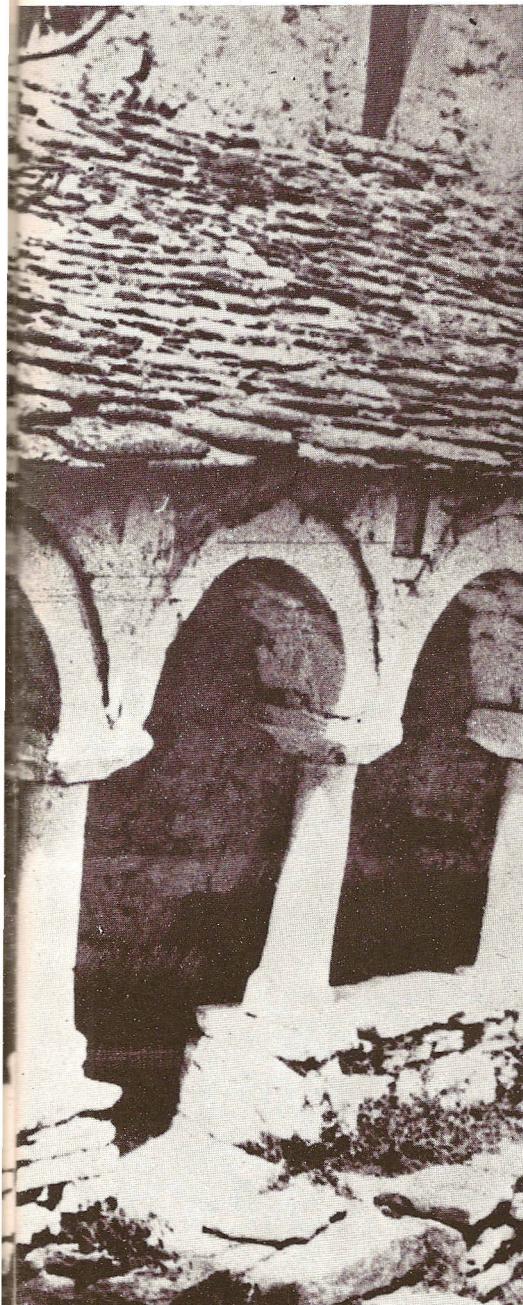
(ό άδελφός μου Δημήτριος) ... εγνωρισεν την Κυριαν του κοριν γερμανου την καταγογη απεχτισε εναν Κονσταντινο και μιαν θυγατερα Μαργαριταν...

και να μην νομιζη οτι η τυχη του τον τυμοραγη διοτι ο καθε ανθροπος εχει τα δικα του παραπονα, ξευρο δια να γινη και αυτος καπιος δια να τον εκτιμουν ο κοσμος, να αλλισμονισυ τα περασμενα διοτι ο ανθροπος πηγενι εμβρος οχι πυσω αυτα τα εχωμεν περάσν, τορα είνε σημερον αυριον και μεθανριον οχι να καθομαστε ληπον πατερα αμα ηδης τα πραγματα αύτου ασχημα καθως μου γραφης να παρις την φαμηλια και να ελθης παλην έδο έζησες στην Νεαν Υορκην 20 χρονια ημπορονυμε να ζησωμε και αλλα τοσα και θα ημασθε καλλιτερα παρα αφτου με ολλες τις δηστηχιες ληπον τιραγε ωπος γνοριζες δια το καλλιτερον νομιζο ομος εαν το είχες κανη αφτο πριν δεκα χρονια θα ημεθαν καλλιτερα σημερον και θα γνοριζομεν ο ένας τον αλλον αλλα τορα ένας έδω και αλλος χηλλια μηλια μακρια ένα αλλο πραγμα να στελνις ολλα τα γραμα τα του διοτι εγω μπορι να φυγω άπω έδω και μου τα στελη ό μιτσος τη να σου γραψω, περσοτερον δεν γνοριζω χερετησματα ολλους τους συγγε γείς και φίλλους εγω νιο σου σας γραφω Μιχαηλ Τσανης

μαστόρκα ἐργαλεῖα,

νταμάρια, πελέκημα

Σταμάτα νά ρωτᾶς κάτσε νά πάρουμε μιά άνάσα. Παλιόκαιρος, δέ λέει νά σταματήσει. Βάλε και μιά γύρα ρακή... Γεράματα κι ό καβαλάρης τής φωτογραφίας ήταν άκομα λαίμαργος.

Μιά φορά στήν παλιά Έλλαδα... Πιές, τί μέ κοιτᾶς σά χάχας.

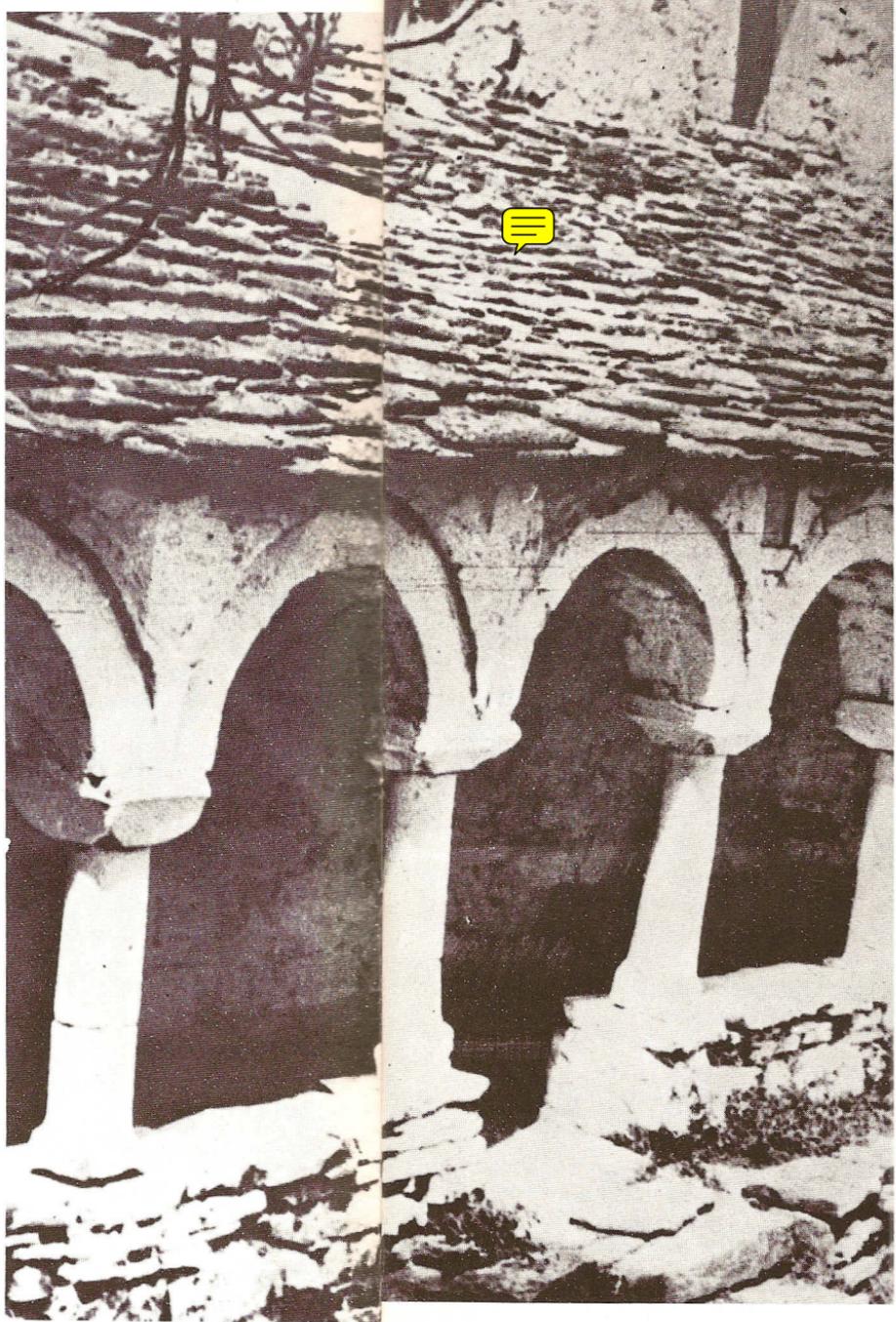
Ρέμπελος και σοφός, χάνονταν και ξανάρχονταν στά όνειρα, γελώντας άσταμάτητα. Μαστόροι, έργαλεια, τσιουκάνια, παράτατα και βάλε μιά γύρα. "Αμα ξανάρθεις νά μοῦ φέρεις τίποτα ψάρια, ό, τι βρεῖς τόν κατήφορο. Πιές και σταμάτα νά ρωτᾶς..."

Πρίν τόν πόλεμο μέ βρήκε ή νύχτα στό χάνι τής Ασφάκας. Δέ θυμιέμαι χρονολογία... Πιές, πιές, τί χαζεύεις. "Έχω μιά κονσέρβα από τόνο. Θέλει λάδι και μπόλικο κρεμύδι. Κάτσε και θά δεις. Βάλε... Πώς τραβιέται τ' ἀτιμο. Δένν εχώ και τίποτα αύγα· όχτω πουλάδες μοῦ τίς ξάπλωσε τό κουνάβι σ' ένα βράδυ.

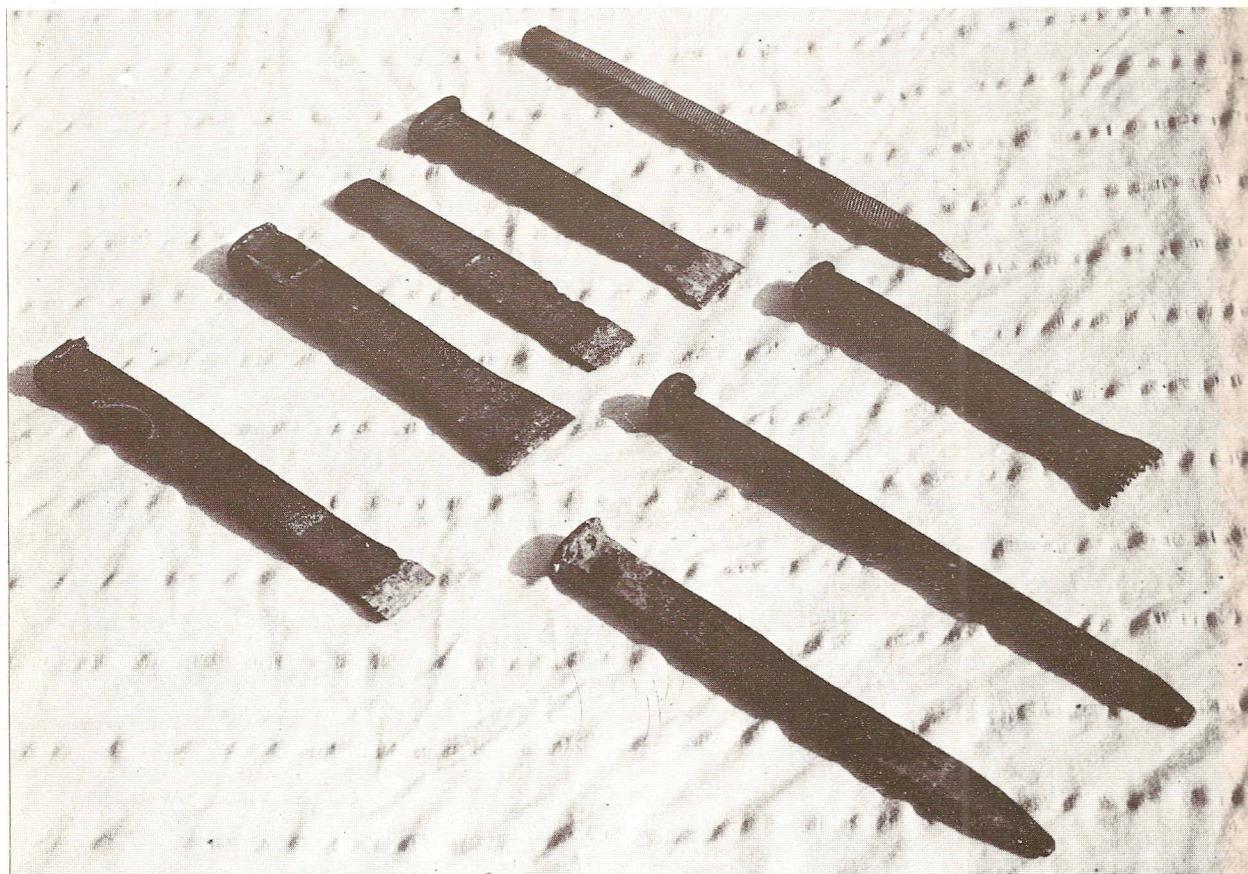
Ξημέρωσε και δένν έλεγε νά κουραστεῖ. Γλίστραγε άθόρυβα στά χρόνια και ξανάρχονταν σά χέλι. Κριφομιλήματα τής νύχτας. Πιές, πιές, τί βάσισες. "Εμ, σ' έφαγαν οι σκοτούρες... Δώσε προσοχή στήν κουβέντα... μήν τούς άκους. Τά μισά είναι φαγωμένα, γιά τήν ήθική πού λένε... Δέ γίνεται άλλιως... Πολλοί ξενοκοιμήθηκαν... Είδαν πολλά τά μάτια μου... Είχε άγριέψει ή ψυχή μας. Βούζιο... γεράματα ξεπέζεψαν σοφοί, όλοι άμιλητοι... καλά χαμομήλια..." "Ωσπου νά σκαπετήσω τόν Τραχελάρη, βούζιο..." "Υστερά γράψτα και χόρεψέμε, σπως θέλεις..."

Μιλούσε κι έπινε σά νεροφίδα. Μέ είχε ποτίσει γιά τά καλά.

Βάλε ρακή, τί κάθεσαι!

εργαλεια

διηγουνται, γραφουν και σχεδιαζουν οι μαστοροι
Θύμιος Βατσκαλής Δῆμος Φλίντρης
Γιωργος Φλίντρης Σπύρος Βαλτᾶς
Σωτήρης Γαλάνης Χρῆστος Δόβας

γράφει ο πελεκάνος Θύμιος Βατσκαλής

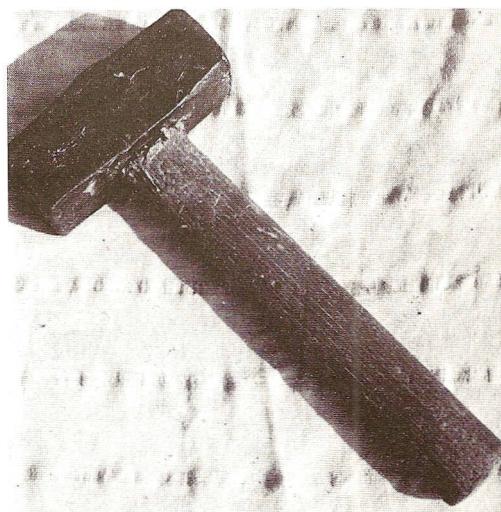
"Αλλαξαν οι καιροί καὶ στὰ ἔργαλεῖα καὶ στὴν τέχνη. Παλιά ἔνας μάστορας εἶχε ἔνα φόρτωμα ἔργαλεῖα. Σήμερα ἀπόμεινε τὸ σκεπάρι καὶ τὸ μέτρο. Οἱ μαστόροι πού δούλευαν στὸν τοῖχο χρησιμοποιούσαν σφυρί, μιστρί, ζύγι, σκεπάρι, πριόνι, ἀλφάδι καὶ τά παλιά χρόνια ἔνα τρίγωνο σάν δέλτα πού ἀλφάδιαζαν. "Ἐνα ἔργαλεῖο πού χάθηκε γιά πάντα είναι ἡ ἀρίδα. Ἀρίδες διαφόρων εἰδῶν χρησιμοποιούσαν στὶς σκεπές γιατί παλιότερα δέν ύπηρχαν πρόκες καὶ στὴ θέση τους βάζανε γύφτικα καρφιά. Τρυποῦσαν πρώτα τὸ ξύλο μέ τήν ἀρίδα κι ὑστερα περνοῦσαν τά καρφιά, γιατί μέ τό κάρφωμα στράβωναν.

Περισσότερα ἔργαλεῖα είχαν οι πελεκάνοι. Αὐτοί κουβαλοῦσαν σφυρί, μιστρί, ζύγι, μάτρακά, γωνιά, χτενιά, πικούνι, κόπανο, κοπίδια, καλέμια, βελόνια ντιβισλίτικα μέ δόντια καὶ ἔνα κουμπάσο πού σημάδευαν τά στρογγυλά. Τό σφυρί στὸν πελεκάνο ἦταν ἀπαραίτητο γιατί ξεχόντριζε τίς πέτρες καὶ μετά μέ τό βελόνι καὶ τό ματρακά ἔβγαζε τή χοντροδουλειά. Στά χωριά μας τήν κόβανε μέ τή βαριά καὶ μετά τήν ξαλάφρωναν μέ τό σφυρί. Μέ τή βαριά καὶ τίς σφῆνες ἄνοιγαν 3-4 τρύπες σέ ἀπόσταση 10-12 ἑκατοστά καὶ τίς ἔνωναν μ' ἔνα αὐλάκι πού σκάλιζαν μέ τό βελόνι· ὑστερα βάζανε στὶς τρύπες παλιά πέταλα ἀπό τά ζῶα ἡ σφῆνες καὶ χτυπώντας ρυθμικά τίς σφῆνες ἄνοιγαν τήν πέτρα στὶς ἐπιθυμητές διαστάσεις. "Ετσι δούλευαν οἱ δικοί μας μαστόροι. Είχα ἀκουστά γιά τούς Τηνιακούς πελεκάνους πού δούλευαν μέ σφῆνες, ἀλλά δέν τούς ειδα. Πρώτος ὁ πέτρος Κοντοζήσης ἔφερε τήν ἔφεύρεση αὐτή ἀπ' τήν παλιά Ἑλλάδα. Στήν τεχνική αὐτή είχε μεγάλη σημασία ἡ ἀκριβής ἔφαρμογή τῆς σφήνας. Χρησιμοποιοῦσαν πολύ μικρές σφῆνες, ἐναρμονισμένες στή σφηνιά χωρίς πέταλα. Οι σφῆνες ἔσφιγγαν τήν πέτρα καὶ μ' ἔνα - διυδό χτυπήματα τῆς βαριοπούλας κόβονταν σάν μέ τό πρίονι.

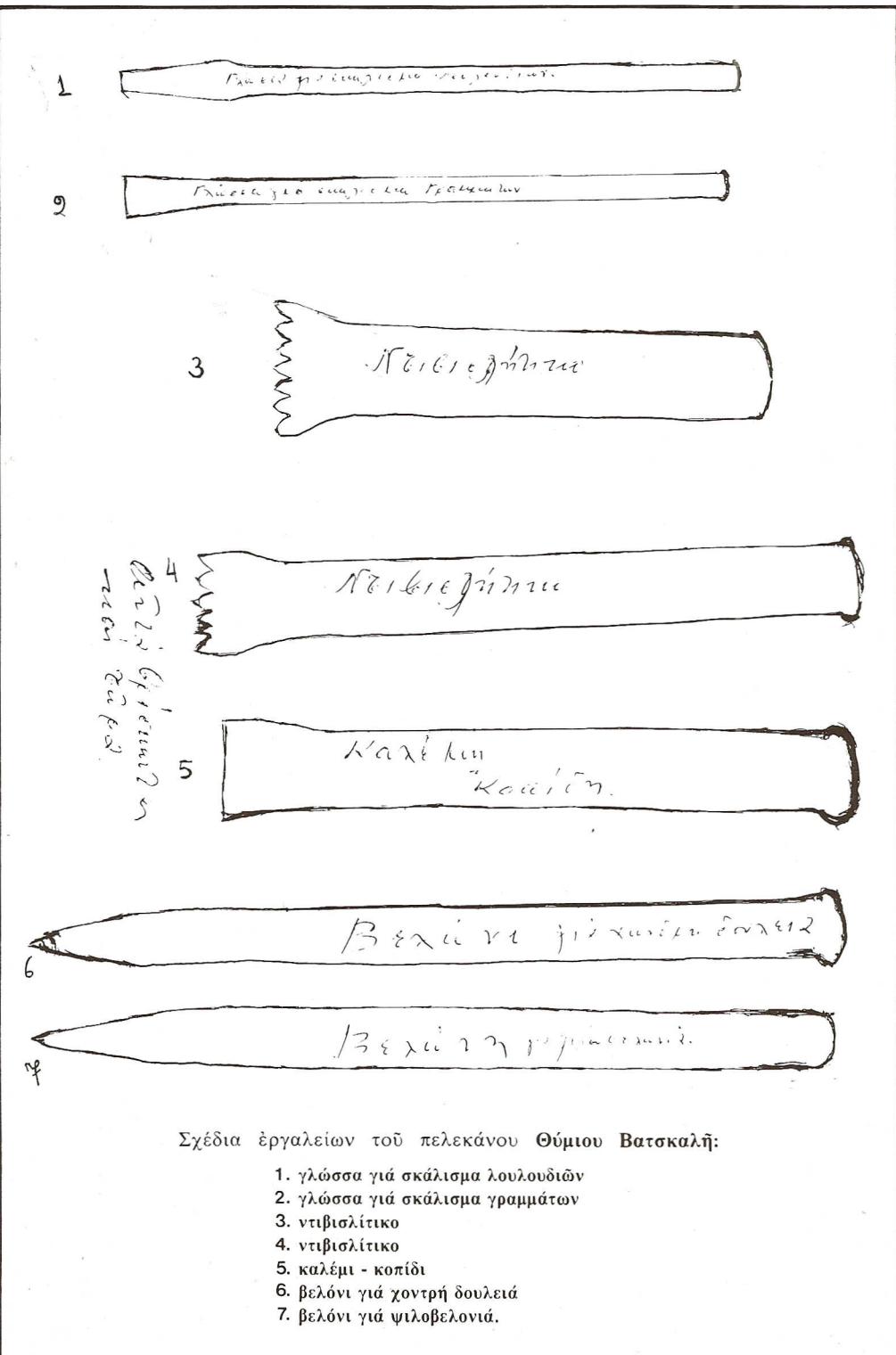
"Υστερα ἀναλάμβαναν οι πελεκάνοι πρώτα μέ τό βελόνι κατεργάζονταν τήν πέτρα παίρνοντας τά χοντρά γιά νά φτιάξουν ἐπίπεδες ἐπιφάνειες, τό πανί. "Εστρωναν μετά τήν ἀνώμαλη ἐπιφάνεια μέ τή χτενιά, καὶ μέ τό λούστρο, ἐνά εἰδος καλεμιοῦ, γυάλιζαν τήν ἐπιφάνεια. Πάνω ἐκεῖ σχεδίαζαν τό κέντημα μέ μολύθι ἡ βελόνι. 'Εάν τό πελέκημα προχωροῦσε καὶ κόβονταν κανένα κομμάτι τῆς πέτρας,

σφυρί κανονικό

μάτρακας

άμεσως κολλοῦσαν τό κομμάτι μέ ασπρη ἀσθέστη καὶ ζάχαρη.

Ἡ ζάχαρη μαζὶ μέ τὸν ἀσθέστη γίνεται πολὺ δυνατή κόλλα πού δύσκολα ξεκολλάει, ἀρκεῖ νά μή βραχεῖ.

Τὰ ἐργαλεῖα πού χρησιμοποιούσαμε στὸ πελέκημα ἦταν πολύτιμοι σύντροφοι. Τ' ἀγαπούσαμε σάν παιδιά μας καὶ τὰ κουβαλούσαμε μέ προσοχή, μήν πάθουν τίποτα. Πρίν ξεκινήσουμε γιά ταξίδι κάθε μάστορας τὰ πήγαινε στούς γύφτους γιά ἐπιδιόρθωμα. "Ἐνας καλός πελεκάνος ἔπρεπε νάχει 40 μέ 50 σφήνες καὶ βελόνια. Νᾶθελεπες ὅταν ξεκινοῦσαν τὰ μπλούκια γιά ταξίδι, τὰ μισά γομάρια ἦταν φορτωμένα ἐργαλεῖα. Τσοκάνια, πήχη γιά τὰ πρέκια, ὅπου δέν ἔφτανε γιά γωνιά, ματρακάδες, κοπίδια, βελόνια, σφῆνες, ντιβισλίτικα, χτενιά, πού ἀπ' τὴν μιά μεριά είχε χοντρά δόντια γιά τὴν χοντροδουλειά κι ἀπ' τὴν ἄλλη λεπτά γιά τὴν καθαρή δουλειά. Είχαμε μαζὶ μας καὶ κουμπάσο, τὸ διαθῆτη, γιά νά βγάζουμε τὰ στρογγυλά.

Τὰ ἐργαλεῖα τ' ἀγόραζαν ἀπό τὰ μπακάλικα στὰ χωριά οἱ ἱδιοί οἱ μαστόροι. Παλιότερα καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν μου ἀγοράζαμε καὶ ἀπό τούς γύφτους πού στοίχιζαν πιό φτηνά. Στά καμίνια τοῦ Νάσιου καὶ τοῦ Κώτσιου στὸ χωριό μιά ζωὴ παραξέναμε ὅλοι οἱ μαστόροι τὰ ἐργαλεῖα μας. Τὰ ἐργαλεῖα, ιδίως τὰ βελόνια καὶ τὰ κοπίδια, χαλούσανε καὶ ἥθελαν παράξυμα. Παλιότερα πληρώνανε ἔνα γρόσι τὸ παράξυμα, ἀργότερα μιά δεκάρα καὶ ἐπί τῶν ἡμερῶν μου πέντε δεκάρες καὶ σήμερα 8 δραχμές. Μέ τὸ τρόχισμα ἔκοβαν σάν ξυράφια κι ἄν τυχόν επαιρνε κανένας ἐργαλεῖα ἀπ' ἄλλον μποροῦσαν καὶ νά τσακωθοῦν. Σπάνια ὅμως κλέβανε μεταξύ τους ἐργαλεῖα. Δέν θυμιέμαι κανένα τέτοιο ἐπεισόδιο. Τίς περισσότερες φορές χάνονταν ἐπειδή πλακώνταν ἀπό τὰ χώματα.

Βέβαια παρεξηγήσεις γίνονταν μεταξύ μας, ἀλλά δουλειά ἦταν αὐτή καὶ μή ξεχνᾶς πώς τὰ ἐργαλεῖα τότε είχαν ἀξία.

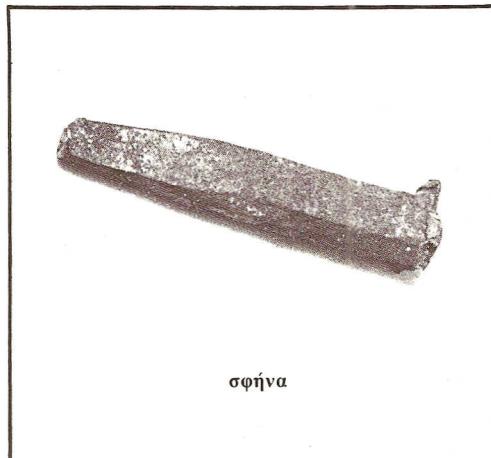
Θυμήθηκα καὶ μιά ιστορία μέ τὸ μακαρίτη τὸν Κύρκα Ντούμα πού ἦταν ἀνθρωπάκι, μέ λίγα λόγια ἄτεχνος. ᩴ δουλειά του ἦταν νά κουβαλάει τὰ ἐργαλεῖα ἀπό τὴν οἰκοδομή στὸ νταμάρι.

— Πάρε Κύρκα τὸ λό καὶ τὴ βά καὶ γραμμή στὸ νταμάρι, τοῦλεγαν οἱ ἄλλοι μαστόροι: δηλαδή, τὸ λοστό καὶ τὴ βαριά.

Τέλος πάντων, είχαν τέχνη καλή ἐκείνα τὰ χρόνια. Δέν ἀπόμεινε τίποτα.

Τὰ κεντήματα στήν πέτρα ἥθελαν φαντα-

σία καὶ πολύ μεράκι. Ἐμεῖς στόν καιρό μας βγάζαμε σχέδια ἀνάλογα μέ τό πνεῦμα μας ἢ βλέπαμε τὰ παλιά πού είχαν σπουδαῖο πελέκημα. Πολλοί σχεδίαζαν τήν πέτρα μέ μολύβι καὶ μετά πελεκοῦσαν, ἄλλοι ὅμως είχαν καλό χέρι καὶ δούλευαν τό καλέμι χωρίς σχέδιο. Φτιάχναμε ἀγκωνάρια, πόρτες μέ βάση καὶ κιονόκρανα, πρέκια, καμαρόλιθα, τζάκια πελεκητά. Ἐκεῖ ἦταν ἡ μεγάλη μαστοριά, γιατί τό τζάκι ἀκριβοπληρώνονταν κι ὅσο νάναι ἦταν δύσκολη δουλειά γιά κάθε πελεκάνο. Πάντως τό καθαρό πελέκημα μέ λουλούδια, σταυρούς, πουλιά καὶ μέ ψιλοβελονία σταμάτησε ἐκεῖ γύρω στά 1930. Στέρεψαν, νά πούμε τήν ἀλήθεια, οἱ τρανοί πελεκάνοι, χάλασε ἡ τέχνη.

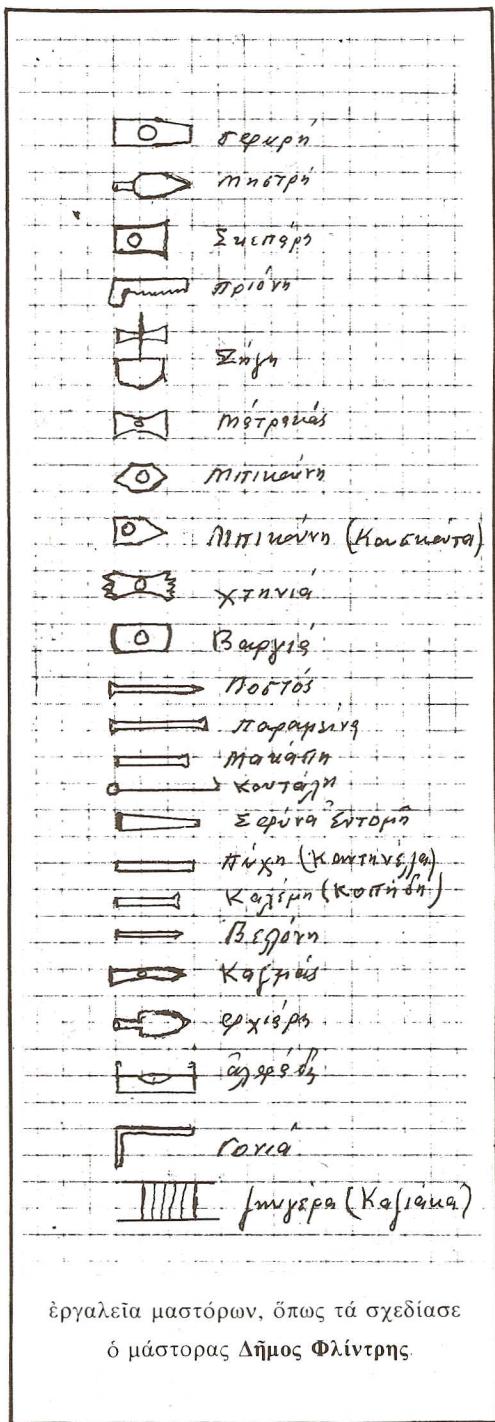

σφήνα

Παλιότερα οἱ δουλειές ἦταν μετρημένες καὶ ὁ κόσμος κοιτοῦσε τήν καλύτερη δουλειά. Τά μπλούκια ἦταν ἀναγκασμένα νά δουλεύουν καθαρά, γιατί δύσκολα ἐφκιανες καλό ὄνομα. Ἀλίμονο στὸ κακό ὄνομα, γιατί θυμάμαι μπλούκια πού γυρνοῦσαν μῆνες χωρίς δουλειά.

Στενοχωριέμαι πού πέθαναν ἐκείνοι οἱ τεχνίτες πού ἄρπαζαν τό καλέμι καὶ χόρευε τό χέρι τους πάνω στήν πέτρα, ώρες σκυφτοί χωρίς νά σηκώνουν κεφάλι. Μερακλήδες ἀνθρωποι σκάλιζαν καὶ τραγουδοῦσαν κι ὅλο ἔπιναν κρασί ἡ τοίπουρο ἀπ' τό παγούρι γιά περισσότερη ἔμπνευση. Οἱ καλύτεροι ἔθγαζαν πάνω ἀπό δώδεκα καὶ δεκαπέντε ἀγκωνάρια τή μέρα. Σήμερα βγήκανε τά μηχανήματα γιά τό κόψιμο τῆς πέτρας. Χτένια καὶ κόπανο σπάνια χρησιμοποιούμε.

διηγεῖται ό μάστορας Δῆμος Φλίντρης.

Οι μάστοροι ὅσον τά παλιά χρόνια ὅσον και σήμερα χρησιμοποιοῦσαν τά κάτωθι ἐργαλεῖα, τά όποια ἀγοράζανε ἀπό σιδεροπωλεῖα.

Τό τοιοκάνι, δηλαδή τό σφυρί και τό σκεπάρι, τά φκιάνανε στούς γύφτους γιά στερεότερα. Ἡ τιμή τοῦ σφυριοῦ ἦταν 25 δραχμές και τοῦ σκεπαριοῦ 15.

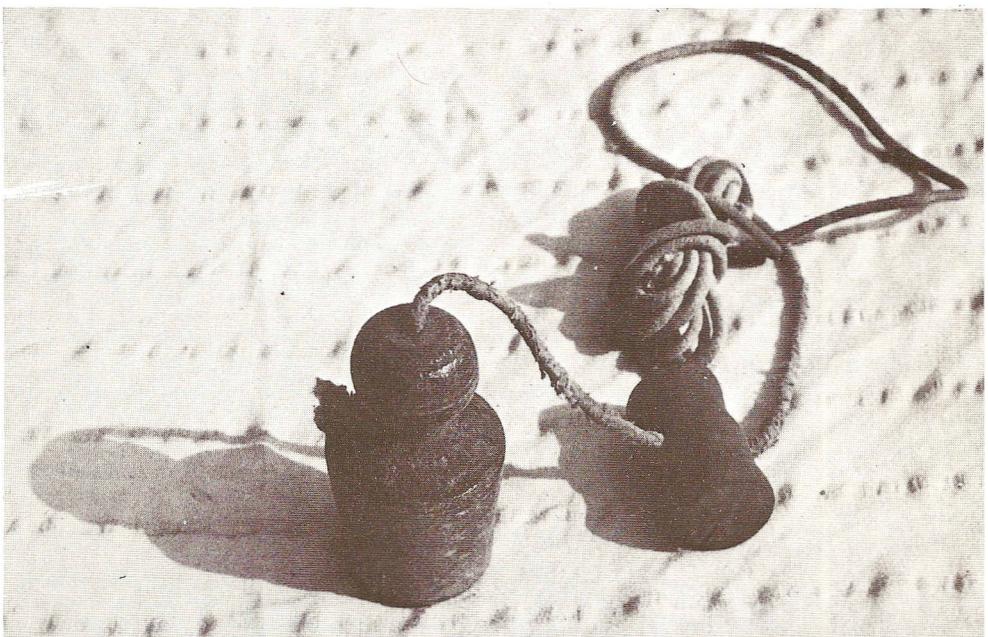
Οι μαστόροι χρησιμοποιοῦσαν τά κάτωθι ἐργαλεῖα. "Ἐνα σφυρί, ἔνα μυστρί, ἔνα ζύγι (Σαούλ), ἔνα σκεπάρι, ἔνα πριόνι, ἔνα ἀλφάδι, μιά γωνιά και ἔνα σπάγγο, ἔνα μέτρο και μιά κορδέλα, ἐπίσης χρησιμοποιοῦσαν και μιά ζκυγέρα, (καζιάκα τή λέγανε) γιά νά μεταφέρουν τήν πέτρα πού ἦταν μακριά. Τά μαστόρουπα μεταφέραν τή λάσπη μέ μιά κουπάνα, τώρα τό λένε πηλοφόρι. Οι μάστοροι διακρίνονταν εἰς δύο κατηγορίες. Οι μέν καλοί μαστόροι χτίζανε ἀπό τό ἔξω μέρος οι δέ ἄλλοι ἀπό τό μέσα μέρος. Ὡς πρός τά λεφτά παίρνανε ἔξισου.

Τό κάθε μπουλούκι (και) τό πιό μικρότερο ἀποτελεῖτο ἀπό 4 μαστόρους, ἔναν πελεκάνο και δύο νταμαρτζήδες νά βγάζουν τήν πέτρα, καθώς και ἀπό 3-4 παιδιά διά τήν μεταφοράν τής πέτρας και λάσπης. Ἐπίσης ὁ κάθε μάστορας είχε και ἀπό ἔνα γομάρι. Τά γομάρια τά πληρώνανε τό μισό ὅτι παίρνανε οι μαστόροι.

Τά παιδιά πληρώνονταν λιγότερο ἀπό τά γομάρια, περίπου 150 δραχμές τό μήνα και φαγητό. Μόνοι μας μαγειρεύαμε και μόνοι μας ζυμώναμε τό φωμί. Ὡς και τά ζῶα μόνοι μας τά καλιγώναμε. Τό βράδυ, ὅταν τέλειωνε ἡ δουλειά, πήγαιναν τά ζῶα ἔξω και τά βοσκοῦσαν οι νεώτεροι μαστόροι και τά μεγαλύτερα παιδιά.

Τά ἐργαλεῖα τους οι μαστόροι τά προσέχανε διοτι δίχως αύτά δέν μποροῦσαν νά ἐργασθοῦν.

Στό νταμάρι χρησιμοποιοῦσαν τά ἑξῆς ἐργαλεῖα: δύο βαργιές, δύο λοστούς, ἔναν καζιμά και ἔνα φκιάρι. "Οταν βάζανε τά φουρνέλα χρησιμοποιοῦσαν μιά παραμήνα τῶν δύο μετρῶν ώς και ἔνα μακάπι τοῦ ἐνός μέτρου γιά μικρά φουρνέλα. Τό μακάπι τό χτυποῦσαν μέ μιά μικρή βαριά. Στά σχέδια πού ζωγράφισα ἔχω και ἔνα κουτάλι ἀπό σιδερο γιά νά βγάζουν τήν σκόνη ἀπό τό φουρνέλο. Ἐκεῖ-

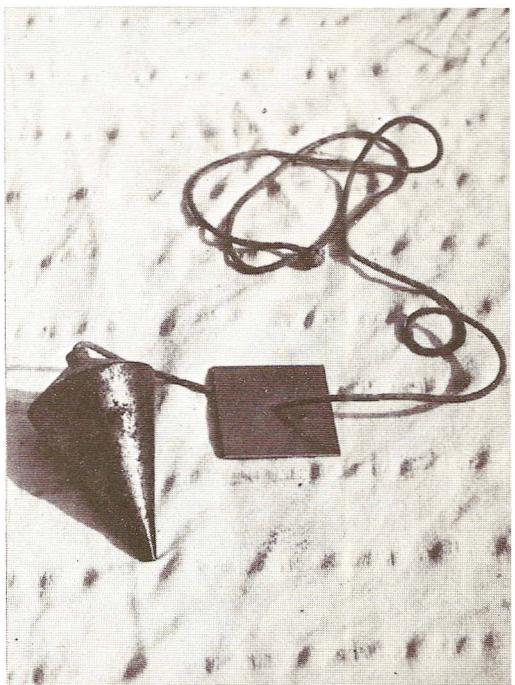
ζύγι (σασούλ) νεώτερο

ζύγι (σασούλ) πολύ παλιό

νο τὸν καιρό τά φουρνέλα τά γεμίζανε μέ μπαρούτη καὶ ἐν συνεχείᾳ βάζαν τὸ φυτίλι, ἔπειτα ρίχνανε ξερό χῶμα καὶ τὸ κοπανούσαν μ' ἔνα ξύλο.

Τό κόψιμο τῆς πέτρας ἥθελε μεγάλη μα στοριά. Τίς μεγαλύτερες πέτρες τίς κόβανε μὲ σφῆνες· ἀνοίγανε τρύπες μὲ τὸ βελόνι καὶ βάζανε τὴν σφήνα καθώς καὶ ὄρισμένα κου τσοπέταλα γιά νά σφίξει καὶ τή χτυποῦσαν μὲ τή βαριγιά, ὅποτε ἄνοιγε ἡ πέτρα. Τώρα ἀ νάλογα μὲ τήν πέτρα βάζανε ἀναλόγως δυό - τρεῖς τό πολύ σφῆνες.

Οι πελεκάνοι ήταν σάν νά ποῦμε ό αφρός, τό καιμάκι πού άφήνει τό γάλα. Ήταν οι καλύτεροι μαστόροι και τό χωρί μας ἔβγαλε πολλούς τέτοιους. Οι πελεκάνοι χρησιμοποιούσαν τά έξης ἐργαλεῖα: ἑνα σφυρί κανονικό, ἑνα σφυρί μεγάλο πού τό ἔλεγαν κουσκούτα, μιά χτενιά, ἑνα μάτρακα, περίπου δέκα κοπίδια καθώς και δέκα βελόνια, μιά γωνιά, ἑνα μπικούνι και μιά πήχυ ξύλινη πού τή λέγαν γκαντινέλα, καθώς και ἑνα ζευγάρι γυαλιά ἀπό φιλή σίτα διά νά τούς προφυλάσσει τά μάτια ἀπό τό πελέκημα. Φρόντιζαν σάν τά μάτια τους τά ἐργαλεῖα κι ἄμα χαλοῦσαν τά πήγαιναν στό γύφτο και τά παράξυνε ἡ τά τροχοῦσαν οι ἰδιοι σέ μαύρη πέτρα.

"Οταν ήθελαν νά ζυγίσουν τίς γωνίες τοῦ

σπιτιοῦ και τούς λάμδες τῶν παραθύρων χρησιμοποιοῦσαν τό ζύγι (νῆμα τῆς στάθμης ὅπως τό λένε σήμερα). Είχε κόπο και κούραση ἡ δουλειά ἀλλά οι πελεκάνοι είχαν καλή ρέγουλα και προπαντός ἥθελαν ἡσυχία και χρόνο, γι' αὐτό διάλεγαν κανένα δέντρο μέ το μπουαμπέτι τους. Μουρμούριζαν και τραγουδοῦσαν κι ὅταν ἔβγαινε πετυχημένο τό ἀγκωνάρι κελατηδοῦσαν μέ τήν καρδιά τους, δηλαδή ἔδειχναν τήν ικανοποίηση.

'Αγαποῦσαν τά ἐργαλεῖα τους ἀφοῦ θυμιέμαι τά πελεκοῦσαν πάνω στήν πέτρα. 'Ο πάνω μαχαλάς κάτω ἀπ' τά Σουρλέικα είχε κάτι τέτοια ἀγκωνάρια.

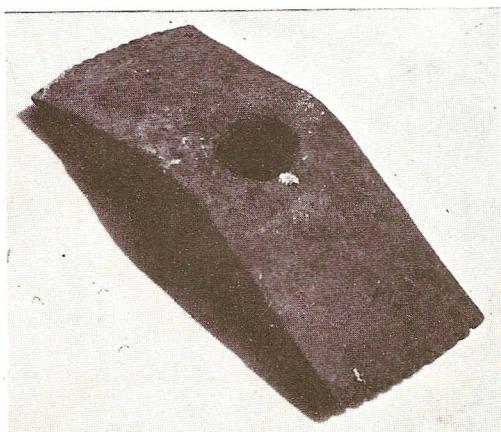

γράφει ό πελεκάνος Γιώργος Φλίντρης

χτενιά

χτενιά

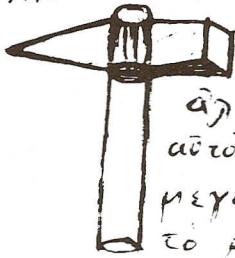

Οι πελεκάνοι διατηρούσανε πολλά ἐργαλεῖα και τά φυλάγανε σάν τά μάτια τους γιατί είχαν ἀξια και δέν ήταν εὔκολο νά τά βροῦνε. Τά περισσότερα τάφκιαχναν οι σιδηρουργοί πού ήταν τότε στά χωρία μας. Οι πελεκάνοι είχαν ὅλα - ὅσα τούς χρειαζόταν: σφυρί, μάτρακα, μπικούνι, χτενιά, κόπανο, καλέμια και βελόνια διάφορα, γωνιά μέ τήν όποια κάνανε τά κεφαλοκόλονα. "Ολα αὐτά τά ἔβαζαν σέ ἑνα κασελάκι κάθε βράδυ γιά νά μήν τά χάσουν.

Οι τεχνίτες πού ἀσχολοῦνταν στό πελέκημα ήταν ειδικευμένοι και πάντα γεροντότεροι ἀπό τούς κτίστες. "Ολα τά μπουλούκια φρόντιζαν νά ἔχουν πάντοτε κοντά τους ἑνα - δύο πελεκάνους, γιατί τά σπίτια πού φκιάνανε τότε είχαν πολλά πελεκήματα. "Ολα τά ἀγκωνάρια, οι πόρτες και τά παράθυρα γίνονταν πελεκητά καθώς οι κορνίζες.

"Ήταν ἔτσι τά χρόνια και οι δουλειές τόσο σφιχτές πού δέν τούς ἐνδιέφερε πόσο μεροδούλι θά πάρουν, ούτε και πόσο καιρό θά κάνουν γιά νά τελειώσουν τό σπίτι. "Επειτα ἥθελαν νά κάνουν καλή δουλειά γιατί ἔτσι ἀποχτοῦσαν περισσότερες γνωριμίες και καλό σύνομα. Φρόντιζαν και τό παραμικρό γιά νά μή χαλάσουν τή φήμη τους.

Συμφωνούσανε μέ τό σπιτονοικούρη ἐκτός ἀπό τά λεφτά και τό φαΐ, δηλαδή ὁ σπιτονοικούρης ἔπρεπε νά τούς ταΐζει ώς ὅτου τελειώσει τό σπίτι. Τό σπουδαίο είναι ὅτι κάνανε συμφωνία τρεῖς ἡ τέσσερες τενεκέδες τοίπουρο γιά νά πίνουν νά ξεκουράζονται. Λέγανε

Μονικούν

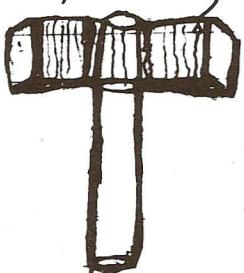
Το μονικούν είναι όος σε σφυρί¹
ἀλλά ουσία τὸ ἔντα μέρος είνε μυτερό μαί
αὐτὸν ἐνθενάνας θέτει τὸ ἀγκωνάρην ἔχη
μεγάρο σῆρο εἰς τετραγωνικὴν ερέτην καὶ
το μονικούν μαζί μετὰ τὸ ἐνθενάν

Τό μπικούνι είναι ὅπως τό σφυρί ἀλλά ἀπό τό
ἔνα μέρος είναι μυτερό μέ αὐτό ὁ πελεκάνος
ὅταν τό ἀγκωνάρι ἔχει μεγάλο δύκο τό τετραγω-
νιάζει πρῶτα μέ τό μπικούνι καί μετά τό πελε-
κάει.

Χτενία

Η χτενίς οὐταρ ἀθαρίστην
για τὸν οὐρενάνο δίστη μαὶ τὸ χτενίς
ευαγαρ τὸ αγγονάρην Τία θτατὲ
ερούστο για παλαρέο οὐρέιν αὐτού
ερέτα τὸ γόνιαρι μαὶ τὸ παρέγαναι
τὸ βελόνη μετὰ τὸ ιδιαίτερο μαὶ τὸ χτενίς

Η χτενιά ἦταν ἀπαραίτητη γιά τόν πελεκάνο
διότι μέ τή χτενιά ἔκαναν τά ἀγκωνάρια λεία.
Οταν ἐπρόκετο γιά καθαρό πελέκι ἀφοῦ πρῶτα
τό γώνιαζε μέ τό καλέμι καί τό βελόνι μετά τό
ισταζε μέ τή χτενιά.

Μάτρακας

Ο μάτρακας είναι οὐαρίστην
εῖστι οὐρενάνο δίστη μαὶ αὐτόν
ζεκουάν τὸ παρέγκη μάττε δυνατήν
μαὶ σέσε σηρά ὄνταρογα τὸν σῆροσει
θίζει τὰ βελύη ἀνάταρ οὐτρα μαὶ
οὐτρα μαὶ

Ο μάτρακας είναι ἀπαραίτητος στόν πελεκάνο
διότι μέ αὐτόν χτυπάει τό καλέμι πότε δυνατά
καὶ πότε σιγά, ἀνάλογα τόν δύκο πού θέλει νά
βγάλει ἀπό τήν πέτρα πού πελεκάει.

Κώνων.

Ο μόσχυς είναι ο δεσμόράτρακας
μή τη διαφορά στις οχηματούσις
διό μέρη δόντια μειρά μαίαντον
ωράριο. Ο σχετικός της αγροταργιανός
την χειρανάστα την μέση της ησιας θέρη^{της}
τα έσογχομαντινά άχνην ή χειρί^{της}
διότι οχημεράχη θωρακίνη είναι αναρρέπει
τραχειά για την παρεμβολή.

Ο κόπανος είναι όπως ο μάτρακας μέ τή διαφορά στις οχηματούσις
μετά τη χτενιά καί τά κάνει ίσια. άφαιρετά τά
έξογκώματα πού άφηνε ή χτενιά διότι έχει μεγάλη έπιφανεια. Είναι άπαραίτητο έργαλειο γιά τόν
πελεκάνο.

Καζίρην

Βελόνη

Είναι ο πόλος του σφυρήν.
από αυτόν ωρίων νά έχει μολλά

Τό καλέμι καί τό βελόνι είναι όλο άτσαλι. Από
αύτά πρέπει νά έχεις πολλά.

τότε ένα νόστιμο άστεο γιά τό σπιτονοικούρη: «Γιά τήν τιμή πού κάναμε άφεντικό μπορεῖς νά μᾶς κόψεις κάτι, άλλα άπό τό τσίπουρο καθόλου, γιατί δέ μᾶς φτάνει οὕτε τό συμφωνημένο».

Οι νταμαρτζήδες ήταν ειδικευμένοι γιά τό βγάλσιμο τής πέτρας. Η δουλειά ήταν βαριά καί έπρεπε νά διαλέγουν ξεχωριστά τίς πέτρες γιά άγκωνάρια, γιά λαμπαδά πού χρειάζονταν στίς πόρτες καί στά παράθυρα. Τά περισσότερα τά κόβανε μέ σφήνες γιά νά βγαίνουν οδορφα καί χωρίς φθορά.

Τά έργαλεία πού μεταχειρίζονταν στό νταμάρι ήταν άπαραίτητα ή βαριά, λοστοί μεγάλοι

καί μικροί γιά φουρνέλα καθώς καί πολλές σφήνες γιά νά σκίζουν τίς πέτρες. Λέγαν μάλιστα γι' αύτούς ένα άστεο ότι: «δέν θά πάτε στό νταμάρι γιατί σκόλασε ή δουλειά». Κι αύτοί άπαντούσαν: «Χρειάζονται λίγα άγκωνάρια άκομα γιά τά άμηλια, δηλαδή τά τζάκια πού είναι έξω άπό τή σκεπή». Ήθελαν μέ λίγα λόγια γιά νά ξαποστάσουν μακριά άπό τό μάτι τού πρωτομάστορα καί τά νταμάρια ήταν μακριά άπό τή δουλειά.

Αγαπητά μου παιδιά σημασία έχει ότι χάθηκαν οι παλιοί τεχνίτες καί οι νέοι άσχολούνται άλλοι στά ταιμέντα. Ποῦ νά βρεις σήμερα γωνίες έφαρμοσμένες καί πελεκήματα;

γράφει ό μάστορας Χρήστος Δόβας

Τή μοιρασιά τῶν μαστόρων δέν τήν πρόκανα ἐγώ. Οι παλιότεροι τά μοίραζαν ἐδῶ στοῦ «Γκαβού» τό χωράφι πούναι δ' Αγιάννης. Ἐκεῖ παλιά ἦταν ἔνα κον(ι)σμα, ἦταν σαδιές· μή κοιτᾶς τώρα πού χάλασαν μέ τὸ δρόμο καὶ μέ τ' αὐτά. Ζεφόρτωναν τά μπλάρια κι ἔβγαζε τά δευτέρια ὁ πρωτομάστορας κι ἄρχιζε νά βγάζει τά ἔξοδα. «Ἐλεγε πρῶτα· γιά τή βαριά τόσα μετζήτια, γιά τό λοστό τόσα, γιά τά ἐργα-

λεῖα γενικά.

Λοστός, βαριά, κασμάδες τάχε ό πρωτομάστορας. Ἔβγαζε μεράδι πρῶτα γιά τά ἐργαλεῖα, υστερα ἔβγαζε μεράδι γιά τά ζῶα. Τόσα μεροκάματα γιά τά μπλάρια, τόσα γιά τά γομάρια, τόσα γιά τό κριθάρι καὶ τροφή τῶν ζῶων γενικά.

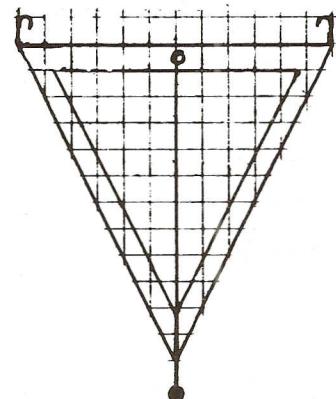
Υστερα στόν πάτο μοίραζαν τά δικά τους. Τόσα ἔσύ, τόσα ἐγώ...

*Εώς αποδίπτω μει εἴρε τρύφοντας τά
πάντα τούς Χρησιμοποιούμενα για αγρούς τούς μέσοχιν είναι
πάντα τούς τα Βρίσκουν τα οργανικά αερά μει τό
διάτριο στα σχέδια τού Καρπιών είσι μέσοι αγριβάτων μει τού μίσθιο
μει σχεδιαν για ηλιοστάτους με τού βαριδή μεγάλην αγριβάτην σε μιαν
επιστριψιν σχεδιαν είτε είσι μετρητές μει τού διάτριου τού διάτριου τού διάτριου
μει αγροδιαβίσμων*

Σᾶς ὑποδεικνύω καὶ ἔνα τρίγωνο τό ὅποιο χρησιμοποιοῦσαν γιά ἀλφάδι τήν ἐποχή ἔκεινην, διότι ποῦ νά τά βρίσκαν τά ἀλφάδια· αὐτό ὅπως τό δείχνω στό σχέδιο τό κρεμοῦσαν στό μέσον ἀκριβῶς ἐπί τό μῆκος καὶ ὅταν ἡ κλωστή μέ τό βαριδί πήγαινεν ἀκριβῶς σέ μιάν σχισμήν, ὅπου είχεν στό κάτω μέρος, ὅπως τό δείχνει τό σχέδιον, ἦταν ἀλφαδιασμένον.

Ἐπίσης χρησιμοποιοῦσαν οι παποῦδες μας καὶ σχεδόν καὶ οἱ πατεράδες μας καὶ τή γωνιά γιά ἀλφαδιασμα· ὅταν τό κατακόρυφον είναι ζυγισμένον, τό ὄριζόντιο είναι ἀλφαδιά. Αὐτά χρησιμοποιοῦσαν οι προγόνοι μας γιά ἐργαλεῖα.

*Εώς αποδίπτω μει εἴρε τρύφοντας τά
πάντα τούς Χρησιμοποιούμενα για Πανίδα μει
μει σχεδούς μει είτε Πλατύτερος μει μει τούς Γονιατ
μει αγροδιαβίσμων σχεδιαν τού μετρητέροντος μει Συμμετρία
τού οργανώσιν μει θεραπείας μει τού μετρητέροντος μει
Προστινίας μει θεραπείας*

Άντες Μάιος

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Εύβοιας	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
Σαρωτ.	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
Καραγκιόζη	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
Αργυρ.	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
Ζακύνθ.	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
Πάριδηρη	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
Σίφνης	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
· Άγιας	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
Ερεισιών	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
Κρωνική	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
Καρράς	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
Γαλλας	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
Καρέλην	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
Καρράς	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
Καρατίνη	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
Κινίσιας	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
Γυργας	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	
Καρατίνης	i																		
Καρατίνης	4	7	9	6	6	7	3	-	-	-	-	9	-	-	4	-	-	-	
Καρατίνης	4	7	9	6	6	7	3	-	-	-	-	9	-	-	4	-	-	-	
Μάιος																			

Σελίδα από τό δευτέρι του άρχιμάστορα
Λάμπρου Καραγκιόζη, σπου άναγράφονται τά
μεροκάματα μαστόρων και ζώνων μέ τά δνό-
ματά τους (Μήν Μάιος 1928).

<u>Λευκός Λόφος Επαρχίας</u>		<u>Λευκός Λόφος Δημοτικής</u>
<u>Δευτέρα 17 Μαΐου 1928</u>		<u>744950</u>
18	μηναγοράς	24
19	διασταύρωση στην περιοχή	11250.
20	διασταύρωση στην περιοχή 6.	820.
21	μηναγοράς	171
		6250-
		125
		<u>80320</u>
22	μηναγοράς	7
23	μηναγοράς	10
24	μηναγοράς	28
25	μηναγοράς	33
26	1000 μέρτα	1250
27	μηναγοράς	10
28	μηναγοράς	—
29	μηναγοράς	31-
30	μηναγοράς	30
31	μηναγοράς	110
		5
		39
		<u>28150</u>
		869370

Σελίδα από τό δευτέρι τοῦ ἀρχιμάστορα
Λάμπρου Καραγκιόζη, δύον ἀναγράφονται
«τά εἶδη ἀγορᾶς» τοῦ μπουλουκιοῦ (Μήν
Μάιος 1928).

γράφει ό μάστορας Σπύρος Βαλτᾶς

Τό 1944 πήγαμε μέ τόν πατέρα μου γιά δουλειά στήν Πρωτόπαπα. Στήν άκρη τοῦ χωριοῦ βρήκαμε ἔνα μπλούκι μαστόρους. Βλέπω ἔνας πελεκοῦσσε ἀγκωνάρια δηλαδή χοντροδούλεια, ὅχι καθαρό πελέκι. Μέ ρωτάει ό πατέρας μου: - *Tί συμπέρασμα θγάζεις γιά τόν πελεκάνο αὐτόν;* Φαινόταν ὅτι δέν τό εἶχε χορταμένο γιατί δέν κουνοῦσε τό βελόνι καί κρατοῦσε σταθερά τό μάτρακα δηλαδή δέν τόν χτυποῦσε ὅπως ἐπρεπε. *Ο καρπός τοῦ χεριοῦ πρέπει νά δουλεύει ἐνῶ αὐτός φαίνονταν σάν μιά φωτογραφία πού δέν κουνάει τά χέρια.*

Μικρός ἀκόμα, ὅταν γύρισα ἀπό τό πρώτο μου ταξίδι, πρώτη μου δουλειά ἦταν νά πάω στήν «Ἀνάληψη» γιά νά βγάλω πέτρες ἀπό τό νταμάρι. *Έκατσα καί πελέκησα τήν ἐξώπορτα πούχω σπίτι μέ καθαρό πελέκι μέ ζέχια καί κεφαλοκόλονα.* Θέλει μαστοριά καί χρειάζονται καλέμια διάφορα, ψιλά, χοντρά γιά τά σκαλίσματα. Διαλέγεις μαλακιά πέτρα γιά νά πελεκιέται καλύτερα. Στή σκληρή δέν μπορεῖς νά τραβήξεις καθαρή καλεμιά. Χρειάζεται προσοχή στό διάλεγμα νά μήν ἔχει κομούς καί ζάχαρι γιατί θά κοπεῖ. Χρόνο μέ τό χρόνο ἀνοίγει μόνη τῆς ἀπό τή ζέστη ἡ τό κρύο. *Η καλύτερη πέτρα βγαίνει μέσα ἀπό τή γῆ κι ὅχι ἀπό πάνω γιατί ἡ ήλιοκαμένη δέν ἀντέχει.*

Η δουλειά στό νταμάρι θέλει τήν τέχνη

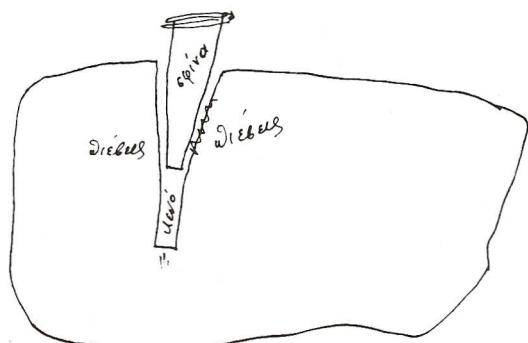
τῆς. *Όταν κόβουμε πήν πέτρα θά βάλουμε καί τίς σφήνες. Χαράζουμε πρώτα μέ μιά γραμμή τήν πέτρα κι ἀρχίζουμε νά ἀνοίγουμε τρύπες λίγο μεγαλύτερες ἀπό τή σφήνα, ὥστε ἡ σφήνα νά μή βρίσκει στόν πάτο τῆς τρύπας. Πρέπει ἡ σφήνα νά ἀκουμπάει στά πλάγια ὥστε μέ τό χτύπημα τῆς βαριᾶς οι πιέσεις νά είναι στά πλάγια, ὅπως δείχνω στό σχέδιο πού ζωγράφισα. Σφήνα μέ σφήνα πρέπει νά ἀπέχει 10 πόντους καί ἄνω καί πρέπει νά προσέχεις ἡ σφήνα νά είναι εὐθεία καί κατακόρυφα γιατί ἀλλιώς θά κοπεῖ ἀλλοῦ γιά ἀλλοῦ καί δέν βγάζεις πανί ἵσιο (πρόσωπο). Δηλαδή ἀρχινῦμε τό χτύπημα μέ τή βαριά ἀπό λίγο λίγο, πρώτα ὅλες τίς σφήνες μέ τή σειρά καί μετά ξανά πιο δυνατότερα ἀλλά μέ τή σειρά. Θά ιδεῖς πώς θά ἀνοίξεις ἡ πέτρα, ὅπως ἀνοιγει ἔνα βιβλίο. Καλύτερος νταμαρτζής ἀπό τόν Τόλη Μπαλτά δέν πέρασε. Ή μανία του είναι νά κόβει πέτρες μέ σφήνες. Γέρασε ό κανενός, κοντεύει τά 90 καί δέν μπορεῖ πλέον.*

Οι παλιοί είχαν μεγάλη ρέγουσλα στό πελέκι *ἔδειχναν μεγάλη, πολύ μεγάλη προσοχή.* *Όταν ἀρχίζαν τό σκάλισμα π.χ. μιά πόρτα ἡ ἔνα τζάκι, ἔβαζαν κάτω ἀπό τήν πέτρα ἔνα τσουβάλι ἀπό ἄχυρο ἡ ὅτι ἄλλο μαλακό γιά νά μήν ἀκουμπάει ἡ πέτρα στό χῶμα καί στίς ἄλλες πέτρες καί χαλάσουν τά σκαλίσματα.*

Γιά νά φικάξεις *ἔνα ἀγκωνάρι ἀπό μιά πέτρα ἀνώμαλη πού δέν ἔχει πρόσωπο πουθενά θά πάρεις τή γωνιά καί μιά μοδίνα ἀπό σανίδι, θά τραβήξουμε μιά καλεμιά στό ἔνα ἄκρο τῆς πέτρας καί στό ἄλλη ἄλλη μιά· ὕστερα νά βάλουμε τή μοδίνα στή μιά καλεμιά καί τή γωνιά στήν ἄλλη καί θά ματιάζουμε τή γωνιά μέ τή μοδίνα ὥστε νά ταιριάζει ἡ μιά καλεμιά μέ τήν ἄλλη, νά μήν είναι πέτσκη· ἀφοῦ είναι ἐντάξει θά τραβήξουμε καί τίς ἄλλες δυό καλεμιές γιά νά σχηματίσουμε ἐπίπεδο. Τώρα πιά-*

νουμε τόν κόμπο πρώτα μέ τό βελόνι άφοῦ θά κανονίσουμε νά ἔχει μισό πόντο (ό κόμπος) ψηλότερα από τίς καλεμιές και υστερα μέ τή χτενιά ώστε νά ἔρθει ἵσια μέ τίς καλεμιές. Μετά είναι δουλειά τοῦ κόπανου πού μοιάζει σάν το μάτρακα και ἔχει ἀπό πάνω και κάτω δόντια. Στό πελέκημα δέν πρέπει νά βιάζεσαι, χρειάζεται ύπομονή και τό νοῦ σου έκει μήν κάνεις κανένα λάθος, μή δοῦ κοπεῖ καμιά γωνιά και ἥθελε πάλι ἀπό τήν ἀρχή. Ἐκεῖ φαίνεται κι ὁ καλός ὁ πελεκάνος και πιό πολύ ἀπ' τή δουλειά του και τό μεράκι του. "Οπως και ὁ ἔξω μάστορας, πού είναι καλύτερος, χτίζει ἔνα σπίτι τό χρόνο παραπάνω ἀπό τό μέσα μάστορα. Στίς γωνιές τοῦ σπιτιοῦ ἔχει περισσότερη δουλειά ἀπό τό μέσα μάστορα και καλύτερη γιατί πρέπει νά σφυρίσει τήν πέτρα γιά νά τήν μονιάσει. Ἀπό μέσα θά σοφατιστεῖ και δέ χρειάζεται τόση καλαισθησία ἀρκεῖ νά είναι περασιά. "Ελεγαν οἱ παλιοί, ὁ μέσα μάστορας είναι κατώτερος ἀπό τόν ἔξω. "Οπως ἡ γυναίκα φοβᾶται τόν ἄντρα, ἔτσι και ὁ μέσα τόν ἔξω μάστορα.

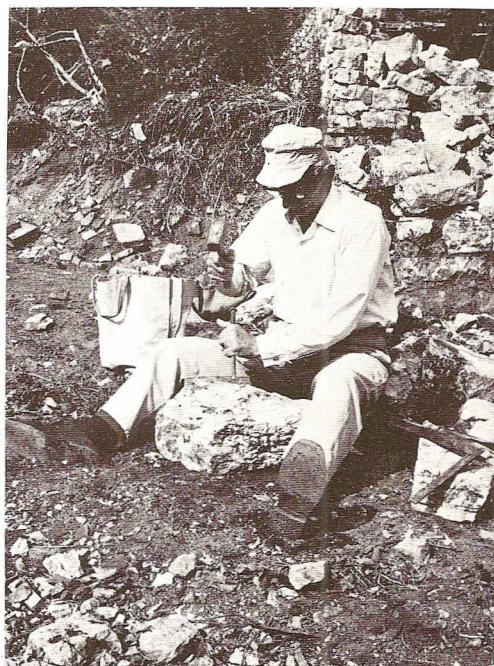
Η δουλειά νά μή σέ κιοτεύει γιατί ὅπως μολογούσαν τό μάτι είναι κιοτής κι ὁ πλάτης είναι μπούρας. "Υστερα ἥθελε και ἐξυπνάδα στίς δουλειές. Νά μήν παίρνεις ύπεργολαβία - ἔλεγαν τόν παλιό καιρό - γιατί θά φᾶς τά κόκαλα, τό κρέας θά τό φᾶνε ἄλλοι. Ὁ ἐργολάβος είναι κακοπληρωτής και νά φροντίζεις νά παίρνεις τή δουλειά ἀπό τόν ἴδιο τό νοικοκύρη.

Πρέπει ἡ σφήνα νά ἀκουμπάει στά πλάγια ώστε μέ τό χτύπημα τῆς βαριᾶς οἱ πιέσεις νά είναι στά πλάγια, ὅπως δείχνω στό σχέδιο πού ζωγράφισα. Σφήνα μέ σφήνα πρέπει νά ἀπέχει 10 πόντους και ἀνω και πρέπει νά προσέχεις ἡ σφήνα νά είναι εὐθεία και κατακόρυφα γιατί ἀλλιῶς θά κοπεῖ ἄλλοι γιά ἄλλοι και δέν βγάζεις «πανί» ἵσιο (πρόσωπο)...

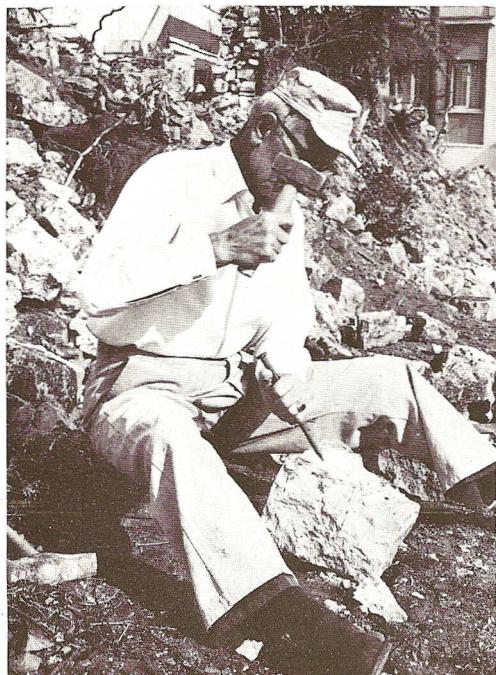
Διαλέγω ένα καλό μέρος και προπαντός μέ ίσκιο και στρώνομαι γιά πελέκημα. Βάζω κι ένα μαλακό μαξιλάρι ή κάνα σακί και άρχιζω. Τά έργαλεία όλα δίπλα μου στόν τρουβά γιατί χωρίς αύτά δουλειά δέ γένεται. Πρώτη κίνηση, παίρνω τό μάτρακα μέ τό καλέμι.

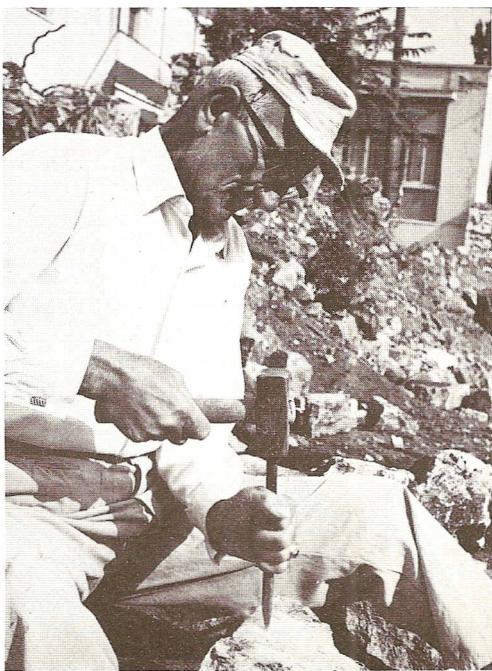
Η πέτρα είναι άνωμαλη και πρέπει νά τή μορφώσω πρός πελέκημα, όπως λέμε έμεις οι μαστόροι. Τώρα χτυπάω τά χοντρά γιά νά τήν ξαλαφρώσω. Η πέτρα πρέπει νά κάθεται καλά, όχι σέ κούφιο.

πελεκάει καί διηγεῖται ό πελεκάνος Θύμιος Βατσκαλής

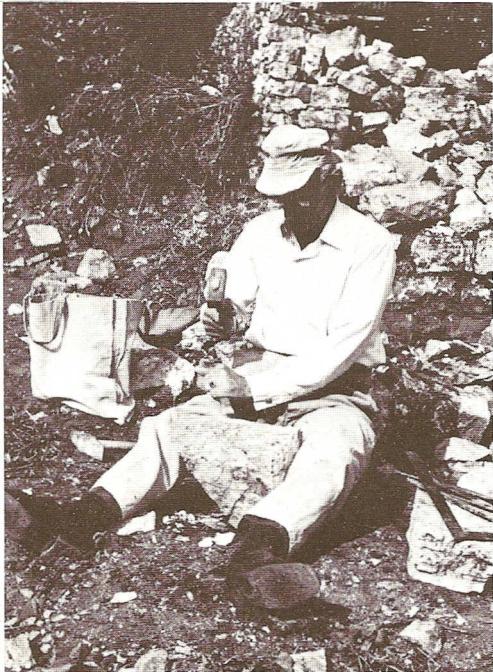
Πελεκάω τίς πλευρές πού μ' ἐνδιαφέρουν μονάχα. Τό ξεχόντρισμα είναι γρήγορη καί δεύτερη δουλειά. Τσάκα - τσάκα μέ τό βελόνι φέρνω τήν πέτρα στά ποθούμενα μέτρα.

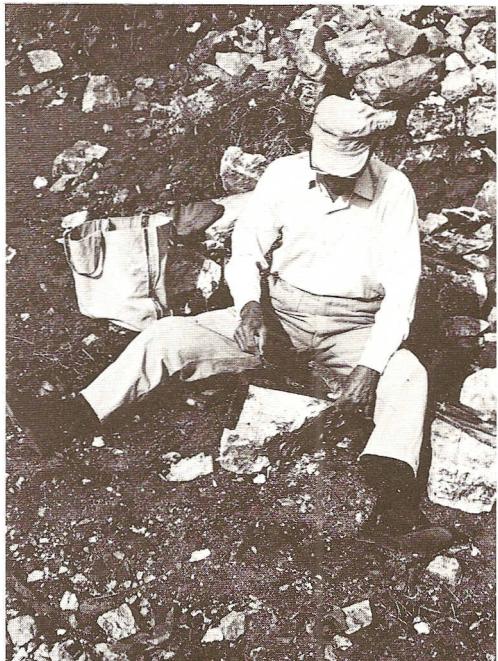
Τό χέρι χρειάζεται σταθερότητα κι ό καρπός νά κινεῖται εύλιγιστα σάν χορευτής. Ή καλεμιά ἔχει τή τέχνη της κι ό καλός ό πελεκάνος ἀπό αὐτήν φαίνεται.

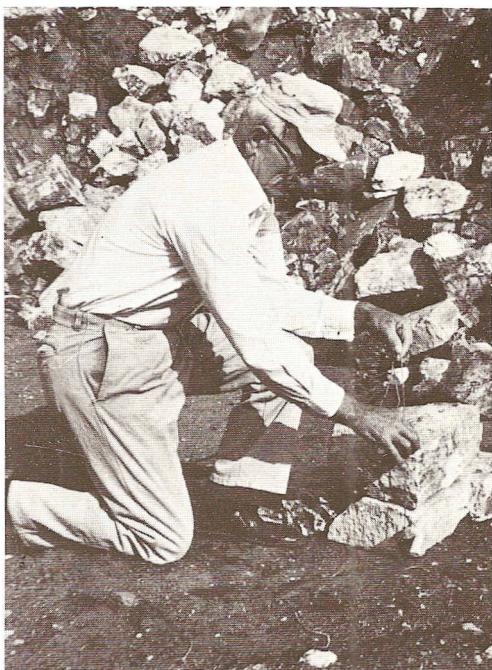
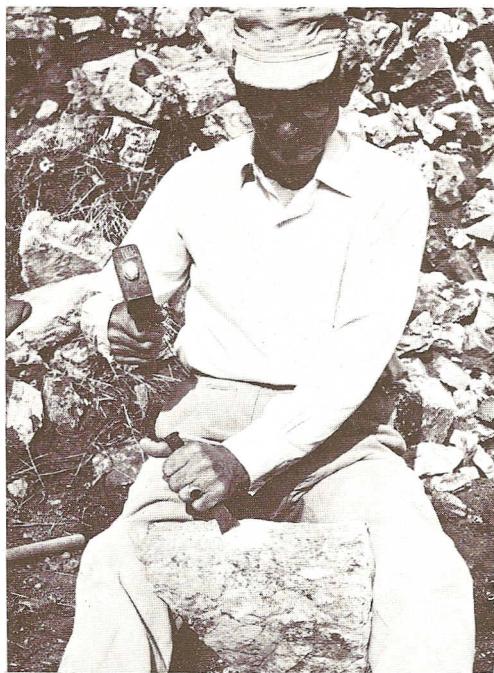

Τώρα άφοῦ τήν ξεχόντρισα πήρα άλλο καλέμι γιά νά τή φέρω σέ ισορροπία. "Εφαγα τά χοντράδια και προχωράω στήν καθαρή δουλειά.

Παίρνω μετά τή γωνιά κι μέ τό μολύβι γωνιάζω τήν πέτρα γιά νά ξελαγαρίσω τή δουλειά μου. Μέ τό γώνιασμα θά έξαφανίσω κάθε άτελεια.

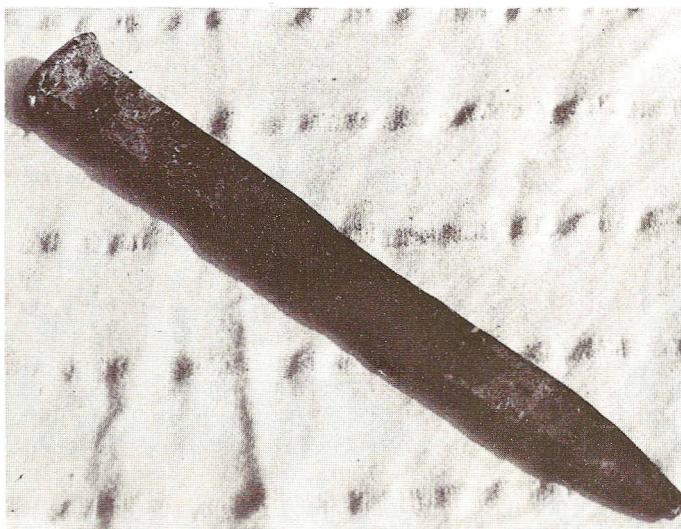

Η πέτρα πλέον είναι έτοιμη. Τώρα θά τήν τοποθετήσω και μέ τό ζύγι - οι καινούριοι τό λένε νήμα τῆς στάθμης - θά ζυγίσω γιά νά έρθω κανονικά.

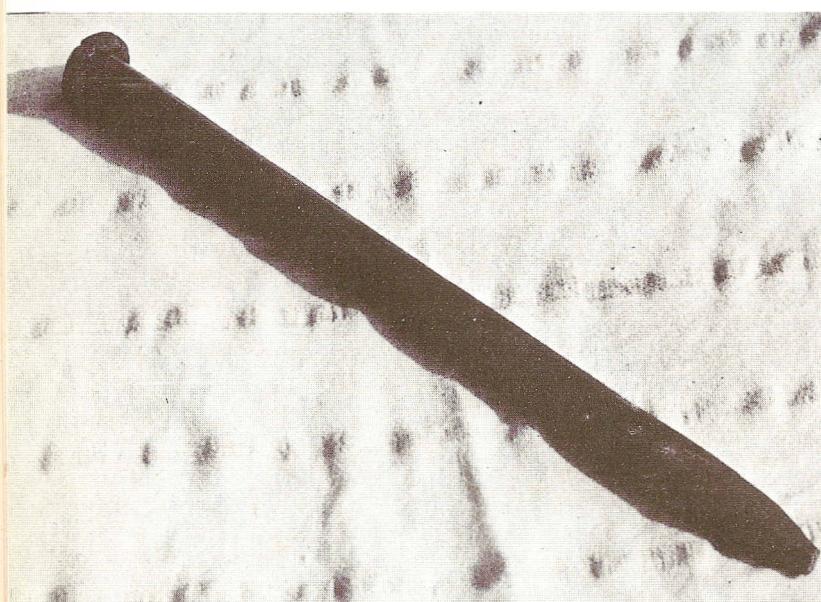
Αλλάζω έργαλείο και πάνω τό καλέμι - χτενιά. "Οπως βλέπεις μπροστά σ'έχει δόντια και μέ βοηθάει στό ίσιωμα. "Ετσι μορφώνω τό «πανί» στήν πέτρα, δηλ. τό φέρνω νά γίνει όπως ή θάλασσα τοῦ καλοῦ καιροῦ.

κουδαρίτικα τῆς δουλειᾶς

βελόνι

βελόνι

"Αν μᾶς ράξει ξιάρχο καὶ μάνεμα θά τοῦ ξοφλιάσεις πέντε κράνια τό μέτρο, ἃν δέν μᾶς ράξει ξιάρχο καὶ μάνεμα θά τοῦ ξοφλιάσεις ὅχτω κράνια τό μέτρο.

* "Αν μᾶς δώσει ψωμί καὶ φαΐ θά τοῦ ζητήσεις πέντε δραχμές τό μέτρο, ἃν δέν μᾶς δώσει ψωμί καὶ φαΐ θά τοῦ ζητήσεις ὅχτω δραχμές τό μέτρο.

Αφοῦ δέ μᾶς ἔραξε κράνια δέν ξησυρόμαστε νά πραχαλίσουμε.

* Αφοῦ δέν μᾶς ἔδωσε λεφτά δέν πᾶμε νά δουλέψουμε.

Νά μή πραχαλίσουμε ὅρματη πραχάλα γιατί ό μπαρός φορεῖ κατσάλι.

* Νά μή φκιάσουμε καλή δουλειά γιατί τό ἀφεντικό είναι κακός (σκύλος).

"Οταν θά ξησυρθῆτε λαγούλια νά πλύνετε τά στράνια σας, νά ράξετε καὶ τά στράνια τοῦ κούδαρη.

* "Οταν πᾶτε παιδιά νά πλύνετε τά ροῦχα σας νά πάρετε καὶ τά ροῦχα τοῦ πρωτομάστορα.

Μόλις πήγαιναν νά πιάσουν δουλειά στό σπίτι, ρωτοῦσαν τόν πρωτομάστορα ἃν:

-φορεῖ ὅρματη μπαρέσιο= είναι ὅμορφη ἡ κυρά.

-φορεῖ κούλιες ό μπαρός= ἔχει λεφτά τό ἀφεντικό.

-φορεῖ ὅρματο τό μάνεμα= είναι καλό τό φαγητό.

"Οταν πήγαιναν ἔξω μέ τά ζῶα φύλαγαν σκοπιά νά μήν πᾶνε τά ζῶα στά χωράφια καὶ κάνουν. Ζημιές. Αὐτός πού φύλαγε σκοπιά τύχαινε νά κοι-

μηθεὶ καὶ τοῦφευγαν τά ζῶα. Τότε ἔβαζε τίς φωνές κουδαρίτκα. Τί γκινέβετε όρε κουδαράιοι, τά ντισέρια ξέκοψαν καὶ ξησυρίθηκαν στό τσίτο. Θά μᾶς τά ράξει ό στενοβράκης· πού θά πεῖ τί κοιμᾶστε όρε μαστόροι τά ζῶα ἔφυγαν καὶ πήγαν στό σιτάρι καὶ θά μᾶς τά πιάσει ό ἀγροφύλακας.

* Οταν πάλι πήγαιναν κλέφτες νά τούς πάρουν τά ζῶα φώναζε αὐτός πού τά φύλαγε: *Μανάδες κουδαράιοι*, πού σημαίνει στά έλληνικά «Κλέφτες, μαστόροι» καὶ σηκώνονταν μέ φωνές καὶ γλιτωναν τά ζῶα.

* Ο μπαρός δέ φορεῖ κράνια νά μᾶς κρανιάσει γιά τήν πραχάλια. Νά ξεσυρθοῦμε στό κούφιο, νά μανέψουμε, νά τροχαλέψουμε καὶ νά ξεκόψουμε.

* Δηλαδή τό ἀφεντικό δέν ἔχει λεφτά νά μᾶς πληρώσει γιά τή δουλειά. Νά πάμε στό σπίτι νά φάμε, νά πιοῦμε καὶ νά φύγουμε.

* Ο μπαρός γκάβιασε γκαντηνάρι νά μανέψουν οι κουδαράιοι.

* Τό ἀφεντικό ἔσφαξε γίδα (ἢ πρόβατο) νά φάνε οι μαστόροι.

Νά ξεσυρθοῦντε τά λαγούλια νά ράξουν τό μάνεμα.

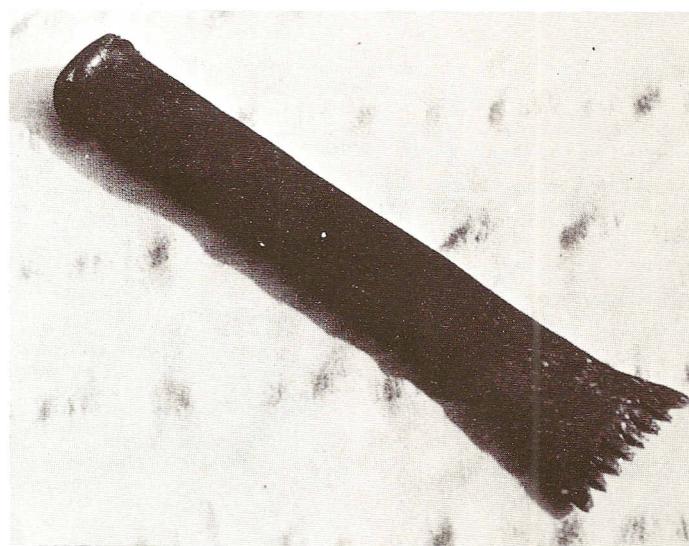
* Νά πάνε τά παιδιά νά πάρουν τό φαγητό.

Θά μανέψουμε δρματα, πραχάλισε ή μπαρέσιο ζούπινα.

* Θά φάμε καλά, ἔκανε ή κυρά πίτα.

* Ε κούδαρη, ξέσερε τά κράνια ό μπαρός;

* * Ε μάστορα, ἔδωσε τά λεφτά τό ἀφεντικό;

καλέμι - χτενιά

καλέμι

καλέμι

"Ολο κακορόζιο καί μπαζακοκοίληδες πραχαλίζει ή μπαρέσιο νά μανέψουμε, θά μᾶς γκαβιάσει.

* "Ολο μπομπότα καί φασόλια μᾶς φτιάχνει ή κυρά νά φάμε. Θά μᾶς πεθάνει.

Προχαλίζει σκροῦμο ή μπαρέσιο άλλα φορεί καλιάρι καί δέν τροχεύεται.

* Κάνει καφέ ή κυρά άλλα είναι κριθάρι καί δέν πίνεται.

Τροχέψτε τό σκροῦμο κουδαριοί φορεί όρματος.

* Πιέτε τόν καφέ μαστόροι είναι ἀπ' τόν καλό.

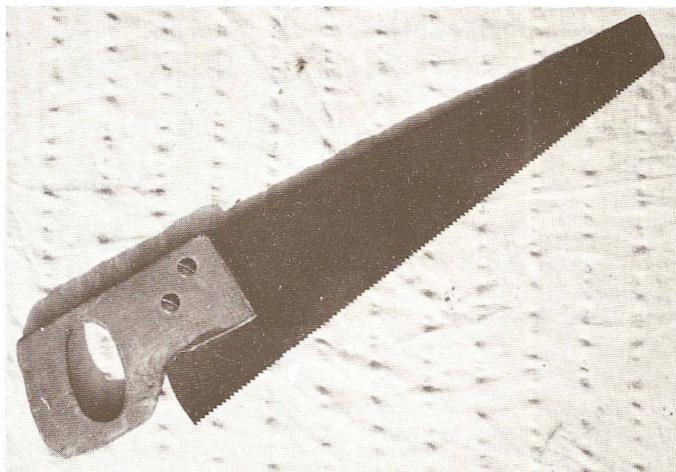
Μᾶς ξόφλιασες κουδαρη ὅτι θά μᾶς ξεσύρει μάνεμα καί τροχό ή μπαρέσιο, αύτή δέν μᾶς ξέσερει οὔτε ντιβόλκο.

* Μᾶς είπες μάστορα ὅτι θά μᾶς δίνει φαγητό καί κρασί ή κυρά καί αύτή δέν μᾶς δίνει οὔτε νερό.

Ξόφλιασε τῆς μπαρέσιος νά σοῦ ράξει τήν άλλιώτικη νά πραχαλίσουμε τό μάνεμα.

* Πές τῆς κυρᾶς νά σοῦ δώσει τήν κατσαρόλα νά φτιάξουμε τό φαγητό.

"Ενα μπλούκι Κουδαραίοι πραχάλιζαν ἔνα κούφιο. Τά κράνια τοῦ μπαροῦ τά φοροῦσε ό δέντρος τους πού φοροῦσε μαγαζί στήν Πόλη. "Οταν οι κουδαραίοι τοῦ ξόφλιασαν γιά κράνια τούς ἔραζε γράμμα καί ξησυρίζονταν ό Κουδαρης καί τά ἔραζε = Μιά παρέα μαστόροι ἔφτιαχναν ἔνα σπίτι. Τά λεφτά τοῦ ἀφεντικοῦ τά εἶχε ό ἀδελφός του πού εἶχε μα-

πριόνι (σιγάτσα)

ματσακούπ' (μικρή βαριά)

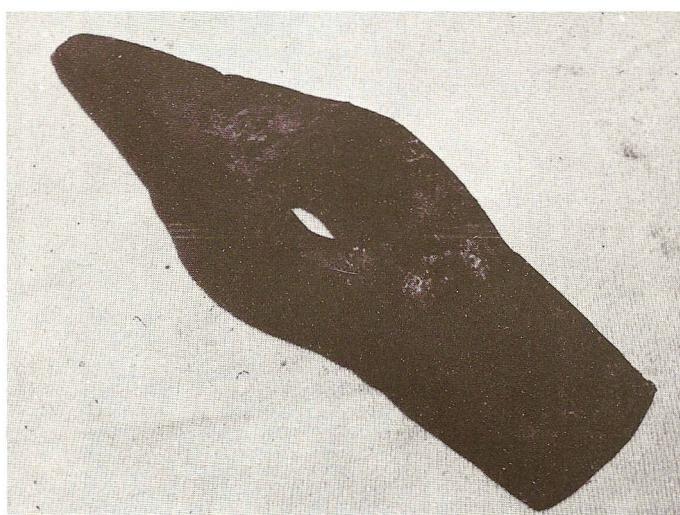

γαζί στήν πόλη. "Οταν οι μαστόροι τοῦ ἔλεγαν γιά λεφτά τούς ἔδωνε γράμμα καί πήγαινε ό πρωτομάστορας καί τά ἔπαιρνε. Μιά φορά όμως, ἀφοῦ ἔψυγε ό μάστορας τό βράδυ νά πά-

ει νά πάρει χρήματα καί νά τά στείλει στά σπίτια τῶν μαστόρων, τή νύχτα ἔβρεχε συνέχεια καί ἐπεσε ἔνας τοῖχος ἀπό τό σπίτι. Τό πρώι ἔνας μάστορας πήγε στό τηλεγραφεῖο καί ἔκανε

μικρό σφυρί (τσιουκάν')

μπικούν' (κουσκούτα)

ένα τηλεγράφημα στόν κούδαρη, φοβούμενος μήπως πάει ό μπαρός και δέν προλάβει νά πάρει τά χρήματα. Εγραψε σ' ένα καφενείο πού είχαν τή σύσταση: Ντούφος ντουβουλίσκε

ράξε τά κράνια και καψάλσε.

Δηλαδή: «Τοῖχος ἐπεσε, πάρε τά λεφτά και φεύγα».

Πήγαιναν στό ταξίδι ένα μπλούκι μαστόροι. Η-

ταν καλοκαίρι και κοιμοῦνταν ἔξω, είχαν ἀνάψει φωτιά και κουβέντιαζαν. Είδαν οι κλέφτες τή φωτιά και τούς ἔστειλε ό καπετάνιος νά πάνε νά ιδοῦν μήπως ήταν τίποτα ἐμπόροι νά τούς κλέψουν. Πήγαν οι κλέφτες σιγά και ἄκουσαν τή συζήτηση, γιά τί ἐμπόριο κουβέντιαζαν. Κι αύτοί είχαν τή κουβέντα όλο γιά γυναίκες. Έφυγαν οι κλέφτες, πήγαν στόν καπετάνιο και τοῦ είπαν: «Αύτοι όλο γιά γυναίκες κόυβεντιάζουν». Τούς είπε ό καπετάνιος: «Αφῆστε τους αύτούς, ἀφοῦ κουβεντιάζουν γιά γυναίκες είναι μαστόροι και δέν ἔχουν στόν ἥλιο μοῖρα».

Τήν ώρα τής δουλειᾶς, τότε δέν είχε φωνές και βρίσιμο. Α-πα-πα. Αύτό ήταν τό πιο καλύτερο πράγμα πού ύπήρχε. Αν θά πήγαινες σέ μά παρέα πού δουλευαν μαστόροι δέν ἄκουγες τίποτα νά λέει κανένας ή νά βρισει. Οὔτε νά πεῖ τοῦ ἄλλου κανείς ἐκείνο γιατί δέν τόκανες. Ποτέ. Και στραβό νά τόκαμνε δέ θά τούλεγε «όχι ἔτσι τήν πέτρα, βάλτην ἀνάποδα». Αμα τόν ἔβλεπε κανένας ἀπό πέρα ὅτι ἔφευγε μά πέτρα ἀπ' ἔξω ή ἔφκιανε λίγο κοιλιά, τούλεγε: Μπαζακοκοίληδες μάνεψες, δηλαδή ἔφαγες φασόλια. Τόν κορόιδευαν κι αύτός τό θεωροῦσε προσβολή και ἔσιαζε τή δουλειά.

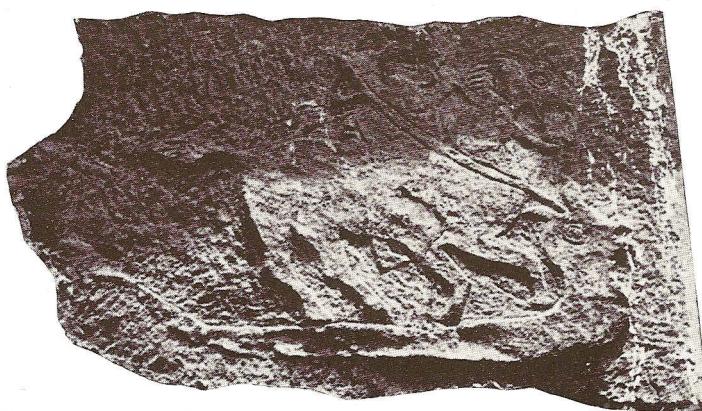
ἀπόσπασμα ἀπό
τό βιβλίο τοῦ
Γ. Χειμωνᾶ
Οἱ Χτίστες

ΟΙ ΧΤΙΣΤΕΣ. "Ἐνας λαός ἐφάνηκε σάν τους δωριεῖς. Τελευταῖο ἔθνος ἀνθρώπων πέρασε τὸν ὄριζοντα καὶ παρουσιάστηκε. Είναι χτίστες ἀπό τὴν Ξάνθη. Νύχτες πού κράτησαν ὅσο γενηές ἀφουγκράζονταν τούς σεισμούς κι ἐλάτρεψαν τὴν τέχνη τῶν σπιτιῶν. Ἀπό πανάρχαια παράδοση οἰκογένειες ἀπό σπουδαίους τεχνίτες. Νομάδες πού πότε δέν κατοικοῦν κι ὅλο φεύγουν. Ἐκεῖ ὅπου τούς καλοῦν κι ἀπό φῆμες ἔμιαθαν νά τους καλοῦν νά χτίσουν κι ἀκριβοπληρώνονται. Ἡ χώρα αὐτή ρημάχτηκε καὶ κάλεσαν τούς χτίστες γιά νά ξαναχτιστεῖ. Οἱ χτίστες ἔφτασαν ἐδῶ κι είναι εἰδοποιημένοι. Ἀκουσαν κι ἐδέχτηκαν παραγγελίες. Συμφώνησαν γιά ἔνα χτίσιμο καὶ ἥρθαν. Μέρες καὶ νύχτες δούλευαν κι ὀλες μαζί οἱ οἰκογένειες τῶν χτιστῶν νά κουβαλοῦν μὲ βιασύνη. "Οσοι πεθαίναν πάνω στὴν δουλειά τούς ἔθαβαν μακρυά κι ἑκείνα τά παιδιά πού γεννήθηκαν ἐδῶ τά θανατῶσαν. "Ἐφευγαν γιά τίς μακρυνές κηδείες καὶ πάλι ἔχανάρχονταν τὸ βράδυ καὶ δουλεῖαν. "Ἐτσι ἐστήθηκαν παντοῦ μεγάλα οἰκοδομήματα μέ σκαλιστές προσόψεις καὶ κάμαρες ἀπανωτές σά νά γεννοῦνται ή μιά τὴν ἄλλη γιά πολλά σόγια ἀνθρώπων καὶ θόλοι ἀπό κρύσταλλο. Τώρα οἱ χτίστες τέλειωσαν καὶ γιόρτασαν ἀνάβοντας φωτιές. Χόρεψαν πάνω στά κάρβουνα καὶ μούγκρισαν κι ἐκλαίγαν. Φύγαν καὶ χάθηκαν. "Ἀδεια τά θεώρατα σπίτια κι ἔνας ἀέρας ἀπό κρύον ἥλιο σφαλᾶ τά μεγάλα παράθυρα καὶ πάλι τά ξανάνοιγε. Οἱ θόλοι μέ τριγμούς νά συγκρατοῦν τό φῶς. Μή χυθεὶ μέσα καὶ περιχύσει καὶ μιά βαρειά ἀναπνοή ἀπό τό σκαμμένο χῶμα. "Ορθάνοιχτα κι ἀδειανά ἑκείνα τά σπίτια στέκονται τώρα ἀδειανά καὶ μοναχά ή ἡχώ τῶν τραγουδιῶν τῆς Θράκης.

Πόσος καιρός ἐπέρασε ἀπό τό νερό; "Ησυχα ρώτησε ὁ κήρυκας. "Ἐγειρε κι ἐκοιμήθη.

Οἰκοδόμοι χτίζοντες (χειράγρ. Σκιτίση)

**Πυρσογιαννίτικα
λιθανάγλυφα**

... Οἱ μαστόροι τῆς ἡλικίας μου, κοντεύω τά 75, δέν τά πρόλαβαν τέτοια σκαλιστά. Ἐμεῖς δουλεύαμε μέ φόρμες καὶ καθαροπελέκι, δηλαδή πῶς νά σου πῶ, εὐκολότερη δουλειά καὶ μέ λιγότερη φαντασία. Οἱ παλιοί δούλευαν καὶ τά σχεδίαζαν μέ τό μναλό. Εἶχαν ἄλλη ρέγουλα. Αὐτά ἐδῶ είναι ἀπό τό 1800 καὶ πρίν. Ἐδῶ βλέπω 'Αγιόρ' μέ κοντάρι, δράκους, αὐτός είναι καβαλάρης μέ δύο τσιράκια. "Οχι, ὅχι, τέτοια δουλειά δέ γινόταν στόν καιρό μας..."

διηγεῖται ὁ μάστορας
Δῆμος Φλίντρης

άπόσπασμα ἀπό τό βιβλίο τοῦ
Πάνου - Νικολῆ Τζελέπη
**Λαϊκή Ἑλληνική
Ἄρχιτεκτονική**

**Πυρσογιαννίτικο
μπλούκι μαστόρων
στά Πωγώνια (1932)**

Ποιοί είταν αύτοί οι άνωνυμοι ἀρχιτέκτονες πού δημιούργησαν τή λαϊκή ἀρχιτεκτονική; Είναι ἔνα βασικό ἐρώτημα, ἀπ' ὅπου ἔξαρτᾶται κατά μέρος η ἐρμηνεία καὶ η κατανόση της.

Ο λαϊκός ἀρχιτέκτονας είταν ὅχι μόνο ἔνας δοκιμασμένος οἰκοδόμος, ὅλλα καὶ ἔνας ἔμπειρος μάστορας σέ διάφορες τέχνες, πού γιά μιά τουλάχιστον ἀπ' αὐτές είχε κλίση ἢ μιά προτίμηση. "Ἄς σημειωθεῖ ὅτι οι πετράδες είταν ταυτόχρονα καὶ χτίστες, καὶ ὑπῆρξαν μέ τούς ξυλουργούς ἀπ' τούς καλύτερους οἰκοδόμους. 'Ἡ μαθητεία τους ἀπό γενιά σέ γενιά, ἄρχιζε ἀπό τήν παιδική τους ήλικια στόν ίδιο τόν τόπο τῆς δουλειᾶς, κάτω ἀπό τήν ἀμεση ἐπίβλεψη τοῦ ἀρχιτεχνίτη. Οἱ γονεῖς ἔμπιστεύονταν τά παιδιά τους, παραχωρώντας του ταυτόχρονα καὶ ἔνα σχεδόν ἀπόλυτο δικαίωμα στή ζωή τοῦ νεαροῦ μαθητευόμενου, γιά νά τόν κάνει ἔμπειρο τεχνίτη, ἄξιο τοῦ δασκάλου του, τοῦ «πρωτομάστορα». Αύτή ή ἐπαγγελματική ἔξασκηση, πού διαρκοῦσε ἔνα μεγάλο

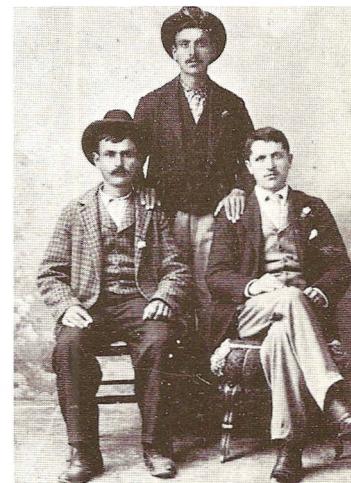
μέρος τῆς ζωῆς τους καὶ γινόταν στά ἐργαστήρια καὶ στά γιαπιά, διαμόρφωνε μέσα σ' ἑκείνους τούς ἀρχιτεκτονικῆς πού εἶχε βάση της τήν πραγματοποίηση τοῦ ἔργου ἀνάλογα μέ τό σκοπό του καὶ σύμφωνα μέ τή ζωή καὶ τόν ἄνθρωπο. Ἡ πνευματική ἀγωγή τοῦ λαϊκοῦ οἰκοδόμου γινόταν ταυτόχρονα μέ τή μαθητεία καὶ τήν ἀσκηση τοῦ ἐπαγγέλματός του ἐπάνω στή δουλειά. Ἡ γνώση τῶν παραδόσεων, πού ταυτίζονται μέ τήν ίστορια τῆς χώρας, τόν βοηθοῦσε νά συλλάβει τό ἀκριβές νόημά τους καὶ τίς σχέσεις πού ύπάρχουν ἀνάμεσα σ' αὐτές καὶ στό παρόν, στόν τόπο του καὶ στό ἔργο του, μέσα στήν πραγματικότητα. Αὐτό τόν βοηθοῦσε νά κρατᾶ ἀπό τίς παραδόσεις τά ζωντανά μόνο στοιχεῖα τους καὶ νά τά προσαρμόζει στό ἔργο του, ἀναπλάθοντάς τα ἀνάλογα μέ κάθε περίπτωση. "Ετσι, ή παράδοση, ἀντί νά μείνει στατική καὶ νεκρή, ἔξελισσόταν σταθερά καὶ βιώσιμα. Ἡ κατανόηση τῆς φύσης μέ τό πολυσύνθετο τῶν στοιχείων της στήν ύπόσταση καὶ ἔκφρασή τους, ἐναρμόνιζε τίς ἀντίληψεις τοῦ λαϊκοῦ οἰκοδόμου μέ τίς σχέσεις πού δημιουργοῦνται ἀνάμεσα στή φύση καὶ στό ἔργο του. Ἡ ἐπίγνωση αὐτή τοῦ ἐπέτρεπε νά γνωρίζει καλύτερα τήν ύφη καὶ τήν ποιότητα τῶν ύλικῶν πού ἔπαιρνε ἀπό τή φύση καὶ τόν βοηθοῦσε νά ἐντάσσει καλύτερα τό ἔργο του σ' αὐτήν. "Ενα βαθύ αἰσθημα ἀλληλεγγύης μέ τούς συμπατριώτες του, μέ τούς όποιους τόν συνέδεσαν ἡ κοινή τύχη καὶ ἡ σκληρή ζωή κάτω ἀπό τόν ίδιο δυνάστη, τόν ώθοῦσε νά αἰσθανθεῖ καὶ νά σταθμίσει τίς ἀνάγκες τῶν ἄλλων σά νά εἴταν δικές του. Τέλος, ή θετική ἀσκηση τῆς τέχνης του ἀνέπτυσσε τήν ἐπιδεξιότητά του, ἐμπλούτιζε τίς τεχνικές γνώσεις του καὶ στερέωνε τή μαστοριά του, ἐπιτρέποντας στήν πρωτοβουλία του νά ἐκδηλωθεῖ ἀσφαλῶς.

Ἡ πρακτική ἀσκηση τοῦ ἐπαγγέλματος γινόταν σύμφωνα μέ πρότυπα μελετημένα ἐπί τόπου, ἐπάνω στή λειτουργία τους, πράγμα πού παρακινοῦσε τόν τεχνίτη νά τά μελετήσει ἐμπεριστατωμένα καὶ νά τά συγκρίνει μέ ἄλλα ὑπόδειγματα, πιό τέλεια. Ἀπό τεχνική ἀποψη, ἡ γνώση τῶν λεπτομερειῶν τόν βοηθοῦσε νά κατανοήσει τό σύνολο τοῦ ἔργου, γιά νά ἀντλήσει ἀπό ἐκεῖ διδάγματα. Ὁ σκεπτικισμός ἐνός πνεύματος πού ἔχει κλίση πρός τήν κριτική καὶ τήν ἐλευθερία στοχασμοῦ - πράγματα πού χαρακτηρίζουν τόν "Ἐλληνα - τόν ἐνθάρρυνε νά συζητεῖ μέ τούς συναδέλφους καὶ τούς συμπολίτες του ἐπάνω στίς πραγματοποίησεις τῶν ἄλλων καὶ στίς δικές του. Ἡ ίδιότητα αὐτή τόν παρότρυνε νά μελετᾶ τά προβλήματα τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τῆς τέχνης του. Μιά τέτοια πνευματική καὶ ύλική μαζί ἐργασία, διατηροῦσε τό μυαλό του ξύπνιο καὶ τίς δυνάμεις του σέ ἐνέργεια, ὁδηγώντας τον μέ ἀσφάλεια πρός τά ἐμπρός. Πολύ συχνά, οἱ γνώσεις του πλάταιναν χάρη στά ταξίδια πού ἔκανε σέ ἄλλες χώρες, ὅταν οἱ καιροί εἴταν δύσκολοι στή δική του χώρα. Ἡ ἐπαφή αὐτή τοῦ ἐπέτρεπε ν' ἀποκτᾶ καινούργιες γνώσεις, δίνοντάς του ταυτόχρονα τήν εὐκαιρία νά προσφέρει τίς δικές του, συσφίγγοντας ἔτσι τούς δεσμούς ἀνάμεσα στούς συναδέλφους καὶ στούς λαούς ἄλλων χωρῶν μέ τή δική του χώρα. Αὐτή ηταν ἡ μέθοδος ἐλεύθερης ἐκπαίδευσης, τό σχολείο τῆς πραγματικότητας, μέσα στήν πειθαρχία τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐργασίας, πού ἀνέπτυσσε τίς ἔμφυτες ἀρετές τοῦ λαϊκοῦ οἰκοδόμου, προικίζοντάς τον συγχρόνως μέ νέες, χωρίς βιαιότητες καὶ συγχύσεις, πού τόν ἐνθάρρυναν στό ἔργο του καὶ τόν ἔδεναν περισσότερο μέ τήν τέχνη του.

Οἱ ἔμφυτες αὐτές ίκανότητες, πλούτισμένες μέ τίς γνώσεις πού ἀποκτοῦσε ἔπειτα, καὶ σταθεροποιόμενες μέ τήν πειθαρχική προσήλωση στήν ἀλήθεια καὶ στήν πραγματικότητα, τόν προίκιζαν μέ φυσική

Πυρσογιαννίτες μαστόροι καὶ μαραγκοί στό Βόλο (1898)

διαίσθηση γιά ένα πλήθος ἀπροσδιόριστα ζητήματα και πράγματα. Μιά τέτοια πνευματική και ψυχική κατάσταση, τόν βοηθούσε νά κατανοήσει θέματα πού ἐκ πρώτης δψεως φαίνονταν ἀστάθμητα, εἴταν δυμως ἀδιαχώριστα ἀπό τό ίδιο τό νόημα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, και τ' ἀποτελέσματα τους ἀποκάλυπταν στό λαϊκό ἀρχιτέκτονα τήν ἀκριβή έννοια της σέ σχέση μέ τούς σκοπούς τῆς ὑπαρξής της μέσα στίς συνθήκες της ἀνθρώπινης ζωῆς.

“Ετσι ἔμαθε ἀπ’ εὐθείας ἀπό τή φύση, ἐχθρική και σκληρή, τίς στιγμές τῆς μανίας της, πῶς νά χτίζει τό σπίτι, ὥστε νά είναι προστατευμένο ἀπό τίς κακοκαιριές και τή ζέστη. Ταυτόχρονα, θαμπωμένος ἀπό τίς ὁμορφιές της στίς πιό καλές της στιγμές, ὅταν ἡ φύση τοῦ χαριζόταν γαλήνια και ὑπάκουη, τήν ἐμπιστεύτηκε και ἔφκιασε τό ίδιο ἐκεῖνο σπίτι κατά τρόπο, ὥστε νά μπορεῖ νά τό ἐναρμονίσει μέ τή φύση γιά νά τή χαρεῖ περισσότερο, και μαζί της νά χαρεῖ τήν ίδια τήν κατοικία του. “Ἐμαθε νά διαλέγει μέσα στή φύση τά ύλικά πού τοῦ χρειάζονταν γιά τή δημιουργία τοῦ ἔργου του. Παρατηρώντας τή σύσταση τῶν ύλικῶν αὐτῶν στή φυσική τους κατάσταση και μελετώντας ἔπειτα τίς ιδιότητές τους κατά τή χρησιμοποίησή τους στήν οἰκοδόμηση, μπόρεσε νά κυριαρχήσει ἀπάνω τους, νά τά δουλέψει μέ ἐπιδεξιότητα και νά τά πλάσει ὄπως ήθελε. Και μέ τόν τέλειο τρόπο πού ἐφάρμοσε, μέ δύνδερκεια, τά ύλικά αὐτά στό ἔργο του, πέτυχε ἐπίσης νά ἔξαρει τίς οἰκοδομητικές ιδιότητες και ὁμορφιές τους, μ’ ἔνα πνεύμα πού συνταυτίζεται μέ τήν ύφη και μέ αὐτή ἀκόμη τή βούληση τῆς ὕλης.

Τά ἔργα τῶν λαϊκῶν αὐτῶν ἀρχιτεκτόνων μαρτυροῦν ἐπιμέλεια, γνώση και πείρα στοχαστικοῦ καλλιτέχνη. Φανερώνουν τήν πίστη, τήν ἀγάπη και τό σεβασμό πού ἔτρεφαν πρός τήν τέχνη τους. Και οἱ ἀρετές αὐτές τούς ἔδιναν τό αἰσθημα τοῦ μέτρου, σέ σημεῖο πού ἡ προσωπικότητά τους δέν ἐπήρεασε αὐτάρεσκα τό δημιούργημά τους, οὕτε ἐδέσποσε σέ βάρος τῆς οὐσιαστικῆς ἀξίας τοῦ ἔργου. “Αν ἡ αὐταπάρνηση αὐτή τῆς προσωπικότητάς τους σβήνει τή μνήμη τῶν λαϊκῶν ἀρχιτεκτόνων, δίνει ώστόσο στά ἔργα τους πανεθνική ἀξία, πού ριζώνει στή χώρα και ταυτίζεται μέ τήν ἐθνική κληρονομιά της, ἀντανακλώντας σέ ὀλόκληρο τό λαό. “Η ἄκρα κοινωνική αὐτή ἀρετή, ὅσον ἀφορᾶ ιδιαίτερα τούς “Ἐλληνες λαϊκούς καλλιτέχνες, ἔγκειται ἵσως στό γεγονός ὅτι πολύ συχνά ὑπήρξαν ταυτόχρονα τεχνίτες και ἐθνικοί ἀγωνιστές, πού χειρίζονταν τά ἔργαλεια γιά τά ἔργα τους και τά ὅπλα γιά τή λευτεριά τους, ἔχοντας βαθιά ἐπίγνωση τῆς ηθικῆς ἀξίας τοῦ ἀγώνα τους, ὅπως και τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου τους.

το πυρσογιαννίτικο
καμπαναριό
τ' αγιο-Χαραλάμπη
Δημητσάνας,
1888

Εἰκ. 1. Πυρσογιαννίτικο καμπαναριό "Άγιο-Χαραλάμπη Δημητσάνας. ΝΔ ἀποψη.

**έγραψε στην Αντρίτζαινα
Αρκαδίας τον Αύγουστο 1979
ο μαστρ' αργύρης πετρονώτης
από την Τριπολίτσα**

1. Στή μικρή όρεινή πόλη τής κεντρικής Πελοποννήσου Δημητσάνα (ύψομετρο 980 μ.), σπουδαίο ιστορικό οίκισμό τής δυσκολοπόρευτης Αρκαδίας¹ και κεφαλοχώρι τής όρεινής της έπαρχιας Γορτυνίας², ξαφνίαζεται κανείς πού άπαντάει ένα καμπαναριό χτισμένο άπο πυρσογιαννίτη μάστορα³.

Στήν έκκλησια τοῦ ιαματικοῦ "Αγιο-Χαραλάμπη⁴" (η «Καθολικό»⁵), χτίσμα τοῦ 1832, χρειάστηκε στό τέλος τοῦ περασμένου αιώνα νά οικοδομήσουν νέο μεγαλύτερο κωδωνοστάσιο (εἰκ. 1, σχ.1). Τήν κατασκευή του άναθεσαν σε πυρσογιαννίτες. Δέ σώζονται σχετικά κείμενα, κώδικας ή έργολαβικό, πού νά άναφέρονται στήν άναθεση, άλλα τό πράγμα τεκμηριώνεται έπιγραφικά. Στήν άνατολική ὅψη τῆς βάσης τοῦ έργου, στό πάνω της μέρος κάτω άπό τὸν κοσμίτη (εἰκ. 3 καὶ 4), μέσα σέ μιά κόγχη 52×60 έκ. ύπάρχει μαρμαρένια πλάκα σκαλισμένη, μέ επιγραφή τοῦ 1888:

**ΑΝΗΓΕΡΩΗ ΔΑΠΑΝΗ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ
Θ. ΦΙΛΟΣΟΦΟΠΟΥΛΟΥ⁶
ΕΝ ΕΤΕΙ ΑΩΠΗ⁷**

ΡΙΖΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Καί πιό ψηλά, περισσότερο άπο ένα μέτρο, στήν ίδια ὅψη είναι πάνω σέ γωνιακό άγκωνάρι 25×50 έκ. σκαλισμένα (βλ. εἰκ. 5):

**ΧΑΡΙΛΑΟΣ
ΙΩΑΝΝΑ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ⁸
ΠΗΡΣΟΓΙΝΝΗ**

2. Τό κωδωνοστάσιο είναι άνεξάρτητα χτισμένο -σ' άπόσταση περίπου 1/2 μέτρο- έμπρος άπο τή νότια και κύρια ὅψη τῆς έκκλησίας, δίπλα στήν εἰσοδό της (εἰκ. 2, σχ. 1). Ή κατασκευή έγινε μέ ασβεστόχιστη λιθοδομή, ντυμένη έξωτερικά μέ λαξευτή πέτρα ίσοδόμα, άπο στέρεο ασβεστολιθικό ύλικο όμοιόμορφου γκρίζου χρώματος μέ σκόρπιες ἄσπρες φλέβες ασβεστίτη. Ή λάξευση αύτοῦ τοῦ έξωτερικοῦ μαντύα έγινε μέ μεγάλη φροντίδα, κι αύτό καταφαίνεται τόσο στίς ίσοϋψεις στρώσεις καὶ στούς ίσοδιάστατους λίθους, οσο καὶ στήν έφ-αρμογή τῶν θολιτῶν στά τέλεια τόξα καὶ τοξύλια, φέροντα καὶ άνακουφιστικά.

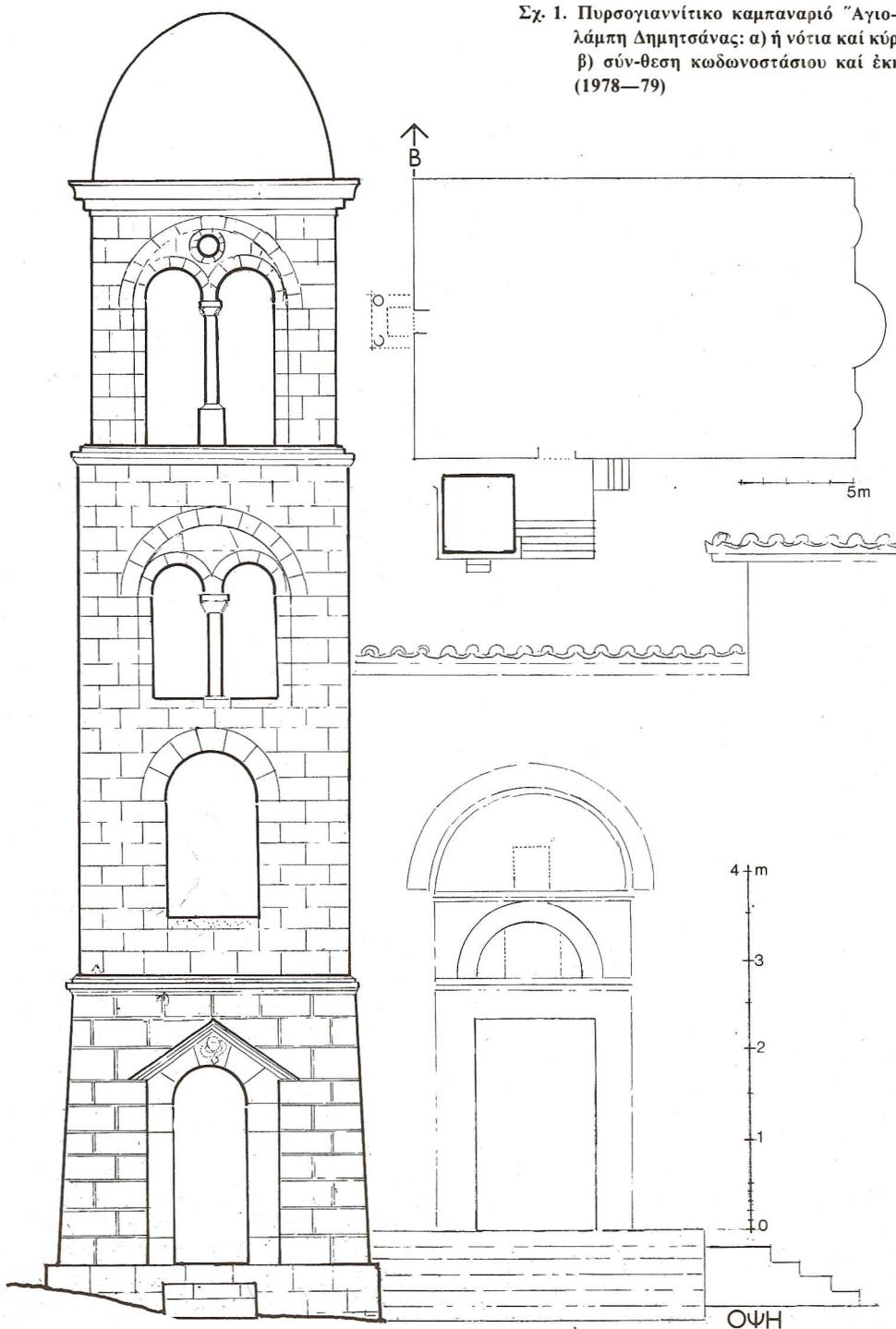
Εἰκ. 5. Ἡ ἐπιγραφή τοῦ 1888, τοῦ χορηγοῦ καὶ ἐργολάβου (20.XI.1978)

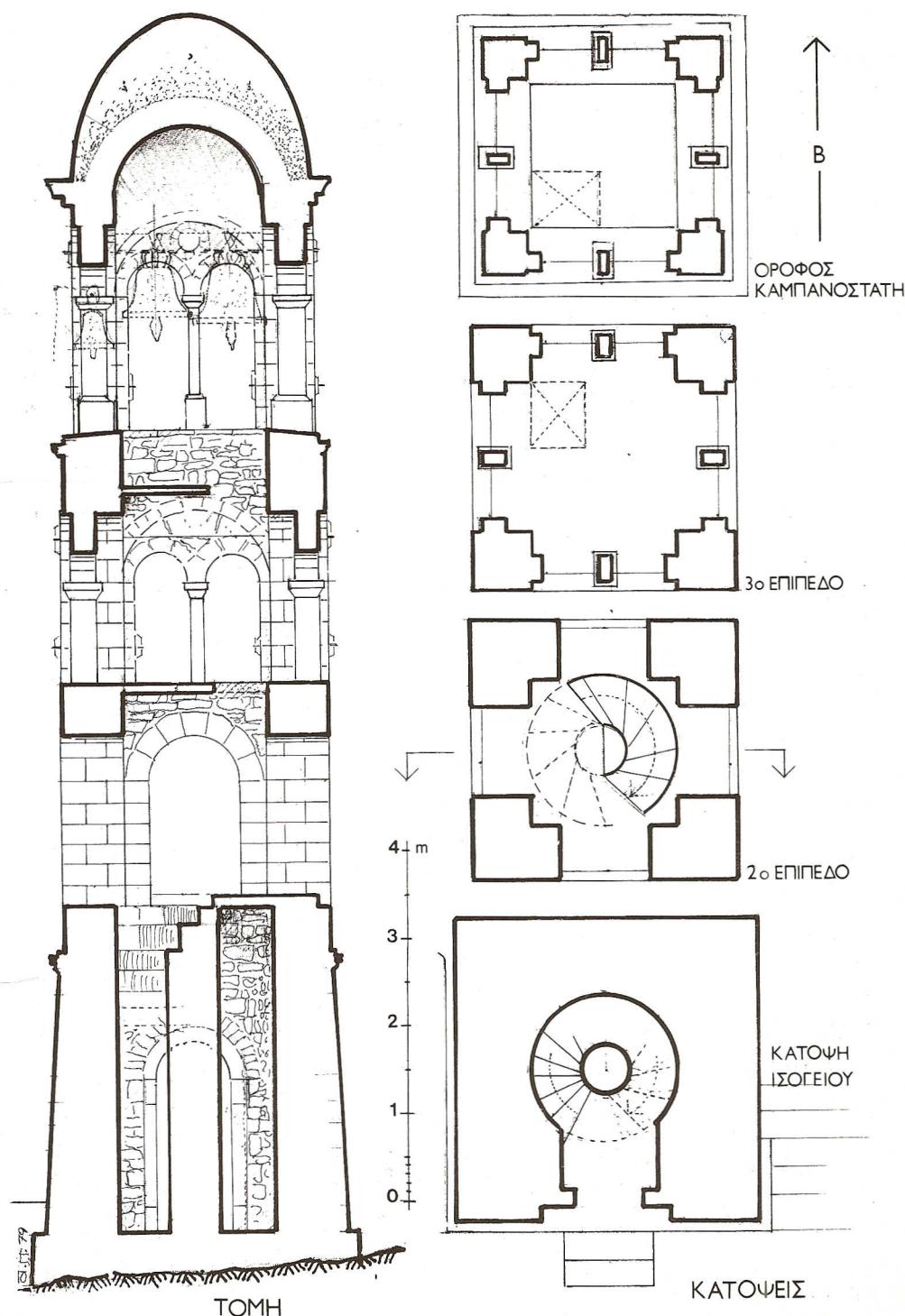
Τὸ πυργωτό καμπαναρίο, τετράγωνο σέ κάτοψη, ἔχει τρία «πατώματα» πού τό χωρίζουν σε τέσσερις «όρόφους» (μαζί μὲ τὴν ισόγεια βάση), (βλ. τομή καὶ κατόψεις στὸ σχ. 2). Ἡ βάση, χτισμένη «σκάρπα», εἶναι κόλουρη πυραμίδα: τό τετράγωνο τῆς κάτοψής της μὲ πλευρά κάτω 3,25 μ. μειώνεται ψηλά στὸ μέγιστο ὑψος τοῦ σώματός της (=στά 3,00 μ.) κατά 50 ἑκ., δηλαδή σέ 3,00 μ. περίπου. Ἡ βάση αὐτή τοῦ καμπαναρίου ἐδράζεται σέ ιδιαίτερο βάθρο-τοιχοβάτη, πού πατάει στέρεα πάνω στὸ γερτό βράχο, γι' αὐτὸ καὶ ἔχει ὑψος ἀπό τό ἔνα μέρος (δυτικά) 28 ἑκ. καὶ ἀπό τό ἄλλο 63 ἑκ. Ἡ βάση τοῦ κωδωνοστάσιου ἔχει ἔνα καὶ μόνο ἄνοιγμα, τὸν τοξωτὴ πόρτα πού μπαίνουμε (εἰκ. 1,2, σχ. 1). Στεφανώνεται ἡ βάση γύρω τριγύρῳ μέ πέτρινη κορνίζα, στολισμένη μὲ πολλά κυμάτια (πελεκητά ζουνάρια, βλ. σχ. 3,1). Ἡ σύνθεσή τους εἶναι ὁ σωστός συνδυασμός μισοστρόγγυλο φουσκωτοῦ («ταιμπούκι») καὶ «αιγυπτιάζοντος» κοίλου ἀνάμεσα σέ ταινίες. Τό ὑψος τῆς βάσης μ' αὐτό τό γείσο εἶναι 3,12-3,13 μ. Πάνω στή βάση ὑψώνεται τό ύπολοιπο κωδωνοστάσιο, τριώροφο, ὅπως τό δείχνουν τά ἄνοιγματά του καὶ ὅπως εἶναι (ἔστω καὶ χωρίς ἀπόλυτη ἀντιστοιχία ἄνοιγμάτων καὶ πατωμάτων,

Στή μνήμη τῆς μάννας μου
πού γεννήθηκε κεῖνο τό χρόνο
- ἐλαφρό κι ἄγιο τό χῶμα...
καὶ
στό φίλο μάστρο-Βασίλη Κόνιαρη
πρωτομάστορα στή Στεμνίτσα.

-βλ. σχ. 2, πρβλ. σχ. 1). Μιά πέτρινη, ἀπλούστερη, ἀλλά ὅμορφη κορνίζα, μέ «λέσβιο» κυμάτιο («άρμουδι») καὶ ταινία (σχ. 3,II) τό χωρίζει ἔξωτερικά στά δύο. Κάτω ξεχωρίζει ἔνα στητό διώροφο τμῆμα-πλάτους 3,02, ὑψους 5,89-5,91 μ., πού ἔχει ἔνα μονόλιθο ἄνοιγμα χαμηλά καὶ ἔνα δίλοβο ἀπό πάνω. Αύτά τά ἀνοίγματα τά παρουσιάζει καθεμιά ἀπό τίς τέσσερις πλευρές. Πάνω ἀπό τήν κορνίζα ὑψώνεται, περιορισμένος τώρα σέ πιλάτος 2,73 μ., ὁ ὄγκος τοῦ τελευταίου ὄρόφου πού εἶναι ὁ καμπανοστάτης, ὑψους 2,93 μ., μέ τό γείσο του. Ἐχει καὶ αὐτός στίς τέσσερις πλευρές του, ὅμοια σχεδόν μέ τά ἀμέσως ἀποκάτω τους, δίλοβα ἀνοίγματα. Τό γείσωμα (σχ. 3,II) φτιαγμένο ἀπό μπετόν γύρω στά 1975-76 ἀντικατάστησε τήν παλιά κορνίζα ἀπό κουρασάνι. «Οπως μᾶς βεβιάωσαν», ἔγινε τότε προσπάθεια νά μιμηθοῦν τά «τραβηγχτά» κυμάτια τῆς ἀρχικῆς μορφῆς τῆς.
Οι δύο ἀνώτεροι ὄροφοι μέ τά δίλοβα ἀνοίγματα ἔχουν ὁ καθένας στερεωθεῖ μέ σιδερένιους ἐλκυστῆρες («ἄλπιζες»), ὅπως λένε οἱ Πυρσογιαννίτες, διατομῆς 50x10 χιλιοστῶν σέ κάθε πλευρά (τέσσερις λοιπόν συνολικά σέ κάθε ὄροφο). Οι ἐλκυστῆρες περνᾶνε πάνω ἀπό τά τοξύλια (βλ. τομή, σχ. 2), δένουν τούς ὄρόφους ἀπό ἄκρη σέ ἄκρη καὶ ἀγκυρώνονται ἀπ' ἔξω μέ κάθετες ὅμοιες λάμες μήκους 40 ἑκ. Παρόμοιες όχτα μικρότερες σιδερένιες δεσιές ἔξασφαλίζουν χαμηλότερα τά ἀπομένοντα γωνιακά τμήματα τῶν τοίχων. Νεοτερικά ἐλαφρά σιδερένια κιγκλιδώματα κλείνουν τό κάτω μέρος τῶν ἀνοιγμάτων τῶν δυού αὐτῶν ἀνώτερων ὄρόφων, ὅπως καὶ τό μεσημβρινό μονόλιθο ἀνοίγμα τοῦ ἀποκάτω ὄρόφου, δηλαδή τοῦ δεύτερου ἐπίπεδου. Σ' αὐτό τό δεύτερο ἐπίπεδο τά ὑπόλοιπα μονόλιθα ἀνοίγματα ἔχουν κρατήσει τίς ψηλές παλαικές τους σιδερέις (εἰκ. 1 καὶ 3). Τά κατακόρυφα τετράγωνα (10x10 χιλιοστά) σιδερά τους καταλήγουν κάτω σέ μπαλίτσες καὶ

Σχ. 1. Πυρσογιαννίτικο καμπαναριό "Άγιο—Χαραλάμπη Δημητσάνας; α) ή νότια και κύρια ὄψη,
β) σύνθεση κωδωνοστάσιου και έκκλησίας
(1978—79)

Σχ. 2. Τομή και κατόψεις (Ιούλιος 1979)

Εἰκ. 2. Τό καμπαναριό δίπλα στήν κύρια είσοδο τῆς ἐκκλησίας (6.VIII.1978).

πάνω σέ μύτες σάν αιχμές δοράτων - δουλεμένα όλα αυτά μέ τό σφυρί. Οι όριζοντες δεσιές τους - λάμες 2 έκ. μία μέσα, μία έξω πριτινωμένες - καταλήγουν σ' ἀγκίστρια, πού θηλυκώνουν φορετά σέ σιδερένια δαχτυλίδια χωμένα στόν τοίχο.

Ψηλά στόν καμπανοστάτη κρέμονται τέσσερις καμπάνες. Δυό μικρές, μέ διάμετρο 50 έκ. και ύψος περίπου 45 έκ., πού είναι παλιᾶς κατασκευῆς μᾶλλον ντόπιων μαστόρων, ή μία χρονολογημένη στά 1899. Αύτές είναι τοποθετημένες στά τοξύλια τῆς ἀνατολικῆς ὅψης (εἰκ. 3). Τῆς καθεμιᾶς ό διριζόντιος ἄξονας ἀνάρτησης (καὶ λειτουργίας) βρίσκεται στό ύψος τῆς γένεσης τοῦ τοξύλου. Οι κατασκευαστές είχαν προνοήσει καὶ ἔβαλαν στά περισσότερα τοξύλια κατάλληλες σέ σχῆμα αύλοῦ σιδερένιες ύποδομές. Τό χτυπημά τους μποροῦσε νά γίνεται καὶ ἀπό κάτω μ' ἔξωτερική ἀλυσίδα, πού σήμερα μόνο στή μία έχει μείνει. Οι ἄλλες δυό πολύ μεγαλύτερες καμπάνες, πού ἀντικατάστησαν παλιότερες, χυμένες στή Δημητσάνα⁹, πιάνουν τόν περισσότερο χώρο τοῦ καμπανοστάτη. Αύτές κρέμονται στή μέση ἀναρτημένες μ' ἀλυσίδες ἀπό ἕνα σιδερένιο «διπλό ταῦ» περασμένο στίς στρογγυλές τρύπες (23 έκ.) στό τύμπανο τοῦ δίλοβου ἀνοίγματος. Η διάμετρος τῆς

πιό μεγάλης καμπάνας είναι 85 έκ. τό ύψος 10 έκ. σύν 15 έκ. τό ύψος τῶν γωνιόσχημων λαβῶν. Η ἄλλη έχει διάμετρο μικρότερη κατά 5 έκ. καὶ ἀντίστοιχα μικρότερες τίς ἄλλες διαστάσεις τῆς. Καὶ οἱ δυό καμπάνες είναι σύγχρονες, ὥστε τεκμηριώνεται ἀπό τήν ἐπιγραφή τους: Χυτήριον κωδώνων ἐκκλησιῶν Κων. Μουτσοπούλου, Τρίπολις - Σπάρτη καὶ ἀπό κάτω 1954. (Πρόκειται γιά ἔργαστήριο στεμνιτσώτη πού συνεχίζει τήν παλαιή παράδοση τῆς Στεμνίτσας).

Η πρόσβαση στόν καμπανοστάτη γίνεται μέ σκάλες. Στό πρῶτο πάτωμα ἀνεβαίνουμε μέ στριφτή, πέτρινη σκάλα πλάτους 0,64 μ. Τά 18 σφηνωτά ἀπότομα σκαλούνια (ύψους 21-23 έκ.) πακτώνονται στόν περιφερειακό τοίχο καὶ στήν κεντρική πετρόχτιστη κολόνα μέ διάμετρο περίπου 0,60 μ. (βλ. κάτωψη σχ. 2, κάτω). Η σκαλούλα καταλήγει σέ πέτρινο πάτωμα, πού σήμερα τό περισσότερο είναι στρωμένο μέ μπετόν. Από ὅπλισμένο σκυρόδεμα νεοτερικῆς κατασκευῆς ἐπίσης είναι σήμερα καὶ οἱ δύο πλάκες τῶν δύο ἄλλων πατωμάτων. Σ' αὐτά ἀνεβαίνουμε μέ κοινές φορητές ξύλινες σκάλες.

Μέχρι τήν τελευταία στιγμή ἡ εύρεση τοῦ συνολικοῦ ύψους τοῦ κωδωνοστάσιου μέ προβλημάτιζε. Αύτό είναι (χωρὶς τό βάθρο-τοιχοβάτη πού έχει μέσο ύψος περίπου 0,45 μ.) τό ἄθροισμα τῶν μερικῶν ύψων βάσης (3,13-3,12 μ.), κύριου σώματος (5,89-5,91) καὶ καμπανοστάτη (2,93) σύν τό ύψος τοῦ τρούλου τοῦ ὁποίου ἀκριβῶς η ἄμεση μέτρηση είναι δύσκολη. Τελικά, ό τριγωνομετρικός ύπολογισμός τοῦ ὅλου ύψους τοῦ καμπαναριοῦ (πάντοτε χωρίς τό βάθρο-τοιχοβάτη) καὶ τοῦ τρούλου του μαζί, ἀπέδωσε 13,95 μ.+ δ (ὅπου δ=3 ἔως 5 έκ.)¹⁰. Τό ἀποτέλεσμα αὐτό συμφώνησε μέ τόν ύπολογισμό μέ ἄλλη μέθοδο μέτρησης, στηριγμένη στή χρήση χωροβάτη καὶ εἰδικοῦ ύψομετρητῆ, πού ἔδωσε 13,98 μ.¹¹ Επιμείναμε ιδιαίτερα στήν ἔξακριβωση τοῦ ύψους καὶ τῆς μορφῆς τοῦ τρούλου, ἐπειδή παρουσιάζει κάποια ιδιομορφία: δηλαδή ἐνώ ἐσωτερικά είναι ἡμισφαιρικός, ἐξωτερικά ἐμφανίζεται παραβολικός «έκ περιστροφῆς». Η διαφορά τῶν δύο αὐτῶν καμπυλῶν φτάνει στίς κορυφές τους τό 1,37 μ. Η διαφορά αὐτή μᾶς ὀδήγησε ἀρχικά στό συμπέρασμα ὅτι πρόκειται γιά τρούλο μέ δύο κελύφη, πιστεύω ὅμως τελικά ὅτι πρόκειται μᾶλλον γιά ἡμισφαιρικό τρούλο ύπερυψωμέ-

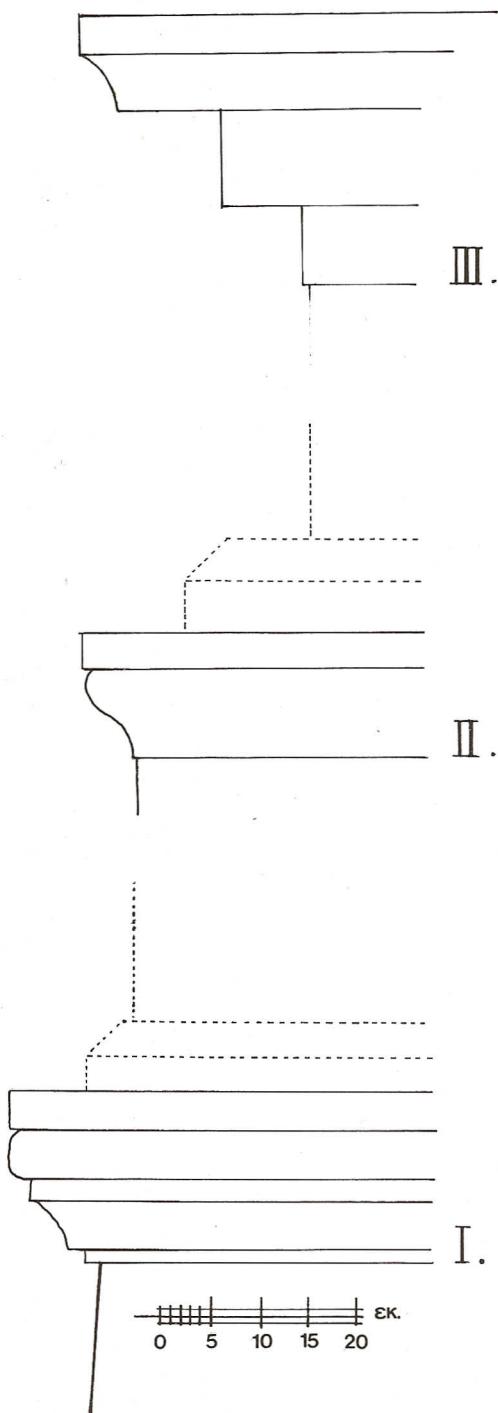
νο έξωτερικά μέ συσσωρευμένο ύλικό (πρβλ. τομή, σχ. 2).

3. Ἡ γερή βάση σέ σχῆμα κόλουρης πυραμίδας, οι μεγάλες χτιστές ἐπιφάνειες τῶν πλήρων (οχι μόνο σέ ἀντίθεση μέ τά κενά), καὶ πρώτα καὶ κύρια ἡ γενική ἀναλογία τοῦ υψους πρός τό πλάτος του, δίνουν στό κωδωνοστάσιο τήν ἐμφάνιση μιᾶς ρωμαλέας κατασκευῆς. Παρατηρώντας δηλαδή τό καμπαναριό (εἰκ. 1) βλέπει κανείς καθαρά τό πόσο ἡ πέτρινη μάζα κυριαρχεῖ χαμηλά, ἐνώ ψηλότερα πόσο αὐτή ἄραιώνει καὶ ἀλαφραίνει, καὶ ἀντίθετα τό πῶς ἡ κυριαρχία ψηλά τῶν κενῶν μειώνεται ἄραιά πρός τά κάτω. Οι δυό αὐτές μειώσεις δημιουργοῦν δυό ἀντίθετες κινήσεις πού οι παλίνδρομες τάσεις τους ἐκφράζονται μέ τό ιδεόγραμμα καὶ δημιουργοῦν ἔναν έσωτερικό δεσμό αἰσθητικῆς συνέχειας. Κι αὐτό παρ' ὅτι τό πυργωτό κωδωνοστάσιο

ἔχει σαφή τριμελή διάρθρωση: βάση, κύριο σῶμα καὶ κορύφωμα. Αὔτῶν οἱ ἐπιφάνειες καὶ οἱ δύκοι χωρίζονται καθαρά ἀπό τούς καλοδουλεμένους κοσμίτες (δηλ. τά γεῖσα). Μεταξύ τους ξεχωρίζει τό κύριο σῶμα πού ἀπό τήν ἄλλη μεριά ἐδράζεται στή διαπλατισμένη βαριά βάση, καὶ ἀπό τήν ἄλλη στέφεται ἀπό κορύφωμα ἐλαφρότερο ἐξαιτίας τῆς μείωσης τοῦ πλάτους καὶ τῆς ὕλης του. Οι κοσμίτες ἐναρμονισμένοι σ' αὐτήν τή στατική ἰδέα διαχωρίζονται καὶ μεταξύ τους. "Ετοι, ὁ κάτω εἶναι ὁ ισχυρότερος καὶ σέ τέτοιο βαθμό ὥστε νά συμβάλει στήν ἐνότητα τῶν δύο ἀνώτερων ὄρόφων. Ἐνότητα πού θεμελιώνεται τόσο στή διάταξη κενῶν/ πλήρων, δοσο καὶ ἀπό τόν τρόπο ἐφαρμογῆς καὶ ἐπεξεργασίας τῆς λιθινῆς ἐπιφάνειάς τους, αἰσθητά διαφορετικῆς ἀπ' αὐτή τῆς βάσης. Ἡ τριμελής διάρθρωση τοῦ κωδωνοστάσιου

Εἰκ. 4. Ἡ ἐπιγραφή τοῦ μάστορα (20.XI.1978)

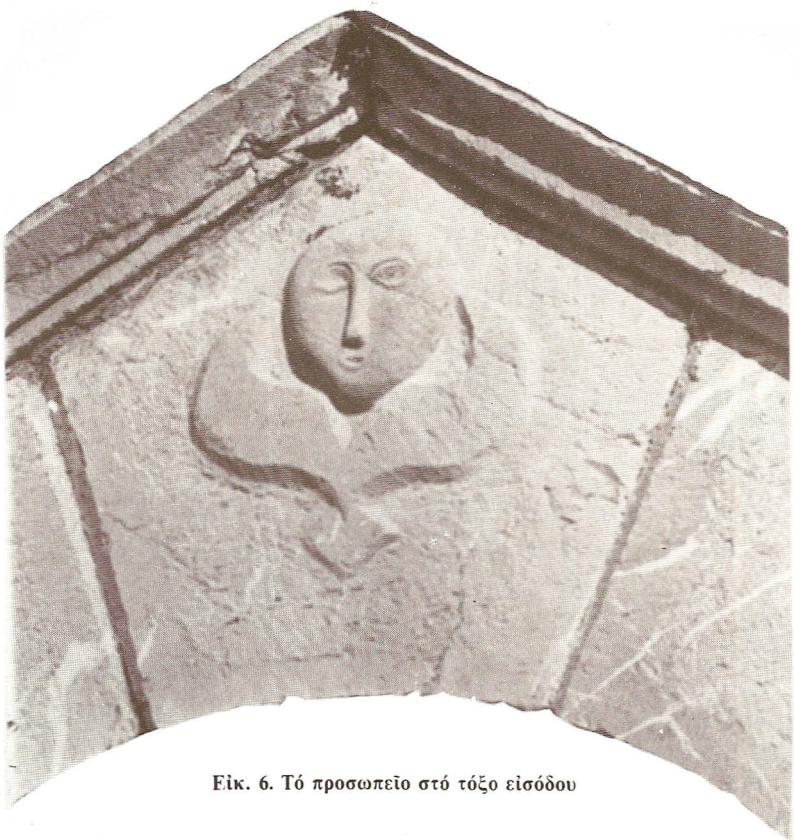

Σχ. 3. Τά τρία γεισώματα-κοσμίτες

δέν σημαίνει λοιπόν καμιά διακοπή αἰσθητικῆς συνέχειας. Τό καθένα τμῆμα ἔχει αὐτάρκεια καὶ ὅλα μαζὶ παρουσιάζουν συνοχὴ καὶ σύν-θεση. Ἡ βάση τονίζει τὴν δὲ κατασκευή τοῦ κωδωνοστάσιου καὶ τὸν ἰδιαίτερο χαρακτήρα τῆς μὲ τὸ νά δείχνεται γεμάτη, νά εἶναι «σκάρπα», καὶ μὲ δικό τῆς ἴσοδόμο σύστημα χτισμένη, μὲ τὸ νά ἔχει τονισμένους ἀρμούς, καθὼς αὐτοὶ εἶναι λαξευμένοι σέ ἐσοχή καὶ δημιουργοῦν (ἰδιαίτερα οἱ συνεχεῖς δόριζόντιοι) ἔντονη σκιά. Πάνω σ' αὐτή τῇ στέρεη βάση ὁρθώνεται σέ διπλάσιο ὑψος τὸ κύριο σῶμα τοῦ κτίσματος σέ «διώροφη» διάταξη, ὥπως τὴν καθορίζουν τὰ ἀνοίγματα. Αὐτά, ἀφοῦ τά κάτω, ὄντας μονόλιθα καὶ τά πάνω δίλοιβα, εἶναι σωστά διαταγμένα μὲ βάση τὸ κατασκευαστικό-στατικό κριτήριο, καὶ σύμμορφα μὲ ὀλόκληρο τὸ κτίσμα ἀπό μορφολογική ἄποψη. Τέλος, ὑψώνεται ὁ τελευταῖς ὄροφος (τὸ κυρίως κωδωνοστάσιο), ἀνάλαφρος καὶ ἀνάερος μὲ τὸ ψηλότερο δίλοιβο ἄνοιγμα καὶ τὸ ποιό ραδινό κολονάκι του. Χαρακτηριστικά, αὐτό εἶναι ἐφοδιασμένο μὲ βάση, στοιχεῖο πού ἀνεξαρτοποιεῖ κι αὐτό καὶ τὸν ὅλο ὄροφο. Τοῦ ὄροφου καὶ τοῦ συνόλου ἐπιστέγασμα εἶναι ὁ τρουλίσκος. Αὐτός, οὐδέτερος ὄπωσδήποτε, γιά λόγους μορφολογικούς ὡστόσο (ἀκόμα γιά νά φαίνεται καὶ ἀπό τά χαμηλότερα ὥπως ὑποθέτω μέρη τοῦ οἰκισμοῦ), «διορθώθηκε» καὶ κατασκευάστηκε ισχυρά ὑπερυψωμένος σέ παραβολειδή μορφή. Μιά ἄλλη αἰσθητική «όπτική» διόρθωση, πού σύγχρονα μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ἀδυναμία τοῦ ἔργου, εἶναι τὸ ὅτι στὴν ἐξωτερική μορφή του δέν ἀνταποκρίνεται πάντοτε - ὥπως τουλάχιστον παρουσιάζονται σήμερα τὰ πράγματα - ή ἐξωτερική στάθμη τῶν πατωμάτων (βλ. τομή, σχ. 2).

Τό κτίσμα αὐτό δείχνει τό πῶς ἔνας πρωτομάστορας ἀφομοίωσε στὸ τέλος τοῦ περασμένου αἰώνα τὴν νεοκλασική ἀρχιτεκτονική, πού σάν καλλιτεχνικό ρεῦμα ἀκριβῶς τότε ἔφτασε σ' αὐτήν τὴν ὁρεινή περιοχή. Στοιχεῖο βασικό τῆς δουλειᾶς του εἶναι ἡ κατανομή τοῦ κτίσματός του σέ βάση, σῶμα καὶ κορύφωμα. Αὐτῶν τόνισε ἀπό τον χέρι τό χαρακτήρα τοῦ καθενός, ἀπό τό ἄλλο συνένωσε ἀβίαστα αὐτά τὰ τμῆματα «ἐσωτερικά». Αὐτό τό πέτυχε μέ τή σωστή κατανομή πλήρων καὶ κενῶν, καθὼς ἰδιαίτερα καὶ μὲ τὸ ἔντεχνο ἄνοιγμα τῶν τελευταίων. Δηλαδή μὲ τὸ νά ἀνοίξει σέ κατακόρυφη συνέχεια χαμηλά μονόλιθα καὶ ψηλά δίλοιβα (κάτω καὶ πάνω ἀ-

Εἰκ. 6. Τό προσωπείο στό τόξο είσοδου

πό τούς βασικούς κοσμίτες). "Ενα ἄλλο ἐδάφιετο στοιχεῖο τῆς δουλειᾶς του εἶναι τό ισόδομο σύστημα («ισοκέφαλο» πυρσογιαννίτικα), όπως τό μεταχειρίζεται, τόσο στή βάση μέ πολύ μεγάλες πέτρες 30x60 πόντους, όσο και βασικά στό κύριο σώμα. Έδῶ τό ισόδομο σύστημα διαλέχτηκε νά ἔχει 25 πόντους ύψος σέ κάθε δόμο, δηλαδή σέ κάθε πέτρα και σέ κάθε σειρά πέτρας. Τό διπλάσιο αύτοῦ τοῦ ἀριθμοῦ δίνει τό μάκρος τῆς κάθε πέτρας (25x50), τό τετραπλάσιο τή διάσταση σέ κάθε «συντήρι» (κάθε τμῆμα τοίχου ἀνάμεσα στίς γωνιές και τά ἀνοιγμάτα) τοῦ κάτω μέρους τοῦ κύριου σώματος τοῦ καμπαναριοῦ. Ή τελευταία διάσταση, δηλαδή τό τετραπλάσιο τοῦ 25 ἐπαναλαμβάνεται τώρα δίνοντας ἔδω τό ἀνοιγμα τοῦ μονόλιθου κουφώματος.

Τό τελευταίο σκεπάζεται μέ τόξο πάχους πάλι 25 ἑκ. Αύτοῦ ἡ καμπύλη γραμμή τῆς ράχης του καθώς - ἀπό τή γένεσή του και κάτω - συνεχίζεται νοητά σάν κατακόρυφη κάθε δεύτερο δόμο, δημιουργεῖ φυσικά ἔνα ίδεατό ισόφαρδο πλαίσιο τοῦ κουφώματος (ἀλληλένδετο μέ τό σύστημα τοῦ ισόδομου κτίσματος). Καθαρά νεοκλασικά στοιχεῖα εἶναι τά κυμάτια πού χρησιμοποίησε. Τέτοια ἔχουν τά κολονάκια (τῶν δίλοβων ἀνοιγμάτων) στά κιονόκρανά τους (εἰδαμε μάλιστα ὅτι τά κολονάκια αὐτά στόν τελευταίο ὄροφο ἔχουν τριμελή κατανομή ἔχοντας και βάση). Έντονότερη και ἀποτελεσματικότερη εἶναι ἡ παρουσία και χρήση κυματίων στά γεισώματα-κοσμίτες και στό μικρό «καταέτιο» γείσο (σάν ἔνα ἀνοιχτό κεφαλαῖο «λάμδα») πάνω ἀπό τήν τοξωτή

είσοδο τῆς Βάσης. Στό τελευταῖο, χαρακτηριστικά (καὶ ἐδῶ σωστά), δέν ἔφκιαξε ὄριζόντιο γεῖσο καὶ ἔται δὲ δημιουργήθηκε ἀέτωμα. Ἡ λύση εἶναι τόσο φυσική καὶ στρωτὴ λέξ καὶ τὸ «καταέτιο» γεῖσο βγαίνει μέσα ἀπό τήν πέτρα ἀπό μόνο του, σκεπάζοντας τό τόξο τῆς εἰσόδου.

Κάτω ἀπό τήν προστατευτική κορυφή τοῦ «καταέτιου» καὶ πάνω στήν κορυφαία πέτρα τοῦ τόξου τῆς εἰσόδου εἶναι σκαλισμένο προσωπεῖο (εἰκ. 6). Ἀραγε εἶναι ἔνα διπλό διακοσμητικό στοιχεῖο, ὥπως θά νόμιζε κανείς,

ἡ μήπως, σύμφωνα μέ τήν πίστη τοῦ λαοῦ μας, τό προσωπεῖο ἐξασφαλίζει ὅλη τήν οἰκοδομή ὥπως ἡ πέτρα-κλειδί ἀσφαλίζει τό τόξο; Ὁ συμβολισμός τους εἶναι ἀποτρεπτικός (ὅπως οἱ κεφαλές Μέδουσας καὶ στήν ἀρχαίᾳ τέχνῃ)¹². Αὐτό θά πρέπει νά ἦταν γνωστό στό μάστρο-Χαρίλαο Παπανικολάου ἀπό τήν Πυρσόγιαννη, πού καθώς μάλιστα, σκαλίζοντάς το, τοῦ βάζει καὶ φτερά, τοῦ δίνει τό καθαρό πιά νόμημα μᾶς μορφῆς φύλακα ἄγγελου («χερουβίμ»¹⁴).

Σημειώσεις

1. D.A.Zakythinos, *Le despotat Grec de Moree*, Tome seconde, Athènes (1953) σ.156, σημ. 10.
2. Ἡ κύρια βιβλιογραφία βρίσκεται στίς πολυπληθείς ἐργασίες γιά τή Δημητσάνα τοῦ Δημητσανίτη λόγιου Τάσου Ἀθ. Γριτσόπουλου, δ.φ. βλ. παρακάτω καὶ σημ. 6 (Καρβελᾶς).
3. Πραγματικό ξάφνιασμα ἦταν ἡ «ἀνακάλυψή» του στίς 23.VI.1977. Τό ξαναεπισκέφτηκα στίς 23. XI.1978. Τελείωσα τήν ἐπιτόπια μελέτη του στίς 29.VI. 7 καὶ 18.VII.1979. Μέ βοήθησαν οἱ συνάδελφοι μάστρο-Βασίλης Κόνιαρης, ὁ ἀρχιτέκτονας Θάνος Παπαθανασόπουλος, ὁ τοπογράφος Κωνσταντής Καζαμιάκης. Τούς εύχαριστῶ, ὥπως καὶ τό ἐπίτροπο Γ. Λεονάρδο γιά τίς ἐξυπηρετήσεις καὶ πληροφορίες του, ὥπως καὶ τόν Ἀθαν. Κουστενή. Τέλος, ὀφείλω εύχαριστίες στό συνάδελφο ἀρχαιολόγο Κωστή Ζάχο γιά τή συμβολή του (10.II-VIII.1979) στήν καλύτερη διατύπωση τοῦ κειμένου, καθώς καὶ στούς σπουδαίους φίλους πού βγάζουν τό πολύτιμο «Ἀρμολόι», πού δέχτηκαν νά τό δημοσιεύσουν σ' αὐτό.
4. Τάσος Ἀθ. Γριτσόπουλος, *Oι Ναοί τῆς Δημητσάνας*, Ἀνάτυπο ἀπό τό «Ἀρχεῖον Ἑκκλησιαστικοῦ καὶ κανονικοῦ δικαίου», τόμ. Θ (1954), ἐν Ἀθήναις 1954, σσ.39-40.
N. K. Μουτσόπουλος, Ἡ Ἀρχιτεκτονική τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηριῶν τῆς Γορτυνίας... ἐν Ἀθήναις, 1956, σσ.96-98. Εἰκ. 61 κάτωφη τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ κωδωνοστάσιου.
Στήν οἰκοδομική ἐπιγραφική τοῦ 1832 πάνω ἀπό τή νότια είσοδο τῆς ἐκκλησίας, ἀνάφερονται σύνναοι ἡ Θεοτόκος Μαρία καὶ οἱ ισαπόστολοι Κωνσταντίνος καὶ Ἐλένη.
5. Γριτσόπουλος, ὥ.π. (1954), σ.39. "Ἄλλη ἀποψη ἐκφράζει ὁ Καρβελᾶς Τόμ. Α', σελ. 306 (βλ. σημ.6).
6. Σχετικά μέ τό πρόσωπο τοῦ χορηγοῦ τοῦ κτίσματος ἔχει ύποστηριχτεῖ, ἐξάλλου, ὅτι τό κωδωνοστάσιο «ἰδρύθη...ύπό τῆς εὐεργέτιδος τοῦ τόπου Κατίγκως Π. Φιλοσοφοπούλου». Γριτσόπουλος, ὥ.π. (1954), σ.40: ὥπου ἀκόμα ἀναφέρεται σά ἔτος ἰδρυσης τοῦ κωδωνοστάσιου τό ἔτος 1878: εἶναι ἄραγε μιά ἄλλη πληροφορία ἡ μήπως ἀπλή παραδομή;
Μέ τίτλο **Τό κωδωνοστάσιον τοῦ Ἀγίου Χαραλάμπους Δημητσάνας καὶ τό ζεῦγος Παναγιώτου Φιλοσοφοπούλου** θά δημοσιευτεῖ ἐργασία τοῦ Χαραλ. Ιωαν. Παρασκευόπουλου (άπό τίς ἐκδόσεις Παπαδημητρίου, Ἀθήνα), ὥπου, ἀνάμεσα σέ ἄλλα, γίνεται λόγος γιά συγγένεια τῶν οἰκογενειῶν Φιλοσοφόπουλου καὶ Νικολάου Πολίτη τοῦ λαογράφου, γιά τήν κατασκευή στή Δημητσάνα τῶν παλιῶν κωδώνων τοῦ κωδωνοστάσιου πού ἐξετάζουμε καὶ τόν παλιό κωδωνοκρούστη Ἀντώνιο Χαραλαμπόπουλο ἡ Μαλάμη ἡ Πατοιά.
Γιά τά διάφορα μέλη τῆς οἰκογένειας Φιλοσοφόπουλου βλ. I. Καρβελᾶ, *Ιστορία τῆς Δημητσάνας*, Τόμ. Β' Ἀθήναι 1978, σσ. 720-722.
7. Γιά τήν πυρσογιαννίτικη οἰκογένεια τῶν μαστόρων Παπανικολάου, βλ. περιοδικό «Ἀρμολόι», τεῦχος 6 τοῦ 1979, σ.36.
8. Ὁ ἐπίτροπος Γ. Λεονάρδος.
9. Βλ. σημ. 6 (Παρασκευόπουλος)
10. Ἡ ἐργασία ἐκτελέστηκε ἀπό τόν τοπογράφο κ.Κ. Καζαμάκη.
11. Μέτρηση πραγματοποιημένη μέ συνεργασία τοῦ ἀρχιτέκτονα κ. Θάνου Παπαθανασόπουλου.
12. Κατερίνα Γ. Κορρέ, Ἡ ἀνθρώπινη κεφαλή θέμα ἀποτρεπτικό στή νεοελληνική τέχνη, Ἀθήναι 1978.
13. Πρβλ. Κορρέ ὥ.π. (1978), σ.67.
14. Ἡ ίδια, ὥ.π. (1978), σ.52.

Πρόγραμμα άναπτύξεως τής έπαρχίας Κονίτσης

Μελέτη τοῦ ύπουργείου Ἐσωτερικῶν

Γιά ὅλα τά σφάλματα εἶναι πάντα δυνατή ἡ ἐκ τῶν ύστερων δικαιολογία. Τό πρόβλημα εἶναι πῶς μποροῦν νά προληφθοῦν. Παρά τήν ἀδικαιολόγητη καθυστέρηση, ἡ ἐπέκταση τῶν ὁρίων τῆς Ε' Ζώνης καὶ στήν "Ηπειρο (συγκεκριμένα στίς ἐπαρχίες Κονίτσης, Πωγωνίου καὶ Φιλιατῶν), δημιουργεῖ προϋποθέσεις ἐπενδυτικῆς ἀνάπτυξης τῆς περιοχῆς μας, κυρίως ἀπό συμπατριώτες ἐπενδυτές, μέ αἱμεσες ἐπιπτώσεις στήν ἀναζωογόνηση τῶν τριῶν ἐπαρχιῶν.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ προγράμματος ἀναπτύξεως τῶν παραμεθορίων ἐπαρχιῶν μας ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπό τή σημερινή οἰκονομική καὶ πληθυσμακή τους κατάσταση.

Ἡ ἀνυπαρξία ἔργων ύποδομῆς ἀπό τή μακροχρόνια ἐγκατάλειψη τῆς πολιτείας καὶ ἡ ἐλλειψη ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἀπό τήν ἐσωτερική καὶ ἑξατερική μετανάστευση, καθιστᾶ προβληματική τήν ἐφαρμογή τοῦ προγράμματος.

Εἰδικότερα γιά τήν ἐπαρχία Κονίτσης πρέπει νά λάβουμε ύπόψη μας, ὅτι τό ἐνδιαφέρον τῆς πολιτείας τήν τελευταία εἰκοσαετία περιορίστηκε στόν ἡλεκτροφωτισμό τῆς περιοχῆς καὶ στήν ἀσφάλιση τῶν κατοίκων ἀπό τόν Ο.Γ.Α. Ἡ θενική ὄδός Ιωαννίνων - Κονίτσης - Πυρσογιάννης - Δ. Μακεδονίας εἶναι ἔργο τῆς τελευταίας πενταετίας.

Οὐδέποτε δημιουργήθηκαν εὔκαιριες ἀπασχόλησης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιοχῆς μέ τήν ἵδρυση βιομηχανιῶν καὶ βιοτεχνιῶν ἡ ἔργα ἀνάπτυξης τῆς ἀγροτικῆς καὶ κτηνοτροφικῆς οἰκονομίας. Οι τουριστικές δυνατότητες τῆς ἐπαρχίας ἀγνοήθηκαν συστηματικά μέχρι σήμερα. Σαράντα χωριά αἱμορραγοῦν ἀκατάσχετα σέ ἐμψυχο ύλικό ἀπό τίς ἀρχές τοῦ αιώνα. Ἀπό τούς 22.752 κα-

τοίκους τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1913 μόλις καὶ μετά βίας μετρήθηκαν 10.000 κάτοικοι τό 1971.

Περιοχή ἐλάχιστα ἀγροτική μέ πολύ χαμηλό βαθμό οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης. Τό κέντρο θάρους τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ τόπου ἐξακολουθεῖ νά εἶναι κατά τρόπο ἐντελῶς μονόπλευρο τά ἐμβάσματα τῶν ξενιτεμένων.

Οι τελευταῖς πολεμικές περιπτέτειες αύξησαν τήν κρίση καὶ ἐπιτάχυναν τήν παρακμή. Σίγουρα ὅμως δέν τήν προκάλεσαν. Ἡ κρίση, δημογραφική καὶ κοινωνικοοικονομική μαζί, δέν εἶναι σύγχρονο φαινόμενο οὕτε μεταπολεμικό. Οι ρίζες τῆς φτάνουν στό μακρινό παρελθόν. Ἔστω καὶ τήν υστατή ὥρα δέν μποροῦμε παρά νά ἐλπίζουμε ὅτι ἡ ἐπέκταση τῶν ὁρίων τῆς Ε' Ζώνης στήν ἐπαρχία μας δημιουργεῖ προοπτικές οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης.

Τό ύπουργείο Ἐσωτερικῶν μέ ἔνα προτεινόμενο σχέδιο γενικῆς ἀνάπτυξης τῶν προβληματικῶν περιοχῶν τῆς Ηπείρου ἐντόπισε σωστά τίς ἀνάγκες καὶ ύπεδειξε ἐφαρμογές καὶ λύσεις πολύ κοντά στήν πραγματικότητα. Γιά τό λόγο αὐτό θεωρήσαμε ἀπαραίτητη τή δημοσίευση τῆς μελέτης του.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

Γενικές Αρχές

‘Ως βασική άρχη τής συνθέσεως τοῦ Προγράμματος ‘Αναπτύξεως τῆς περιοχῆς ἐτέθη ἡ δημιουργία τοῦ οἰκονομικοῦ, πολιτιστικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πλαισίου, καταλλήλου ὥστε νά ἐπιτευχθῇ βελτίωσις τῶν ὄρων διαβιώσεως τῶν κατοίκων μὲ βασικό στόχο τὴν ἀνύψωση τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς καὶ συγκράτηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιοχῆς.

Τήν ἀνωτέρω βασικήν ἀρχήν υπαγορεύουν τόσον ἡ ύφισταμένη ἀνισότης τοῦ κατά κεφαλὴν ΑΕΠ τῆς περιοχῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀντίστοιχον ΑΕΠ τῆς χώρας, ὅσον καὶ ἡ ὑπαρξίς εἰδικῶν προβλημάτων τά ὅποια διαμορφώνονται εἰς τὴν περιοχήν. Μεταξύ τῶν τελευταίων τούτων συγκαταλέγονται ἡ φυσή τῶν κατοίκων, ἡ ἀνεπαρκής ἐκμετάλλευσις ἢ καὶ ἔγκαταλειψις τῆς γεωργικῆς γῆς καὶ τῶν ἐκτεταμένων βοσκοτόπων, ἡ ἀντιοκονομική διαχείρησις καὶ ἐκμετάλλευσις τοῦ δασικοῦ πλούτου, ἡ ἐλλειψις ἐπαρκοῦς ἀγροτικοῦ καὶ δασικοῦ ὁδικοῦ δικτύου, τό μορφωτικό ἐπίπεδο, ἡ ἐλλειψις γενικῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτιστικῆς ύποδομῆς καὶ ψυχαγωγίας.

Τὰ προβλήματα τῆς περιοχῆς ἐνισχύομενα καὶ ἀπό τὸ εύαίσθητον τῆς περιοχῆς ἐξ ἔθνικῶν λόγων δημιουργοῦν δυσμενές ψυχολογικὸν κλῖμα διὰ τὴν προώθησιν ἐφαρμογῆς κάθε προγράμματος ἀναπτύξεως.

Οἰκονομικές Προοπτικές

Εἶναι γνωστόν ὅτι οἰαδήποτε μακροχρόνιος πρόβλεψις περιέχει τά στοιχεῖα τοῦ κινδύνου καὶ τῆς ἀβεβαιότητος. Εἰδικώτερον ὅταν προκειται περὶ προβλέψεων μελλοντικῆς διαμορφώσεως τῆς οἰκονομίας ἐξ ἐνεργειῶν καὶ ἀναπτυξιακῶν πρωτοβουλιῶν αἱ ὅποιαι λαμβάνουν χώραν σήμερον, ἡ ἀβεβαιότης καθίσταται ἐντονωτέρα. Περαιτέρω ὅταν κατὰ τὸν χρόνον τοῦ προγραμματισμοῦ ἐπικρατοῦν συνθῆκαι ὑφέσεως τῆς οἰκονομίας (πληθωρισμός, ἀνεργία κλπ.) κάθε πρόβλεψις τοῦ ἀπωτέρου μέλλοντος καθίσταται λίαν δυσχερής ἃν οἷς ἀδύνατος.

Εἰδικές Επιδιώξεις

Εἰς τάς εἰδικωτέρας ἐπιδιώξεις τοῦ προγράμματος ἐντάσσονται:

Στή μελέτη διατηρήσαμε πιστά τὴν ὄρθιογραφία καὶ τὴ σύνταξη τοῦ κειμένου.

α) Η διατήρησις τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος καὶ τοῦ παραδοσιακοῦ χαρακτῆρος τῆς περιοχῆς.

β) Η ἀνάπτυξις τῶν βασικῶν πόλων ἔλξεως, ἣτοι τοῦ Μετσόβου, Δελβινακίου, Φιλιατῶν καὶ Κονίτσης καθώς καὶ ἡ συμπλήρωσις τῶν κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν εἰς τούς δευτερεύοντας πόλους (ἰατρική καὶ νοσοκομειακή περιθαλψις, βελτίωσις συνθηκῶν κατοικίας, κοινωνικαὶ καὶ πνευματικαὶ δραστηριότητες) αἱ ὅποιαι ἀποτελοῦν προϋποθέσεις προσελκύσεως καὶ διατηρήσεως τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὴν περιοχήν.

γ) Η πλήρης ἀξιοποίησις τῶν τουριστικῶν δυνατοτήτων διά τῆς δημιουργίας ἔργων ύποδομῆς καὶ τουριστικῶν ὁδικῶν κυκλωμάτων.

δ) Η πλήρης ἐκμετάλλευσις τῶν ύφισταμένων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς διά τῆς ἐκτελέσεως ἔργων ύποδομῆς εἰς τούς βασικούς τομεῖς παραγωγῆς.

ε) Η δημιουργία ἐπαρκοῦς ὁδικοῦ δικτύου μέ παράλληλον ἐνδιαφέρον εἰς τάς ἀγροτικάς καὶ δασικάς ὁδούς, τά δίκτυα ύδρεύσεως καὶ ἀποχετεύσεως, καὶ ἡλεκτρισμοῦ ὡς καὶ ἐπικοινωνίαν τῆς περιοχῆς μέ τὸν περιβάλλοντα αὐτήν χῶρον.

ζ) Η ἀνύψωση τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς, ἡ κατάλληλος ἐκπαίδευσις καὶ κοινωνική ἀνάπλασις τῶν ἀγροτῶν διά τῆς ὅποιας θά ἐπιτευχθῇ αὔξησις τῆς παραγωγικότητος τούτων καὶ ίκανότητος προσαρμογῆς των εἰς δημιουργηθησομένας ἀπασχολήσεις εἰς ἑτέρους κλάδους δρστηριότητος (Βιομηχανία, Υπηρεσία κλπ.).

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Γενικά μέτρα ἐφαρμογῆς

Διά τὴν καλλιτέραν ἀντιμετώπισιν τῶν εἰδικῶν προβλημάτων τῆς περιοχῆς προτείνεται ἡ ἰδρυσις «Οργανισμοῦ Παραμεθορίων Περιοχῶν Ήπείρου». Τά προβλήματα τῆς περιοχῆς θά τύχουν οὕτω συντονισμένης ἀντιμετωπίσεως ὡ-

πως αλλωστε γίνεται μέ αναλόγους όργανησιμούς εις Γαλλίαν και Ιταλίαν.

Πέραν της κατά τα άνωτέρω Διοικητικής διαρθρώσεως είναι άναγκαία ή ληψις και των κατωτέρω γενικών μέτρων:

α) Άλλαγή τοῦ καθεστώτος άδειῶν «άσφαλείας» διά τάς περιοχάς πέραν τοῦ Καλπακίου, αἱ όποιαι οὕτω στερούνται εύκινησίας και τοῦ ένδιαφέροντος ξένων έπενδυτῶν η ἐπισκεπτῶν.

β) Θέσπισις εἰδικῶν εύνοϊκῶν μέτρων και διαφοροποίησις τῆς περιοχῆς ὅσον ἀφορά τὴν πολιτικήν κινήτρων. Διαφοροποίησις τῆς περιοχῆς ἐντός τῆς Ἡπείρου και τῆς Ε' Ζώνης τῶν κινήτρων διά τάς παραμεθορίους περιοχάς "Εβρου.

γ) Ιδρυσις ταχικινήτων σχολείων διαφωτίσεως ἐπί τῶν νέων θεσπιζόμενων μέτρων και κινήτρων καθώς και ἐνημέρωσις τῶν κατοίκων ἐπί τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ Προγράμματος.

Ἐπί τοῦ θέματος τῶν Σχολαζουσῶν Γαιῶν προτείνονται νά μελετηθοῦν τά κάτωθι μέτρα.

α) Απογραφή αὐτῶν ἐν συνδυασμῷ μέ τό ΝΔ 216/1973 περὶ βοσκοτόπων και χρήσεως γῆς.

β) Ο καθορισμός, βάσει οίκονομοτεχνικῶν μελετῶν, τοῦ ἐλαχίστου τῆς ἀποδόσεως αὐτῶν.

γ) Βάσει τῆς μελέτης ἀποδόσεως τῆς γῆς νά κληθοῦν οι ἐνδιαφερόμενοι νά δηλώσουν ἐάν σκοπεύουν νά τὴν ἐκμεταλλεύσουν βάσει τῆς μελέτης.

δ) Εάν δέν ἔχουν σκοπόν οι ἐνδιαφερόμενοι νά καλλιεργήσουν και νά ἐκμεταλλεύσουν τὴν γῆ νά ενοικιάζεται μακροχρονίως μέ προϋπόθεσιν τὴν βάσει τῆς οίκονομοτεχνικῆς μελέτης ἀπόδοσιν και μέ βοήθειαν τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης.

ε) Σύνταξις κτηματικοῦ χάρτου μετά λεπτομερῶν κτηματολογικῶν πινάκων αὐτοῦ.

στ) Νά διευκολυνθῇ γενικῶς η πώλησις τῶν κτημάτων πρὸς συνένωσιν μέ γείτονας καλλιεργητάς.

ζ) Νά καθορισθῇ κατά περιοχάς, βάσει γενικῶν και εἰδικῶν κριτηρίων, τό κατώτατον ὄριον τοῦ Βιωσίμου Γεωργικοῦ κλήρου και νά μελετηθοῦν κίνητρα και μέτρα πραγματοποιήσεώς του ώς η ἔξαγορά η συνένωσις τῶν μικρῶν κλήρων, ἔξασφάλισις ἀπασχολήσεως τῶν εἰδικῶς ἐξερχομένων ἐκ τῆς γεωργίας και εἰδική συνταξιοδότησις τῶν ἔθελοντικῶς πωλούντων πρὸς συνένωσιν τούς μικρούς κλήρους μεγάλης ἡλικίας ἀτόμων, ἀγροτικαί δημαρκαί ἐκμεταλλεύσεις κλπ.

η) Η περίπτωσις ἐφαρμογῆς τῆς άναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν σχολαζουσῶν ιδιοκτη-

σιῶν, κρίνεται ἀπρόσφορος διά τάς παρ' ἡμῖν συνθήκας, ἐκτός ἐξαιρετικῶν τινων περιπτώσεων (μικροτεμαχίων γεωργικῆς γῆς ἐντός δασῶν, η ἐντός βοσκοτόπων κ.ἄ.).

θ) Επίλυσις τοῦ προβλήματος τῆς ιδιοκτησίας τῶν Τσάμηδων ὥστε νά καταστῇ δυνατή η παραχώρησις ὄριστικῶν τίτλων κυριότητος εἰς τούς πραγματικῶς ἀξιοποιούντας τὴν γῆν.

ι) Επίσπευσις συντάξεως τοῦ Κτηματολογίου και Μελετῶν ἐνδεδειγμένης χρήσεως γῆς.

Ειδικά μέτρα κατά τομεῖς

Γεωργία

α) Ανασυγκρότησις τῶν γεωργικῶν κλήρων εἰς βαθμόν ὥστε νά φθάσουν τουλάχιστον τό κατώτατον ὄριον τοῦ βιωσίμου κλήρου.

Πρός τούτο προτείνονται τά ἀκόλουθα:

α1. Ληψις μέτρων και κινήτρων ἀποφυγῆς περαιτέρω τεμαχισμοῦ τοῦ γεωργικοῦ κλήρου.

α2. Παροχή μεγάλων διευκολύνσεων πωλήσεως (τῶν σχολαζουσῶν) ιδιοκτησιῶν πρός συγγενεῖς η γείτονες ἀγρότας μέ ἀντικίνητρα ταχείας μεταβιβάσεως τοιούτων συνενουμένων κλήρων.

α3. Υποχρεωτική ἐκμίσθωσις τῶν ἐπί μακρόν ἐγκαταλελειμένων γεωργικῶν κλήρων (ώς προβλέπεται διά τούς βοσκοτόπους).

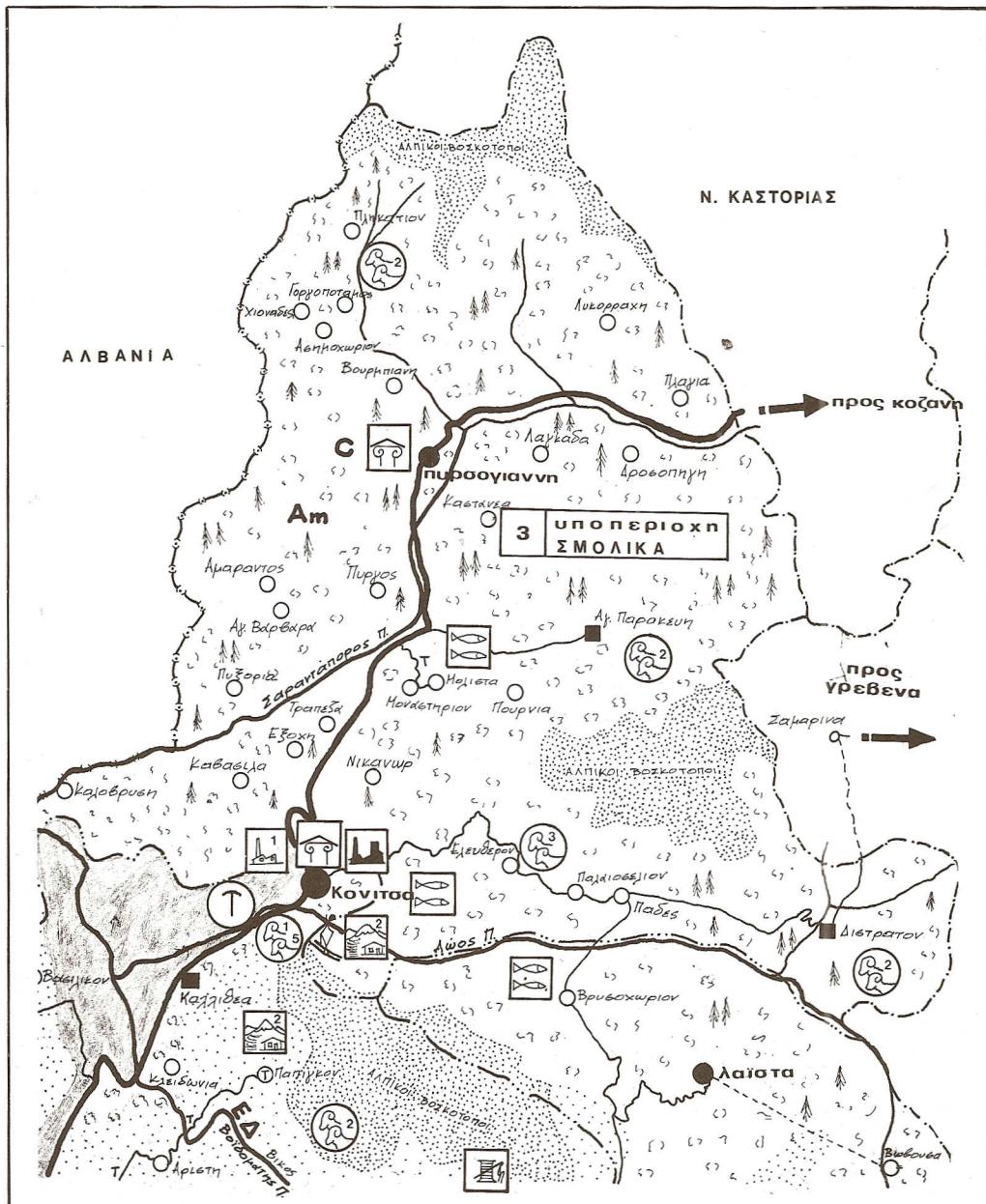
α4. Παραχώρησις τῆς κάτωθι τῶν ἐλαιοιδένδρων ἐκτάσεως εἰς ἀγρότας Ἐπ. Φιλιατῶν, εἰς τούς όποιους διενεμήθησαν μόνον τά ἐλαιοίδενδρα.

β) Βελτίωσις τῶν Γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων.

β1. Διά τῆς δημιουργίας μεσαίων και μεγάλων μονάδων, μέσω χρηματοδοτήσεως και παροχῆς διευκολύνσεων και κινήτρων.

β2. Διά τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς «Ομαδικῆς Καλλιεργείας» τῶν μικροκληρούχων, εἴτε ύπό τὴν μορφήν τῶν δημαρκῶν Γεωργικῶν Εκμεταλλεύσεων οίκογενειακοῦ τύπου (ΟΓΕΤ), εἴτε ύπό Συνεταιρικήν Μορφήν, η τέλος ως Ἀστικές Εταιρίες ἀπό κοινοῦ Εκμισθώσεως Γαιῶν (ΑΕΚΕΓ) κατόπιν λεπτομεροῦς μελέτης.

γ) Δραστηριοποίησις τῶν Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν διά τὴν ἐπεξεργασίαν, διακίνησιν και ἐμπορίαν τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων. Ἐπί τοῦ τελευταίου συνίσταται η ἐφαρμογή τοῦ ἐσχά-

τως δημοσιευθέντος Ν. Διατάγματος δημιουργίας τοπικών άγορών και της ύποχρεωτικής μέσω τούτων δραπραγματεύσεως των άγροτικών προϊόντων, καθώς έπισης προώθηση άγροτικών συνεταιριστικών έπιχειρήσεων για παραγωγή, έπεξεργασία και έμπορια προϊόντων.

δ) Δημιουργία ύποδειγματικών γεωργικών έκμεταλλεύσεων υπό Γεωπόνων ή Γεωργοτεχνιτών ειδικής έπιμορφώσεως, διά παραχωρήσεως

δημοσίων ή κοινοτικών έκτασεων, ίνα καταστούν κέντρα διαδόσεως των συγχρόνων τεχνικών γεωργικών γνώσεων.

ε) Έφαρμογήν γενικής φύσεως μέτρων, συμπεριλαμβανομένης της Γεωργικής Εκπαίδευσεως και Γεωργικής Ερεύνης ως και της έρευνης έπι των διεθνών έμπορίας και κόστους γεωργικών προϊόντων συνθηκών.

•—————→ Κρατικά 'Ορια	
— — — "Οριον Περιοχῆς	
— · · — "Οριον Υποπεριοχῆς	
——— Πρωτεύουσαι 'Οδοι	
——— Δευτερεύουσαι 'Οδοι	
••••• 'Εναλλακτικά Λύσεις	
■—————→ 'Επέκτασις 'Επικοινωνίας	
1 Τυροκομεία	Βασικοί Πόλοι 'Εξαρτήσεως
2 " 'Εποχιακά	Πρωτεύοντα Οίκιστικά Κέντρα
3 Σταθμοί Προφύξεως Γάλακτος	Δευτερεύοντα » »
4 Κατεργασία Ροκφόρ	Περιφερειακά » »
5 Σφραγίδα Μέσης Δυναμικότητος	Μελέτη Προσπελάσεως
6 Σημάγξ Καταψύξεως	T Τουριστικόν 'Ενδιαφέρον
 1 'Επεξεργασία Ζυλείας	1 'Επεξεργασία Ζυλείας
 2 'Επεξεργασία Ζωοτροφών	2 " 'Αλιευμάτων
 3 'Έλαιουργεία	3 Βαμβακουργεία
 4 Βρωσίμων 'Έλαιών	Oύδέτεραι Βιομηχανίαι
 5 Οίνοποιεία	1 Τουριστικά Χωριά
 1 Πανεπιστήμια 'Υπάρχοντα	2 " Καταλύματα, Ξενοδοχεία
 2 " ύπο 'Ιδρυσιν	Pεστροφοκαλλιέργεια
 Τεχνικαὶ Σχολαὶ	Xειροτεχνία
 Δάση	Πολιτιστικά Κέντρα, Λαογραφ. Μουσεῖα
 'Αναδασωτέαι Περιοχαὶ	Xειμερινά Σπόρ
 Βοσκότοποι	'Ενδείξεις Πετρελαίου
 Γεωργικὴ Γῆ	E.Δ. 'Εθνικός Δρυμός
	G Γύψος
	Am 'Αμιαντος
	C Λιγνίτης

Κτηνοτροφία

- α) Επίσπευσις τῆς ἀναθέσεως σχετικῶν μελετῶν ὡς καὶ συντάξεως θεματικῶν χαρτῶν ταξινομήσεως Γαιῶν ύπο κλίμακα 1 : 20.000.
- β) Επιδίωξις προσδιορισμοῦ τιμῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων, βάσει ἐρεύνης τοῦ κόστους παραγωγῆς των καὶ ἐγκαίρου ἑκάστοτε ἀναπροσαρμογῆς των.
- γ) Δημιουργία δικτύου κτηνιατρικῶν καὶ ζωοτεχνικῶν σταθμῶν ἐντός τοῦ ἀμέσως χρησιμοποιουμένου φυσικοῦ περιβάλλοντος.

Δάση

Διά νά ἐπιτευχθοῦν οἱ σκοποί τοῦ προγράμ-

ματος δέον νά ληφθοῦν τά κάτωθι μέτρα καὶ νά ἔκτελεσθοῦν τά κάτωθι ἀναφερόμενα ἔργα διά τά δάση.

α) Συγκέντρωσις τῶν δασῶν ύπο ἐνιαίον φορέα.

β) Σύνταξις εἰδικῶν δασοπονικῶν μελετῶν κατά δασικόν συγκρότημα, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν δασῶν τῆς περιοχῆς τῶν μή δυναμένων ἡ τῶν μή ἐνδεικνυομένων εἰς συνένωσιν πρός συγκρότησιν μεγάλων δασικῶν μονάδων.

γ) Διάνοιξις πλήρους δασικοῦ ὁδικοῦ δικτύου καὶ σύνδεσις τούτου μετά τοῦ ἐθνικοῦ ὁδικοῦ δικτύου τῆς χώρας.

δ) Αναδάσωσις μικρῶν καὶ μεγάλων διακένων ἐντός τῶν δασῶν, ὡς καὶ ἔκτεταμένων γυμνῶν

έδαφων χρησιμοποιουμένων σήμερον διά βιοσκήν.

ε)" ίδρυσις όργανοισμοῦ ἡ Ἐταιρίας διά τὴν βιομηχανικήν ἐκμετάλλευσιν τῶν περιγραφέντων συγκροτημάτων Μετσόβου-Κονίστης.
στ) Νομοθετική ρύθμισις τοῦ θέματος τῆς συνενώσεως, ὅπου εἶναι ἀναγκαῖον, τῶν δασῶν τῶν διαφόρων ιδιοκτητῶν (Δημοσίου, κοινοτικῶν κλπ.) εἰς ικανά μεγέθη πρός δασικήν βιομηχανικήν ἐκμετάλλευσιν.

ζ) Μόρφωσιν καὶ δασικήν διαπαιδαγώγησιν τοῦ πληθυσμοῦ.

η) Μόρφωσις καὶ ἔξασκησις δασεργατῶν πρός θεμελίωσιν τοῦ ἀπαραιτήτου ἐργατοτεχνικοῦ δυναμικοῦ διά τὴν ἐπάνδρωσιν τῶν προβλεπομένων δασικῶν ἐκμεταλλεύσεων καὶ βιομηχανιών ξύλου.

Ιχθυοκαλλιέργεια - Πεστροφοκαλλιέργεια

Θέσπισις εἰδικῶν κινήτρων διά πεστροφοκαλλιέργειαν, διεξαγωγή οίκονομοτεχνικῶν μελετῶν, ίδρυσις ύποδειγματικῶν καλλιεργειῶν, ἐκπαίδευσις τεχνιτῶν.

Ορυκτός πλούτος - Ἐνέργεια

Διεξαγωγή εἰδικῶν ἐρευνητικῶν καὶ οίκονομοτεχνικῶν μελετῶν πρός ἀξιοποίησιν τοῦ ύπογείου πλούτου τῆς περιοχῆς.

Χειροτεχνία

Ἐκπόνησις μελέτης «έρευνης ἀγορᾶς» τῶν προϊόντων χειροτεχνίας.

Μελέτη διά ίδρυσιν κέντρου ἐξαγωγῆς καὶ διαθέσεως χειροτεχνικῶν προϊόντων.

Βιομηχανία - Βιοτεχνία

Διαφοροποίησις τῆς περιοχῆς μελέτης ἐντός τῆς Ἡπείρου (Δ' Ζώνης) καὶ θέσπισις εἰδικῶν κινήτρων. (Βεβαίως τοῦτο μόνον ἐάν δέν θίγεται ἡ περιφερειακή πολιτική Ἡπείρου καὶ αἱ βιομηχανικὲς ζῶναι Ἰωαννίνων, Πρεβέζης, & Ἡγουμενίτης).

Παροχὴ ἡλεκτρικῆς ἐνέργειας ἐπί μειωμένω τιμολογίω.

Παραδοσιακοί οίκισμοί - Ἰστορικά μνημεῖα

α) Ολοκλήρωσις καὶ προώθησις τοῦ καταρτισθέντος ύπό τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν μητρώου εἰς Ὑπ. Πολιτισμοῦ καὶ Οίκισμοῦ.

β) Κατάρτισις δι᾽ ἔκαστον οίκισμόν μητρώου «μνημείων» καὶ οίκιων κατά τὸ πρότυπον τοῦ I.C.O.M.O.S.

Πέραν αὐτῶν προτείνεται ὅπως θεσπισθοῦν:
α) Ειδικά κίνητρα διά τούς παλινοστοῦντας μετανάστας (Δυτ. Γερμανίας κυρίως) διά νά ἐγκατασταθοῦν ξανά στό χωρίο τους.

Πρός τοῦτο, πέρα ἀπό τὰ εἰδικά γεωργικά δάνεια κάλλιεργειῶν, νά ἀναγνωρίζονται, εἰς αὐτοὺς καλλίτεροι ὄροι δανείων ἐπί τοῦ εἰσαγομένου συναλλάγματος καὶ νά προωθηθῇ δυνατότης δανειοδοτήσεως ὅμαδικῆς συντεχνίας διά Βιοτεχνίας καὶ προώθηση ἀγροτικῶν συνεταιριστικῶν ἐπιχειρήσεων.

β) Ἐπιβράβευση καὶ εἰδική ἐπιδότηση εἰς τούς ἐπισκευάζοντας ἡ ἀνεγείροντας οίκιας ἐντός τοῦ παραδοσιακοῦ χαρακτήρος τῆς περιοχῆς.

γ) Αγορά καὶ διάθεση παραδοσιακῶν ύλικῶν (ώς πλάκας στεγῶν κλπ.).

δ) Αὔξηση τοῦ ποσοῦ τῆς δανειοδοτήσεως δι᾽ ἐπισκευάζοντας.

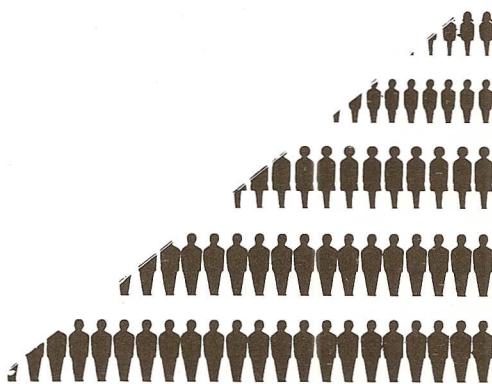
ε) Αὔξησης τοῦ διατιθεμένου ποσοῦ διά τούς παραδοσιακούς οίκισμούς.

στ) Δημιουργία τοπικῶν ὄρων δομήσεως.
ζ) Κριτήρια δανειοδοτήσεως σχετικά πρός τὸ εἰσόδημα καὶ ούχι ἀνάλογα μόνον πρός τὴν ἐπαγγελματικήν κατηγορίαν.

η) Κοινωνική ἀναγνώρισις τῆς θέσεως τῶν ποιμένων καὶ τῶν κατ' ἀποκλειστικότητα ἀπασχολουμένων μέ τὴν κτηνοτροφίαν, πτηνοτροφίαν κλπ. διά παροχῆς διακρίσεων, σχετικῆς ἐπιμορφώσεως καὶ λοιπῶν διευκολύνσεων.

θ) Διαφοροποίησις τῆς περιοχῆς ἐκ τῶν λοιπῶν περιοχῶν τῆς Χώρας ώς πρός τὴν ἀξιοποίησιν τῶν φυσικῶν βιοσκοτόπων.

ι) Παιδεία προσαρμοσμένη καὶ πρός τάς ἀνάγκας τῆς περιοχῆς.

Βαράτε με κι ας κλαίω...

(ό δρόμος - ή γκρίνια μας κι ή γερμανική πηλεόραση)

Έδω πού φτάσαμε σίγουρα στενοχωρούμε και στενοχωριέμαστε. Τι στενοχώρια ομως τραβούνε 8 χωριά της έπαρχιας μας, κανείς δεν τό λέει.

Γράψαμε και ξαναγράψαμε και έσαει θά φωνάζουμε ώσπου τό έξαμβλωμα αύτό πού λέγεται άσφαλτοπάτηας στήν προέκταση τού έθνικού δρόμου πρός τήν Πυρσόγιαννη νά γίνει έπιπτέλους άνθρωπινος.

Φτάσαμε το καλοκαίρι νά έκλιπαρούμε τή νομαρχία (ύπάρχει έπιστολή στό άρχειο μας πρός τόν κ. Βήχα, προϊστάμενο τών τεχνικών ύπηρεσιών της νομαρχίας) ένωψη τών πολιτιστικών έκδηλωσεων γιά μιά έλαχιστη έπιδιόρθωση τού δρόμου. Παραμονή τού Προφήτη Ηλία ή ταξιτζής άπό τά Γιάννενα μᾶς έγκατέλειψε έμβροντηπούς στά μισά τού δρόμου λέγοντας:

Έδω δέν περνάει ούτε γάιδαρος, κορόδο είμαι νά ρίξω τήν περιουσία μου, μισό έκατομμύριο, σ' αύτόν τόν παλιόδρομο!

Είχε δίκιο ό ανθρωποις. Πώς νά περάσει άφού ύπτηραν σημεία τού δρόμου πού αγγίζαν τή βάση τού αύτοκινήτου και τό άναγκαζαν νά ισορροπεί στίς κορυφογραμμές πού σχημάτιζε ή καθίζηση τού έδαφους και ή καταστραμμένη άσφαλτος.

Τέλος πάντων έγινε μιά έπιδιόρθωση παραμονή τής Παναγίας και υστερα μάλιστα άπο γράμματα και διαμαρτυρίες στή νομαρχία. Έπιδιόρθωση έννοούμε τό πέρασμα ένός γκρέιντερ. Προχθές ξανανεβήκαμε μέ τή γερμανική τηλεόραση στήν Πυρσόγιαννη και οι Γερμανοί καμέραμεν και δημοσιογράφοι σταυροκοπήθηκαν. Κοιταζόμε μεταξύ μας, δέν ειπαμε τίποτα και σπρώξαμε τό αύτοκινητό νά βγει άπο τίς λάσπες. Ό Γερμανός οπερατέρ έσπευσε νά κινηματογραφήσει τήν εικόνα γελώντας μέ τήν καρδιά του.

Αύτά θά τά ξαναπούμε, ώσπου νά μπερδέψουμε τό γέλιο μέ τό κλάμα.

Προβλήματα και άναγκες τής Κοινότητας

Ο πρόεδρος τής Πυρσόγιαννης συζήτησε μαζί μας τά παρακάτω προβλήματα και άναγκες πού άντιμετωπίζει ή κοινότητα:

α) Οικονομική ένίσχυση γιά τήν κατασκευή τοίχων άντιστριξεως και κοινοτικών δρόμων.

β) Ή κατασκευή τού περιφερειακού δρόμου άπό τό «Ξενοδοχείο» στή θέση «Ράχη» παραμένει ήμιτελής. Ή άπαντηση τής Νομαρχίας οτι ό δρόμος δέ δημοπρατήθηκε γιατί οι έργολάθρι θεώρησαν μικρή τήν προσφορά τών 500.000 δρχ., μεταθέτει τό πρόβλημα ούσιαστικά στίς καλένδες.

γ) Τήν ίδια άπαντηση έδωσε ή Νομαρχία και γιά τήν κατασκευή τού παρακαμπήριου δρόμου άπό τό νεκροταφείο στόν έθνικό δρόμο. Κι έδω ή προσφορά τών 500.000 δρχ. είναι «άσή-

μαντη» γιά τούς έργολάβους.

δ) Παραμένει στά χαρτιά γά δεύτερο χρόνο ή έγκριση 1.000.000 δρχ. γιά τήν κατασκευή τεχνικών έργων στό δρόμο «σήριαλ» άπό τή συμβολή τής έθνικής άδού μέχρι τήν Πυρσόγιαννη. Υπενθυμίζουμε ότι άπο τό δρόμο αύτό έξυπηρετούνται 8 χωριά της έπαρχιας μας.

ε) Νά καταργηθεί ή δαπάνη πολεοδομικών άδειών πού ισχύει άπο τόν Ιούνιο τού 1978. Οι κάτοικοι έπιβαρύνονται μέ τό ποσό τών 40.000 δρχ. περίπου και μέ γραφειοκρατικές έμπλοκές στήν πρωτεύουσα τού νομού.

Η πολιτεία άγνοει τίς κατασκευαστικές δυσκολίες πού άντιμετωπίζει όποιος χτίζει ή έπιδιόρθωνει σπίτι στά παραμεθόρια χωριά μας. Η έλλειψη έργατικού προσωπικού (μαστόροι,

ΕΚΛΟΓΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Στίς 5-1-80 έγιναν έκλογές γιά τήν άναδειξη τού νέου Διοικητικού Συμβουλίου τής ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ.

Έκλεχτηκαν: Χρήστος Παπανικολάου πρόεδρος, Δημήτριος Πύρσος γραμματέας, Σπύρος Βαλτάς ταμίας, Ήλιας Κουρλός και Απόστολος Κοντοζήσης μέλη.

Εύχόμαστε όλόψυχα καλή έπιτυχία στό νέο Διοικητικό Συμβούλιο.

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

μαραγκοί, έργατες), τά άκριβά οικοδομικά ύλικά πού άναγκαζονται νά άγοράζουν άπο μακρινά άστικά κέντρα και πού φτάνουν στή διπλή τιμή μέ τή χρησιμοποίηση ζώων γιά τή μεταφορά τους, άνεβάζουν τό κόστος τής οικοδομής.

Η έφαρμογή τέτοιων μέτρων ούσιαστικά συμβάλλει στήν άναστολή μιᾶς προσπάθειας πού ξεκινάει άπο τούς ντόπιους και άποβλέπει άποκλειστικά στήν έπιβίωση τών χωριών μας.

Η πολιτεία άς προσέξει μέ περισσότερη εύαισθησία τό πρόβλημα, γιά νά μή γίνει ή ίδια ή νεκροθάφτης ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ έλπιδας γιά τή ζωή στήν έπαρχια μας.

στ.) Αντίθετα ή ένταξη τής περιοχής μας στό πρόγραμμα στεγαστικών δανείων παραμεθόριων περιοχών άποτελεί θετικό μέτρο και τό χαιρετάμε άνεπιφύλακτα.

Η δανειοδότηση καλύπτει ολό τό φάσμα τής οικοδομής - έπισκευή, έπεκταση και κατασκευή (πυρήνα).

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΝ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ

Β. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ 1 - ΝΑΥΠΛΙΟΝ - ΤΗΛ. 221 28.379

o 23

Πρόδει τήν
Σύνταξη τοῦ Περοοδικοῦ
"ΑΡΜΟΛΟΙ"
Βασ. Κωνσταντίνου 42 - ΛΑΡΙΣΑ

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 9^ῃ Οκτωβρίου 1979

Αρ. Πωρτ. Ι008

Κύριοι,

Τοῦ Δ.Σ. τοῦ Πελοποννησιακοῦ Λαογραφικοῦ, Ιδρύματος ἐκτιμῶντας τήν πολιτιστική ποοσφορά τοῦ περιοδικοῦ σας ἀπεφάσισε στήν τελευταῖα του συνεδρίαση στῆς 15/9/79 νδ σᾶς τιμήσει μὲν τό χρηματικό βραβεῖο τῶν 20.000 δρχ. Τοῦ βραβεῖο αύτοῦ σᾶς προσφέρεται στή μνήμη τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ καὶ ἰδρυτικοῦ μέλους τοῦ Πελοποννησιακοῦ Λαογραφικοῦ, Ιδρύματος "Αγγ. Τερζάκη.

Μέ τιμή,

IOANNA ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ
 Πρόεδρος

Κοινοποίηση:

ΚΑ Λ. Τερζάκη

Εύχαριστοῦμε

Εύχαριστοῦμε όλόψυχα τό ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟ ΙΔΡΥΜΑ Β. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ καὶ ιδιαίτερα τήν Ιωάννα Παπαντωνίου πού ἐκτιμῶντας τήν πολιτιστική μας προσφορά τίμησε τό ΑΡΜΟΛΟΪ μέν τό χρηματικό βραβεῖο τῶν 20.000 δρχ. στή μνήμη τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ καὶ ιδρυτικοῦ μέλους τοῦ ιδρύματος "Αγγελού Τερζάκη.

**Η Πυρσόγιαννη
στο Πρόγραμμα
περιφερειακής
Αναπτύξεως**

Η Πυρσόγιαννη ένταχτηκε στό πρόγραμμα περιφερειακής αναπτύξεως από τό 1979. Έγκριθηκε μάλιστα τό ποσό του 1.900.000 δρχ. γιά τήν κατασκευή τῶν παρακάτω έργων:

- α) Υδρευτικό δίκτυο: 300.000 δρχ.
- β) Αποχετευτικό δίκτυο: 100.000 δρχ.
- γ) Ασφαλτότρωση, ταιμεντόστρωση κοινοτικῶν δρόμων: 1.000.000 δρχ.
- δ) Διαμόρφωση έλευθερων χώρων, πλακότρωση, δεντροφύτευση, παιδική χαρά: 500.000 δρχ.

Τό πρόγραμμα περιφερειακής αναπτύξεως αποβλέπει στή δημιουργία άγροτικῶν οικιστικῶν κέντρων.

Διάφοροι οικισμοί τῆς χώρας θά δόργανωθοῦν σέ συστήματα Άγροτικῶν ή Άγροτοβιομηχανικῶν Οικιστικῶν Κέντρων μέ σύμμετρη άναπτυξη άγροτικῶν, βιομηχανικῶν και βιοτεχνικῶν δραστηριοτήτων. Στόχος τῆς άργανώσεως αὐτῆς είναι ή επιλογή άρισμένων άγροτικῶν οικισμῶν πού παρουσιάζουν δυνατότητες δυναμικῆς έξιλεως, ώστε μέ τη δημιουργία τῆς κατάλληλης ύποδομῆς και τήν παροχή τῶν βασικῶν οικιστικῶν ύπηρεσιῶν, νά έξελιχθοῦν βαθμιαία σέ σημαντικούς οικισμούς πού θά έξυπηρετοῦν και τούς δευτερεύοντες γειτονικούς οικισμούς. Εκτιμᾶται οτι θά διαμορφωθοῦν Άγροτικά Οικιστικά Κέντρα σέ ολη τή χώρα γιά τά όποια προβλέπεται πληθυσμός τουλάχιστον 1.000 κατοίκων τό καθένα, έτσι ώστε νά μποροῦν νά είναι οικονομικά και πολιτιστικά βιώσιμα μέ τήν έξασφαλίση βασικῶν ύπηρεσιῶν (στοιχειώδης έκπαιδευση, ιατρική περιθαλψη, ταχυδρομείο και ταμευτήριο, συγκοινωνιακή έξυπηρέτηση κ.λπ.).

**Τό ξενοδοχεῖο - έστιατόριο
τῆς Πυρσόγιαννης**

**Διεύθυνση: Πολύκαρπος Σταθόπουλος
τηλ. 0655 - 31.279**

Τό ξενοδοχεῖο τῆς Πυρσόγιαννης είναι τό καύχημα τῆς έπαρχιας μας! Όλοκαίνουργιο, μέ όλες τίς σύγχρονες προδιαγραφές, δεσπόζει στήν κεντρική πλατεία τού χωριοῦ, κυριολεκτικά πνιγμένο από τά κλωνάρια τού αιώνωντού πλάτανου.

"Όπως ξέρουμε χτίστηκε μέ κόπους και οικονομικές ένισχύσεις δλων τῶν πυρσογιαννιτῶν, ντόπιων και ξενητεμένων.

"Η σημασία του σήμερα είναι ίδιαίτερα καθοριστική γιά τή ζωή τού χωριοῦ μας. Ό Σύλλογος τῆς προοδευτικής ΕΝΩΣΗΣ σέ συνεργασία μέ τόν καινούργιο ένοικιαστή πρέπει νά άξιοποιήσουν τίς δυνατότητες πού έξασφαλίζει ή μεγάλη κίνηση τού έθνικου δρόμου και

τό άναπτυσσόμενο τουριστικό ένδιαφέρον τῆς περιοχῆς.

Προτείνουμε νά βοηθήσουμε κι έμεις σέ μιά πιό συστηματική και έκτεταμένη διαφήμιση μέσα από ταξιδιωτικά πρακτορεία και έφημεριδες.

Οι έπαγγελματίες πού ζοῦν στό χωριό έχουν άναγκη, οσσο ποτέ άλλοτε, τήν έμπρακτη βοήθειά μας.

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

**Η γερμανική τηλεόραση
στήν Πυρσόγιαννη**

"Η γερμανική τηλεόραση, μέ αφορμή τήν ένταξη τῆς χώρας μας στήν Εύρωπαϊκή Κοινότητα, έτοιμάζει ένα ντοκιμαντέρ μέ θέμα τήν πολιτιστική φυσιογνωμία τῆς σύγχρονης Έλλαδας.

Συνεργείο τῆς άνεβθηκε στήν Πυρσόγιαννη και φιλμάρισε παλιό και νέο φωτογραφικό ύλικο, άποψεις και κατασκευές τού χωριοῦ και πήρε συνεντεύξεις από τούς κατοίκους, τῶν πρόεδρο τῆς κοι-

νότητας και τής προοδευτικής ΕΝΩΣΕΩΣ καθώς και από τό ΑΡΜΟΛΟΪ. Τό ντοκιμαντέρ θά προβληθεί τό έρχόμενο φθινόπωρο και θά άναφέρεται στή δουλειά τού Θεσσαλικού Θεάτρου, τού Ίδρυματος Β. Παπαντωνίου και τού Πολιτιστικού Όμιλου Άγιασσος Λέσβου, στή νέα ταινία τού Θ. Άγγελόπουλου Ό Μεγαλέξαντρος και στό ΑΡΜΟΛΟΪ.

Βραβεῖο Κώστα Γκράτζιου

Ο Κώστας Γκράτζιος πρωτοδιορίστηκε δάσκαλος στήν Πυρσόγιαννη τό 1912. Αφορσε ζωντανές μνήμες και συγκίνηση μέ το ήθος του στό παλιό χωριό. Συνέχισε τήν έκπαιδευτική του δράση στά Τσαραπλανά, στή Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων, στό Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς, στόν Πολύγυρο Χαλκιδικῆς και, τελευταία, στό Γ' Γυμνάσιο Θηλέων Θεσ/κης.

Μαθήτριές του στή Θεσσαλονίκη έξέδωσαν πρόσφατα τή βιογραφία τοῦ Κώστα Γκράτζιου μέ σκοπό τά εσοδα τοῦ βιβλίου νά διαθέτουν γιά σσο χρονικό διάστημα φτάσουν, στούς πρώτους μαθητές τών σχολείων και γυμνασίων πού δίδαξε ο Κώστας Γκράτζιος. "Εναί από τά έπαθλα άνερχεται στό ποσό τών δυό χιλιάδων δραχμών και θά άπονεμηθεί σέ μαθητή ή μαθήτρια τοῦ δημοτικοῦ σχολείου Πυρσόγιαννης.

Συγχαίρουμε τήν πρωτοβουλία και τιμοῦμε τό σεμνό δάσκαλο.

Τά νέα Κέντρα Ύγειας

Τά Κέντρα Ύγειας θά ιδρυθοῦν και θά λειτουργήσουν σέ κεντρικά σημεία τών άγροτικών κυριών και τών ήμιαστικών περιοχών τής χώρας μας και θά έξασφαλίζουν ιατρική περίθαλψη στούς οικείους πληθυσμούς.

Θά πλαισιώνονται, στήν άποστολή τους αύτή, από τά άγροτικά ιατρεία, πού άντιστοιχα λειτουργούν ήδη στήν υπαιθρού. Θά έχουν μόνιμα στελέχη 4-6 γιατρούς τό καθένα, τών βασικών έπιστημονικών ειδικοτήτων, και τό άναγκαιο νοσηλευτικό και βοηθητικό προσωπικό.

Πολλά από τά Κέντρα Ύγειας θά ιδρυθοῦν έκει όπου σήμερα λειτουργούν συναφείς ύγειονομικοί σταθμοί και άλλα θά συγκροτηθοῦν όπου χρειάζεται.

Μέ έργα άδοποιας θ' άσχοληθεῖ τό Νομαρχιακό Συμβούλιο

Από τήν έφημερίδα πρωτονος λογος (5/12/79), άναδημοσιεύουμε τήν παρακάτω ειδηση:

· Υπό τήν προεδρία τοῦ νομάρχη κ. Φωτοπούλου, συνέρχεται σήμερα τό μεσημέρι τό Διοικητικό Συμβούλιο τοῦ Νομαρχιακοῦ Ταμείου γιά νά άσχοληθεῖ μέ διάφορα θέματα, κυριώτερα τῶν όποιων είναι:

· Βελτίωση βατότηπος κανονικοῦ δρόμου οικισμοῦ

Τερρόδου.

· Τσιμεντόστρωση κοινοτικῶν άδων Καλεντζίου, Παρακαλάμου, Πυρσόγιαννης. ... Έγκριση από οικονομικῆς άπόψεως συγκριτικῶν πινάκων έργων άδοποιας και ύδρευσεως τοῦ πρόγραμματος παραμεθορίων περιοχῶν.

Τά έπιστημονικά αύτά κέντρα θά είναι άρτια έξοπλισμένα, έπιστημονικά και τεχνολογικά, και σέ θέση νά καλύπτουν πραγματικά τίς νοσηλευτικές και υγειονομικές άναγκες τῆς περιοχῆς τους, γιατί προβλέπεται νά λειτουργούν άλογληρο τό 24ωρο, και τίς έφταση μέρες τῆς έβδομαδας. Δηλαδή, θά τελούν σέ συνεχή έτοιμότητα νύχτα και μέρα.

Έξοπλισμένα μέ έργαστηριακά μέσα, έπιστημονικά και τεχνικά μηχανήματα, θά έχουν τήν πλήρη δυνατότητα νά κάνουν άκτινολογικές και μικροβιολογικές έξετάσεις, ώστε ο ενδιαφερόμενος άγροτός νά μήν ύποχρεωνται, κοπιάζει και δαπανᾷ, μεταβαίνοντας γι' αύτές τίς έξετάσεις σέ νοσοκομεία και κλινικές στήν πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ, όπως κάνει σήμερα.

Τά νέα Κέντρα Ύγειας θά διαθέτουν, άκομη, άσυρματοφόρα - άσθενοφόρα αύτοκίνητα γιά τήν περίπτωση μεταφορᾶς τών άσθενών από τά άγροτικά ιατρεία πρός τό κοντινότερο Κέντρο Ύγειας και άπ' αύτό άν χρειαστεῖ στό οικείο νοσοκομείο.

Άξιοσήμαντη καινοτομία στή λειτουργία τών Κέντρων Ύγειας είναι ότι, έκει, ειδικοί γιατροί από τά πλησιέστερα κρατικά νοσοκομεία τῆς περιοχῆς τους, σέ ορισμένες ώρες και μέρες τής έβδομαδας, θά έξετάζουν άρρωστους τής ειδικότητάς τους.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΟΥ ΔΑΣΑΡΧΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΨΑΡΕΜΑ

Τό Δασαρχείο Κονίτσης άνακοινώνει ότι:

Τό ψάρεμα στούς ποταμούς Βοιδομάτη, Άων και Σαραντάπορο, καθώς και στούς παραπόταμους, χειμάρρους και ράκια πού χύνονται σ' αύτούς, έπιπρεπεται μόνο σέ έραστεχνες ψαράδες και μόνο μέ μονάγκιστρα έργαλεια (καλαμίδι, πεταλούδα, καθετή κ.λπ.), άπαγορεύεται δέ μέ κάθε άλλο μέσο ή τρόπο (άρθρο 4 Β.Δ. 142/71).

Τό ψάρεμα τῆς πέστροφας άπαγορεύεται από 1ης Νοεμβρίου κάθε χρόνο, μέχρι 15 Φεβρουαρίου τοῦ έπόμενου χρόνου (άρθρο 1 παράγρ. 5 Β.Δ. 142/71).

Οι παραπάνω διατάξεις, δέν καταργήθηκαν και έξακολουθοῦν νά ισχύουν και μετά τήν εκδοση τού Π.Δ. 235/79.

"Υστερα από τά παραπάνω και τή Διαταγή άριθμ. 180756/4426/6.9.1979, τοῦ ύπουργειου Γεωργίας, πληροφορούμε τούς κατοίκους τής περιφέρειας τοῦ Δασαρχείου μας, ότι τό ψάρεμα μέ δίχτυα κ.λπ. μέσα και τρόπους, άπαγορεύεται, και στούς παραβάτες θά έπιβάλονται οι ποινές τού άρθρου 11 τού 'Αλιευτικοῦ Κώδικα (Ν.Δ. 420/70).

Ο Δασαρχης Κόνιτσας
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΕΤΣΙΜΕΡΗΣ

Ο έλληνικός τύπος άσχολήθηκε και μέ το περασμένο τεῦχος μας, μέ άρκετά κολακευτικά σχόλια γιά τήν προσπάθειά μας. Εύχαριστούμε όλους δόσους έγραφων γιά μᾶς και τούς διαβεβαιώνουμε ότι ή φωνή τους μᾶς δίνει δύναμη νά συνεχίσουμε. Ειδικότερα εύχαριστούμε γιά τά δημοσιεύματα (Ζητάμε άπό τά πρίν συγνώμη ἄν κάποιον ξεχάσαμε):

Τό περιοδικό **Έλευθερο Πνεύμα** πού έκδιδει ό **Λάμπρος Μάλαμας**.

Τό περιοδικό **Δίβρη**.

Τήν **ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ**.

Τό δημοσιογράφο **Κώστα Ρεσθάνη** γιά τήν παρουσίαση τοῦ περιοδικοῦ μας στήν έφημερίδα **ΤΑ ΝΕΑ**.

Και πάλι τό περιοδικό **ΔΙΑΒΑΖΩ** πού ή στοργή του μᾶς συγκίνησε ιδιαίτερα.

Ο **Νίκος Χαρμουζιάδης** κα-
θηγητής στήν έδρα τῆς κλα-
σικής φιλολογίας και ἀρχαίας
ἱστορίας στή φιλοσοφική σχο-
λή τοῦ πανεπιστημίου Θεσ/κής
μᾶς ἔστειλε τό παρακάτω
γράμμα:

αγαπητέ κ. Παπαγεωργίου,
Ευχαριστώ θερμά για τις ώς τώ-
ρα αποστολές. Ζητώ συγγνώμη για
το πολύ καθυστερημένο αυτό
σημείωμα.

Αυτή τη φορά ήταν εκθαμβωτι-
κή και η εμφάνιση του θαυμά-
σιου περιοδικού σας.

Συγχαρητήρια για την πίστη και
την ειλικρίνειά σας.

Στέλνω μαζί με το σημείωμα κά-
τι χρήματα για τη συνδρομή του
1979.

φιλικά
Νίκος Χουρμουζιάδης

Ο **Στάθης Δαμιανάκος** ἀπό
χρόνια ἐργάζεται στό έθνικό
Κέντρο Επιστημονικῶν Έρευ-
νῶν τοῦ πανεπιστημίου τῆς
Ναντέρ. Δημοσιεύουμε τή
γνώμη του γιά τό περιοδικό
μας.

Παρίσι 21.6.1979

Αγαπητοί φίλοι,

Ἐλαβα τό γράμμα σας καθώς και
τά πέντε τελευταία τεύχη τοῦ
περιοδικοῦ σας και σᾶς εύχαρι-
στω θερμά. Η ἀμεσησ ἐπαφή πού
είχα ἔτοι μέ τή δουλειά σας ἐπι-
βεβαιώνει τά ἐνθουσιώδη σχόλια
πού ἄκουσα γιά σᾶς ἀπό διάφο-

ρες κατευθύνοεις και μοῦ δίνει
χαρά διπλή: χαρά, πρώτα, γιά τή
γνωριμία μ' ἔνα περιοδικό τοῦ
ὅποιου τήν ἀρτίότητα και τό ἐπί-
πεδο ποιότητας θά ζηλευαν ἀσφα-
λῶς πολλές ἀπό τίς καθιερωμέ-
νες ἑκδοτικές ἐπιχειρήσεις τής
πρωτεύουσας. Χαρά καὶ ικανοποίη-
ση, ἐπειτα, ν' ἀνακαλύψω ὅτι
ή ζωτική ύπόθεση τῆς ἐνεργητι-
κῆς ἀμύνας ἐνάντια στήν ὄριστική
ἀπονέκρωση τοῦ ὄρεινοῦ, ιδιαίτε-
ρα, ἐλληνικοῦ χωριοῦ, περνάει
στά χέρια τῶν ἀμεσα ἐνδιαφερο-
μένων.

Ο δρόμος πού χαράξατε γιά τή
μελέτη τοῦ χώρου σας, ἀπαλλαγ-
μένος ἀπό κάθε συναισθηματικό
«φολκλορισμό» ἢ ἀπό τήν τάση
ἔκεινή πρός τό διανοούμενισμό
τῶν περιστούδαστων ἀρθρων (γε-
μάτων ἀστρολογίες τίς πιό πολλές
φορές) πού κατακλύζουν τά «σο-
βαρά» περιοδικά, ὁ δρόμος αὐτός
είναι ὁ σωστός κι ἀξίζει κάθε
ύποστηρίξη. Σέ μιά ἐποχή γορ-
γῶν μετασχηματισμῶν και γενικευ-
μένης κατεδάφισης, ὅπου καὶ τά
τελευταία στοιχεῖα γιά τή συγκρό-
τηση μᾶς κοινωνικῆς και ἰστορι-
κῆς αὐτογνωσίας χάνονται κυριο-
λεκτικά μπροστά στά μάτια μας κι
ὅπου ὁ λόγος πού εἰπώθηκε κά-
ποτε σχετικά μέ τούς «πρωφορι-
κούς πολιτισμούς», ὅτι δηλαδή
ὁ θάνατος ἐνός γέροντα ἡ μᾶς
γερόντισσας ισοδυναμεῖ μέ τό
κάψιμο μᾶς βιβλιοθήκης, ἀποκτᾶ
και γιά τήν περίπτωσή σας δρα-
ματική ἐπικαιρότητα, ἔχω τή γνώ-
μη πώς ἡ προσήλωσή σας στίς

προσωπικές μαρτυρίες είναι σωτήρια.

Μακάρι κι ἄλλες συντροφιές, σέ ἄλλες γυνιές τῆς Ἑλλάδας, νά ἀκολουθήσουν τό παράδειγμα σας μέ τόν ἴδιο ἐνθουσιασμό, τό ἴδιο μεράκι καὶ τήν ἴδια σοβαρότητα.

Χαιρετῶ φιλικά
Στάθης Δαμιανάκος

‘Από τό συγγραφέα-μεταφραστή Φ. Δ. Δρακονταειδή, λάθαμε τό παρακάτω γράμμα:

‘Αγαπητοί φίλοι,
Θερμά εύχαριστῶ πού μοῦ στείλατε τό 7ο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ σας. Σάν ἐλάχιστη συμπαράσταση στόν ἀγώνα σας νά διατρέχετε τή φυσιογνωμία σας καὶ τήν ἀνεξαρτησία, σᾶς παρακαλῶ νά δεχτείτε 1000 δρχ. πού καλύπτονται μέ τήν ἐσώκλειστη ἐπιταγή.

‘Από τήν πρώτη στιγμή τό περιοδικό σας μοῦ φάνηκε πηγή ἔμπνευσης. Δέν παύω νά μιλάω γιά τό περιοδικό σας καὶ χαίρομαι πού ζεῖ ἀνάμεσά μας. Γιατί αὐτό σημαίνει κιόλας πολλά.

Πολύ φιλικά
Φ. Δ. Δρακονταειδής

‘Από τήν Αύστραλία ὁ κ. Γρηγόριος Νίτσος μᾶς στέλνει τήν πολύπλευρη συμπαράστασή του:

Μελθούρη 8-6-79

‘Αγαπητό ΑΡΜΟΛΟΪ:

Μέ μεγάλη χαρά λάθαμε τήν 7η ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ μας καὶ ἡ χαρά μας είναι ἀπερίγραπτη. Αν καὶ βρισκόμαστε πολύ μακριά, διαβάζοντας τό ΑΡΜΟΛΟΪ μᾶς ἐφερε πάλι κοντά στό ἀγαπημένο μας χωριό.

Συγχαρητήρια σέ δόλους τούς συμβάλλοντες γιά τήν ἔκδοση καὶ ἐπιτυχία τοῦ ΑΡΜΟΛΟΪ.

Εσωκλείω τοέκ 1984 δρχ. γιά τήν ἐτήσια συνδρομή.

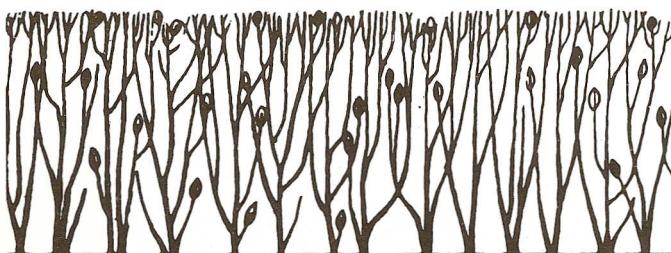
φιλικά
Γρηγόριος Νίτσος.

Τό γράμμα πού ἀκολουθεῖ μᾶς τό ἐστειλε ἀπό τήν κοντινή μας Κόνιτσα ὁ συμβολαιογράφος κ. Ι. Παπαϊωάννου:

Πρώτα ἀπό ὅλα ἐπιτρέψτε μου νά σᾶς συγχαρῶ διά τήν σπουδαία σας αὐτή ἐκδοτική προσπάθεια καὶ εϋχομαι τό ΑΡΜΟΛΟΪ: ποτέ νά μήν πεθάνῃ ἀλλά χρόνο μέ χρόνο νά γεμίζει κλωνάρια καὶ καρπούς, πού τόσο ἀνάγκη ἔχει σήμερα-ἰδιαίτερα ὁ τόπος μας.

Σᾶς εύχαριστῶ, μέ πολλήν ἐκτίμηση.

· Ιωάννης Παπαϊωάννου
συμβολαιογράφος - Κόνιτσα

Ο Ε.Ο.Τ διατηρει την παραδοση

Οι ιστορικοί παραδοσιακοί οίκισμοί του έλληνικού χώρου, εϊτε όχυρωμένοι μεσαιωνικοί, ὅπως στή Χίο, στή Μάνη, στά νησιά, εϊτε άρχιτεκτονικοί τύποι ένός συνταιριασμού βυζαντινῆς παραδόσεως και δυτικοευρωπαϊκῶν ἐπιδράσεων τοῦ 17ου και 18ου αἰώνα, παρουσιάζουν μιά ξεχωριστή ποικιλία στούς τύπους και στή σημασία τους.

Ο ΕΟΤ, στήν προσπάθειά του νά διατηρήσει τήν παράδοση, ἀναβιώνει τούς οίκισμούς αύτούς, νοικιάζει και ἀναστηλώνει τά σπίτια μετατρέποντάς τα σέ ξενῶνες, σέ χώρους φιλόξενους, πού διατηροῦν ὅλη τήν όμορφιά του παρελθόντος, και παρέχουν τή δυνατότητα γνωριμίας μέ τήν άρχιτεκτονική μας κληρονομιά.

ΠΗΛΙΟ - Μακρινίτσα

Οία Σαντορίνης, Μακρινίτσα Πηλίου, Βυζίτσα Πηλίου, Βάθεια Μάνης, Φισκάρδο Κεφαλληνίας, Μεστά Χίου.

ελληνικος οργανισμος τουρισμου
αμερικης 2 3223111 αθηνα ττ 133

"Αποψη της Πυρσόγιαννης